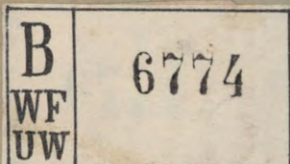

PRACE ZAKŁADU EKONOMJI ROLNICZEJ
UNIwersytetu Stefana Batorego w Wilnie
Pod redakcją Prof. Dr. W. Staniewicza

NR. 3

STANISŁAW PERZANOWSKI
INŻ. ROL.

WILNO JAKO RYNEK ZBYTU ZIEMIOPŁODÓW

U.6774

39006774000000

Połączone Biblioteki WEIS UW, ICIS PAN i PTF

WYDANO Z ZASIŁKIEM FUNDACJI ŻEMŁOSŁAWSKIEJ
IM. WŁADYSŁAWA I JANINY HR. UMIASTÓWSKICH.

W I L N O 1 9 3 5

SKŁAD GŁÓWNY: KSIĘGARNIA J. ZAWADZKIEGO. WILNO, UL. ZAMKOWA 22.

**PRACE INŻYNIERSKIE WYKONANE W ZAKŁADZIE
EKONOMJI ROLNICZEJ U. S. B.**

1. Amberg W. Spółdzielnia mleczarska w Plissie pow. dziśieńskiego (w druku).
2. Babicki J. Monografia szkoły rolniczej w Opsie pow. braśławskiego.
3. Berman I. A. Zagadnienie organizacji handlu jajczarskiego w Polsce ze szczególnem uwzględnieniem województw wileńskiego i nowogródzkiego.
4. Bortkiewiczówna A. Wilno jako rynek zbytu masła (w przygotowaniu do druku).
5. Burzyński W. Gospodarcze możliwości rozwoju gorzelnictwa rolniczego w Polsce, ze szczególnem uwzględnieniem terenu Wileńskiej Izby Rolniczej (w opracowaniu).
6. Cechnowiczówna C. Monografia żeńskiej szkoły rolniczej w Antowilu pow. wil.-tr. (w przygotowaniu do druku).
7. Fegler J. Przepisy szacunkowe instytucyj kredytu długoterminowego w Polsce.
8. Komos B. Monografia dóbr Liceum Krzemienieckiego.
9. Kopeć B. Monografia szkoły rolniczej w Bukiszkach pow. wil.-trockiego.
10. Krauzlis M. Ruch spółdzielczy w Litwie (w przygotowaniu do druku).
11. Kremer B. Zaopatrzenie m. Wilna w mleko. Wilno 1935.
12. Lepieszkiewicz Z. Komasaacja na Wołyniu (w przygotowaniu do druku).
13. Milewski W. Gospodarstwa stawowe w woj. wileńskim i nowogródzkim.
14. Orda St. Opis i reorganizacja gospodarstwa folwarcznego.
15. Oziewiczówna H. Rozwój spółdzielczości rolniczej w woj. wileńskim i nowogródzkim.
16. Perzanowski St. Wilno jako rynek zbytu ziemiołódów. Wilno 1935.
17. Salit S. Kolonja Izaaka, wieś pow. sokólskiego. Warszawa 1934.
18. Tapuach S. Monografia gospodarstwa włościańskiego w pow. wil.-trockim.
19. Wabiszczewicz P. Monografia pow. stolińskiego.
20. Zawadzki W. Prywitówka, wieś pow. pińskiego.

PRACE ZAKŁADU EKONOMII ROLNICZEJ
UNIwersYTETU STEFANA BATOREGO W WILNIE
POD REDAKCJĄ PROF. DR. W. STANIEWICZA

NR. 3

STANISŁAW PERZANOWSKI

1936

WILNO JAKO RYNEK ZBYTU ZIEMIOPŁODÓW

WYDANO Z ZASADKIM FUNDACJI ŻEMŁOSŁAWSKIEJ
IM. WŁADYSŁAWA I JANINY HR. UMIASZOWSKICH

W I L N O 1 9 3 6

SKŁAD GŁÓWNY: ENCYKLEPA I ZAWADZKIEGO, WILNO, UL. ZAMKOWA 22.

PRACE ZAKŁADU EKONOMJI ROLNICZEJ
UNIwersYTETU STEFANA BATOREGO W WILNIE
POD REDAKCJĄ PROF. DR. W. STANIEWICZA

NR. 3

STANISŁAW PERZANOWSKI
INŻ. ROL.

WILNO JAKO RYNEK ZBYTU ZIEMIOPŁODÓW

WYDANO Z ZASIŁKIEM FUNDACJI ŻEMŁOSŁAWSKIEJ
IM. WŁADYSŁAWA I JANINY HR. UMIASTOWSKICH.

W I L N O 1 9 3 5

SKŁAD GŁÓWNY: KSIĘGARNIA J. ZAWADZKIEGO. WILNO, UL. ZAMKOWA 22.

6774

Zakłady Graficzne „Znicz”, Wilno, ul. Biskupa Bandurskiego 4. Tel. 3-40.

H-122852

SPIS TREŚCI.

	Str.
Przedmowa — prof. Dr. W. Staniewicza.	
1. Wstęp	1— 4
2. Metoda pracy	4— 6

ROZDZIAŁ I. Statystyka konsumpcji.

1. Wileński Ośrodek Konsumcyjny	7— 9
2. Normy konsumpcji	9—12
3. Spożycie ziemiopłodów w Wileńskim Ośrodku Konsumcyjnym	12—18

ROZDZIAŁ II. Wileński Okręg Zbożowy.

1. Charakterystyka przyrodniczych czynników produkcji	19—27
2. Warunki gospodarcze	28—30
3. Zboża konsumpcyjne	30—33

ROZDZIAŁ III. Statystyka przywozu.

1. Uwagi ogólne	34
2. Transport kolejowy	35—54

ROZDZIAŁ IV. Transport kołowy	55—60
--	-------

ROZDZIAŁ V. Ogólna charakterystyka ruchu cen	61—65
---	-------

ROZDZIAŁ VI. Spożycie a dowóz	66—71
--	-------

Zakończenie	71
Summary	72
Źródła	73
Tablice statystyczne	I—LIX
Wykresy	L

CONTENTS

1. Introduction

2. Methods

3. Results

4. Discussion

5. Conclusions

6. References

7. Appendix

8. Index

9. Glossary

10. Summary

11. Tables

12. Figures

PRZEDMOWA.

Warunki geopolityczne, w jakich się znalazły po wojnie Wilno i ziemia wileńska, po dobrowolnem związaniu swych losów z państwem polskiem, spowodowały, iż ziemia ta została niemal zewsząd otoczona martwemi granicami, a przedewszystkiem odcięta od swych naturalnych portów morskich: Kłajpedy, Libawy i Rygi, oraz pojemnych rynków zbytu, jakimi były dla ziemi tej miasta północnej Rosji, w pierwszym rzędzie przedwojenny Petersburg.

Z drugiej strony ekspansja rolnictwa wileńskiego ku południowi, celem zdobycia nowych rynków zbytu, przedewszystkiem Warszawy, Łodzi i Zagłębia śląskiego, jak również dążenie ku morzu przez Gdańsk i Gdynię zostało powstrzymane przez konkurencję innych ziem polskich, bardziej pomyslnie pod względem komunikacyjnym położonych.

W tych warunkach dla rolnictwa ziem północnej Polski, a więc województwa wileńskiego, nowogródzkiego i części białostockiego, najbardziej atrakcyjnym rynkiem stało się Wilno, oraz inne, położone na tych terenach ośrodki miejskie. To też samo przez się nasuwało się zagadnienie zbadania Wilna oraz innych ośrodków miejskich, jako rynków zbytu dla wytwórczości rolnej tych ziem, przyczem nietylko jako konsumentów środków żywności, lecz i odbiorców surowców dla słabo tu zresztą rozwiniętego przemysłu.

Zakład Ekonomji Rolniczej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, już od roku akademickiego 1931/32 rozpoczął prace, zmierzające do systematycznego rozwiązania powyższego zagadnienia i dania odpowiedzi w pierwszym rzędzie na pytanie, czem jest Wilno jako rynek zbytu dla rolnictwa ziem północnej Polski, przyczem opracowania poszczególnych zagadnień podjęli się słuchacze i absolwenci Studium Rolniczego, otrzymując je jako tematy prac dyplomowych.

Jedną z takich prac jest praca inż. S. Perzanowskiego, którą oddajemy obecnie w ręce czytelników, wyrażając nadzieję, że będzie ona pożytecznym przyczynkiem zarówno dla naszych rolników, jak i czynników kierujących naszą polityką zbożową.

Podjęcie wydawnictwa szeregu prac Zakładu, niniejszej zaś w szczególności, zostało umożliwione dzięki otrzymywanym coroku subwencjom Fundacji Żemtosławskiej, spełniającej w ten sposób szczytne zadanie popierania polskiej nauki rolniczej. Za tę pomoc składam na tem miejscu Twórczyni Fundacji, Pani Margrabinie Janinie Umiastowskiej i Prezesowi Zarządu, Senatorowi Zygmuntowi Jundziłłowi, wyrazy gorącego podziękowania.

Prof. Dr. WITOLD STANIEWICZ.

Kierownik Zakładu Ekonomii Rolniczej U. S. B.

WSTĘP.

Badanie pojemności rynków oraz praw, rządzących obrotem w rozmaitych warunkach gospodarczych i przyrodniczych jest konieczną wstępną czynnością, poprzedzającą świadome regulowanie wewnętrznego rynku rolniczego Polski. Niezależnie od tego czy porządkowanie rynków rolniczych będzie uskutecznione przez czynniki społeczne, samorządowe, czy też przez władze państwowe, normy organizacyjne będą musiały być dostosowane do tendencyj rozwojowych jakie wykazuje życie gospodarcze naszego rolnictwa. Jeśli zbyt sztywne formy ustrojowe będą wtłaczane drogą ustawową w istniejącą strukturę organizmu gospodarczego — nigdy nie potrafią one nadać trwale nowych kształtów żywej rzeczywistości gospodarczej. Niedostateczność wstępnych prac badawczych powoduje konieczność ciągłych zmian norm prawnych, co uniemożliwia stabilizację stosunków, nie wprowadzaładu i powoduje brak zaufania do celowości zarządzeń władz kierowniczych.

W szczególności, jeżeli chodzi o normowanie handlu rolniczego, konieczna jest dokładna znajomość tego potężnego odcinka polskiego gospodarstwa społecznego. W chwili obecnej rynek rolniczy podlega wielkim i zasadniczym przemianom.

Prywatny aparat handlu zbożowego, ukształtowany w czasach zupełnego liberalizmu i pomyślności gospodarczej, w warunkach autarkji i interwencjonizmu nie może spełniać dobrze swego zadania. Handel zagraniczny, scentralizowany w Związku Eksporterów, stwarza pozory monopolu. Prywatne przedsiębiorstwa stają się agenturami Państwowych Zakładów Przemysłowo-Zbożowych. Właściwie mówiąc, jesteśmy o krok od monopolu zbożowego. Jednak stan obecny, który można scharakteryzować jako przejściowy od systemu wolno-handlowego do monopolu, jest szkodliwy i niekorzystny dla wszelkich grup zainteresowanych, a specjalnie dla rolnictwa.

Rolnik kapitału obrotowego dzisiaj nie ma. Kredyt jest tylko o tyle aktualny, że rolnik musi spłacać długi powstałe za lepszej konjunktury. Z drugiej strony obciążenia pozostały niemal te same. Przy takim układzie warunków, rolnik na każde zapotrzebowanie gotówki musi coś ze swych

produktów realizować, bez względu na tendencje rynkowe i kształtowanie się cen. Ponieważ terminy zapotrzebowania na gotówkę, między innymi wskutek polityki podatkowej, są u rolników całego Kraju jednoczesne, przeto powstają okresy nadmiernej podaży, co jest na rękę pośredniczącemu handlowi, wywołuje bowiem znaczne wahania cen. Z wahań tych korzystać może tylko ten, kto posiada kapitał obrotowy — a więc w każdym razie nie rolnik. Toteż w interesie rolnika leży stabilizacja cen, względnie ich ruch równomierny.

Tymczasem, jak wiadomo, w obecnej sytuacji ruch cen jest prosto fantastyczny. Na przednówku ceny bywają niższe niż jesienią, w latach nieurodzaju niższe niż w latach dobrych; przewidywać, jak ukształtują się ceny nawet w najbliższej przyszłości, niemal nie sposób, bowiem zarówno P.Z.P.Z., jak np. i wojsko mogą oddziaływać decydująco na poziom cen w kierunku niewiadomym. Świadczy o tem chociażby przerwanie interwencji P.Z.P.Z. w momencie znacznej jeszcze podaży, co odbiło się niesłychanie ujemnie na poziomie cen zboża w całym kraju (październik 1934 roku). Polityka minimalnych cen, stosowana przy zakupach artykułów rolniczych przez oddziały wojskowe, częstokroć paraliżuje oddziaływanie interwencji, a w wypadku jej zaprzestania deprecjonuje ceny do poziomu groźnego dla życia gospodarczego Państwa.

Dyspozycja rynkami zbożowymi należy dzisiaj do przedsiębiorstw państwowych o charakterze interwencyjnym, do instytucyj, od których w dużej mierze zależy popyt na zboże, oraz do nielicznych, najsilniejszych finansowo przedsiębiorstw prywatnych. Pozostaje ogromna warstwa handlu pośredniczącego, która obniża ceny o koszt swego utrzymania i zysk i wreszcie rolnictwo, które otrzymuje nie tyle, ile wynoszą koszty produkcji, a to, co pozostaje po odjęciu od wykalkulowanej ceny instytucyj dysponujących, kosztów utrzymania i zarobku warstwy pośredniczącej. Jedynie tego rodzaju strukturą handlu rolniczego można wytłumaczyć istniejące rozpiętości cen między notowaniami giełdy a rynkami lokalnymi.

Na jesieni 1934 roku, gdy Giełda Wileńska notowała żyto II-go standardu 15.12 zł., w żytnich rejonach woj. nowogródzkiego rolnik uzyskiwał za żyto wysokiego gatunku i doskonale doczyszczzone 9 zł. 60 gr. Całkowity koszt transportu kolejowego ze st. woj. nowogródzkiego, z załadowaniem, wyładowaniem i podatkiem wynosił 2 zł. 50 gr. za 100 kg. Pozostawało 3 zł. 02 gr. jako różnica w cenie między notowaniami giełdy a rynkami lokalnymi, — t. zn. 32⁰/₀ ceny początkowej.

Nie naszą jest rzeczą analizować dokąd owe 32⁰/₀ wpływają, faktem jest, że nie do kasy rolnika. Zaznaczyć trzeba, że sytuacja powyższa miała miejsce w okresie, gdy P.Z.P.Z. prowadziły na miejscowych rynkach skup interwencyjny, oraz w momencie kulminacyjnym zakupów dla wojska.

Przykład powyższy świadczy, że rolnictwo ponosi największy ciężar dźwigania konsekwencyj obecnego stanu rynków. W pewnej mierze można jednak sytuację polepszyć.

Pierwszorzędne znaczenie ma dla rolnika umiejętność korzystania z notowań giełdy. Pomocnicze tu mogą być radjo oraz organizacje rolnicze, O. T. O. i K. R., które mogłyby za pośrednictwem Kółek Rolniczych oraz gmin nauczyć najprostszej kalkulacji, podać koszty transportu kolejowego od najbliższej stacji do miasta giełdowego, unormować koszt transportu kołowego na kilometr i w taki sposób zorientować najodleglejsze rejony produkcji o rzeczywistej wartości zbóż na miejscowym rynku. Na najniższym szczeblu handlu rolniczego powinien być uwzględniany gatunek towaru; bez spełnienia tego warunku niema mowy o jakościowej poprawie produkcji. Można to osiągnąć drogą udostępnienia najszerszym warstwom rolników norm standartowych zbóż. Nauczenie praktycznego określania jakości ziarna mogłoby mieć doniosłe znaczenie dla zrationalizowania handlu rolniczego. Zadania tego powinny podjąć się giełdy zbożowe wspólnie z samorządem rolniczym. Unormowanie zbytu rolniczego musi spowodować równomierne rozłożenie się w ciągu roku podaży ze strony rolnictwa. Konieczne jest tutaj współdziałanie władz administracyjnych, a w szczególności skarbowych, w kierunku zmiany jesiennego terminu płatności. Należy podkreślić z całym naciskiem, że produkt rolniczy, znajdujący się w śpichrze, czy śpiżarni rolnika, nie ciąży na rynku i nie wywołuje depresji cen. Przetrzymanie plonów możliwie najdłużej u rolników może częściowo, lub nawet całkowicie, zlikwidować deficytowo eksportowane nadwyżki, w szczególności w produkcji zbożowej. Wszystkie wymienione problemy dotyczą podstaw struktury handlu rolniczego, czyli tych obrotów, w których bierze bezpośredni udział rolnik. Wysuwanie organizacyjnych postulatów na podstawie samej tylko obserwacji i posiadanych dotychczas źródeł byłoby dziś jeszcze bardzo ryzykowne. Operujemy bądź fragmentami zagadnienia, bądź opracowaniami o charakterze zbyt ogólnym. Handel rolniczy jest zbyt rozmaity w zależności od warunków miejscowych, by można było pozwolić sobie na uogólnienie zagadnienia i stosowania szablonów ustawowych dla całego terytorjum Państwa. Mjr. dypl. Stanisław Śliwa w kwartalniku „Przegląd Intendencki” pisze: „mechaniczne ustalanie norm, bez wnikięcia w cały splot nader nieraz skomplikowanych zagadnień związanych z produkcją, obrotem, przerobem, a ponadto właściwościami poszczególnych części kraju, nie może prowadzić do celu, jaki nam winien w tych pracach przyświecać, t. j. do takiego nastawienia życia gospodarczego, któreby uwzględniało w granicach możliwości, wynikającej z istotnego położenia gospodarczego kraju, niezbędne potrzeby ludności”. Najwyższy już czas, by myśl rolnicza zaczę-

ła „wnikać w splot skomplikowanych zagadnień“, zaczynając od najbardziej pilnej sprawy zbytu produktów rolniczych. Wnikać, to znaczy przede wszystkim wymierzyć. Wymierzyć każdy najdrobniejszy odcinek życia gospodarczego i na podstawie dokonanego pomiaru układać plan działania. Praca niniejsza jest próbą dokonania pomiaru na odcinku handlu zbożem w Wilnie i określenia znaczenia Wilna dla miejscowego rolnictwa jako rynku zbytu na ziemiopłody.

2. Metoda pracy.

Każda cząstka obszaru naszego Państwa ciąży gospodarczo i kulturalnie ku jakiemuś ośrodkowi posiadającemu dużą siłę atrakcyjną, bądź jako ośrodek administracyjny, kulturalny czy oświatowy, bądź jako rynek zbytu, czy dogodne miejsce zakupów. Można a priori stwierdzić, że pomiędzy oddziaływaniami ośrodka zachodzi ścisły związek. Ktoś, kto ma rozgałęzione stosunki gospodarcze w jakimś mieście, z pewnością swoje dzieci poszle do szkół do tegoż miasta, konieczność częstych wyjazdów, bądź w sprawach urzędowych, bądź prywatnych, stwarza warunki sprzyjające nawiązywaniu stosunków gospodarczych w miejscu dojazdów. Możliwe tu są najrozmaitsze kombinacje i względy, które narzucają pewną konieczność życiową rodzinom i jednostkom, stwarzając więź naturalną, łączącą centrum z pewnym obszarem. Więż ta posiada charakter niemal organiczny, ośrodek jest wyrazem obszaru ku niemu ciężącego. Obszar taki w kraju rolniczym żywi swój ośrodek miejski, dostarcza mu rąk do pracy, daje ludzi wychowanych w rozumnej i twardej szkole przyrody, jest rezerwoarem zdrowia dla mieszkańców miast, z drugiej strony czerpie z ośrodka te walory religji, kultury i intelektu, jakie reprezentuje miasto. Jest oczywiste, że w dziedzinie życia gospodarczego owa wzajemność świadczeń ma wybitne znaczenie. Z obszaru ciężącego idzie do ośrodka żywność i surowce, z ośrodka fabrykaty i pieniądze. Im większa jest pojemność ośrodka, tem większe posiada on znaczenie i zasięg.

Jeśli chodzi o zbadanie handlu rolniczego na pewnym obszarze, najwłaściwszym podejściem jest rozpatrywanie danego obszaru, jako śpichlerza ośrodka miejskiego. Przy takim traktowaniu wszelkie specyficzne, lokalne cechy handlu stają się jasne, również struktura handlu na obszarze zaopatrującym będzie przejrzysta i zrozumiała. W świetle tak rozpatrywanego zagadnienia, zmieni się nieco pogląd na samowystarczalność, względnie niewystarczalność niektórych województw, czy powiatów. Obszar Państwa, podzielony na okręgi, zaopatrujące wielkie ośrodki konsumcyjne, pozwoli na racjonalną politykę gospodarczą, ujawni strukturę handlu rolniczego Pol-

ski, jego drogi, cechy charakterystyczne, umożliwi właściwą ocenę nadwyżek i wskaże rejony wewnątrz kraju, gdzie owe nadwyżki można skierować. Z drugiej strony, najpewniejszą metodą badania chłonności rynków wewnętrznych jest obliczanie konsumpcji ośrodków miejskich. Bez dokładnego obliczenia tej konsumpcji dla wszystkich miast polskich, bez ujawnienia tendencji, jaką okazuje, nie można rozwiązać prawidłowo zagadnienia organizacji handlu rolniczego. Z tych względów przedmiotem pracy niniejszej jest miasto Wilno, a nie województwo, czy grupa województw.

Obliczenie konsumpcji zbóż chlebowych przez mieszkańców Wilna można przeprowadzić teoretycznie, stosując normę konsumcyjną na jednostkę, przyczem norma ta musi ulegać pewnym wahaniom, zależnie od stanu gospodarczego ludności. Celem uwidocznienia tendencji, jaką wykazuje konsumpcja miasta, należy przeprowadzić badanie dla dłuższego okresu czasu. Wielkości konsumpcji odpowie pojemność rynku. Otrzymane liczby można sprawdzić, obliczając saldo dowozu zbóż do Wilna. Oczywiście nie w każdym roku wielkość konsumpcji pokryje się z ilością dowiezionych zbóż. Warunki, sprzyjające ożywionej działalności sfer handlowych, mogą wywołać powstawanie znacznych remanentów z roku na rok, które skolei oddziałają zniżkowo na przywóz w roku następnym. W taki sposób uwidoczni się wpływ konjunktury gospodarczej na spożycie mieszkańców oraz na strukturę i intensywność handlu zbożowego. W analogiczny sposób można obliczyć pojemność wileńskiego rynku na pozostałe zboża: jęczmień, owies i grykę oraz na ziemniaki i strączkowe.

Za podstawę obliczeń dowozu może posłużyć statystyka przewozów kolejowych. Wydawnictwo to istnieje od 1924 roku, toteż praca niniejsza obejmuje okres 10-letni, od 1924 do 1933 roku. Istnieje jednak dość znaczny dowóz kołowy. Obliczenie tego dowozu jest trudne, dlatego ścisłość rachunku jest problematyczna i może mieć tylko znaczenie orjentacyjne. Zestawienie w odpowiednich tablicach udziału poszczególnych stacyj kolejowych i powiatów w zaopatrzeniu Wilna w zboża, wraz z analizą warunków gospodarczych i przyrodniczych, jako też wahania cen w każdym roku, pozwolą zorientować się i wejrzeć w szczegóły konstrukcji wileńskiego rynku zbożowego. By tę konstrukcję łatwiej można było zrozumieć, musimy poznać czynniki, które wywierają decydujący wpływ na strukturę handlu, w pierwszym rzędzie warunki przyrodnicze, klimat i glebę. Do najważniejszych czynników o charakterze gospodarczym zaliczamy kulturę rolną i wykorzystanie gleb w poszczególnych powiatach i rejonach gospodarczych, stan sieci komunikacyjnej, politykę taryfową i reglamentacyjną, organizację kredytu oraz wpływ kalkulacji sfer handlowych. Toteż po zapoznaniu się z pojemnością (konsumcją) Wileńskiego

Ośrodka Konsumcyjnego scharakteryzujemy warunki przyrodnicze i gospodarcze, istniejące na obszarze zaopatrującym Wilno w zboża i mając na względzie możliwości produkcyjne i eksploatacyjne poszczególnych powiatów, przystąpimy do szczegółowego przedstawienia struktury dowozu. Analizując ją, będziemy mieli możność ocenić wpływy polityki taryfowej, reglamentacyjnej oraz metody walki gospodarczej miejscowego handlu i przemysłu z konkurencją. Po uzupełnieniu statystyki dowozu kolejowego przez dowóz kołowy, zestawiając konsumpcję z dowozem za okres 10 badanych lat, otrzymamy wymiary i tendencje, jakie wykazuje Wilno jako rynek zbytu na ziemiopłody.

ROZDZIAŁ I.

STATYSTYKA KONSUMCJI.

1. Wileński Ośrodek Konsumcyjny.

Rozważając kwestję spożycia zbóż w Wilnie, mamy na względzie granice Wielkiego Miasta, t. zn. obszar włączony do gminy miejskiej. Mieszkańcy Wielkiego Wilna zaopatrują się w zboża chlebowe i owies w obrębie granic miasta. Jednak przy bliższem badaniu okazała się konieczność rozszerzenia granic Wileńskiego Ośrodka Konsumcyjnego. Przy obliczaniu dowozu pszenicy kolejną, zwrócił uwagę ten fakt, że do Wilna przychodzą znikome ilości tego zboża. W Roczniku Statystycznym Wilna znaleźliśmy potwierdzenie swych spostrzeżeń, mianowicie w roku 1926 pszenicy do Wilna rzekomo wogóle nie dowieziono, w roku 1927 — 60 tonn, kolejno w następnych latach 56, 134, 46 tonn. Jakiegokolwiek wyjaśnienia tych niewiarygodnie niskich cyfr — niestety Rocznik Statystyczny nie podaje. Tymczasem sprawa przedstawia się następująco. W Wilnie istnieje tylko jeden młyn specjalnie przystosowany do przemiału pszenicy; młyn ten jest położony między Wilnem, a Nową-Wilejką (Leoniszki). Pszenica sprowadzana do przemiału idzie do Nowej-Wilejki, a mąkę pszenną z leoniskiego młyna furmankami transportuje się do Wilna. Oczywiście, że pewna ilość pszenicy, względnie mąki pszennej, pozostaje w N.-Wilejce. Ponieważ miasto to leży blisko Wilna (10 km.), dość znaczna liczba urzędników, uczących się i robotników, zamieszkałych w N.-Wilejce — pracuje w Wilnie. W N.-Wilejce stacjonuje garnizon wojskowy, który jest zaopatrywany w chleb, a częściowo i owies z Wilna. Te wszystkie względy zmuszają włączyć N.-Wilejkę do Wileńskiego Ośrodka Konsumcyjnego. Z informacyj kupców i przemysłowców zbożowych wynika, że m. Troki, położone od Wilna w odległości 23 km., jest całkowicie zaopatrywane w mąkę i kasze z Wilna, przyczem transport odbywa się drogą kołową; ten wzgląd oczywiście decyduje o włączeniu Trok do Wileńskiego Ośrodka Konsumcyjnego. W roku 1932 uruchomiono młyn w Landwarowie; mąka z tego młyna konkuruje dziś na rynku Trok z mąką wileńską. Kasze w dalszym ciągu dowożono z Wilna.

Miarą wielkości ośrodka konsumcyjnego i jego rozwoju jest liczba ludności i zmiany, zachodzące w ciągu okresu badanego. Koniecznością jest ustalenie liczby ludności w każdym roku kalendarzowym. Niestety źródła statystyczne podają tylko trzy dane, a mianowicie dla roku

1923 — 167.454

1928 — 190.172

1931 — 196.522

mieszkańców miasta Wilna ¹⁾.

Dla pozostałych lat musimy przeprowadzić rachunek teoretyczny. Przyrost naturalny ludności m. Wilna od roku 1925 do 1929 — równomiernie maleje, od roku 1929 wzrasta. Chcąc uwzględnić tę cechę przyrostu, a jednocześnie i ruch napływowy, wzięliśmy za podstawę rachunku dane z lat 1923, 28 i 31, w których uwzględniony został zarówno przyrost naturalny, jak i ruch napływowy. Zakładając, że przyrost naturalny maleje od roku 1923 w stosunku jak szereg liczb naturalnych (5:4:3:2:1), a od roku 1929 podobnie wzrasta, otrzymujemy dla poszczególnych lat okresu badanego następujące liczby:

rok	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
ludność	175.024	181.080	185.622	188.650	190.164	191.229	193.343	196.522	199.693	202.864

Dla roku 1932 i 1933 przyjęliśmy przyrost jak w roku 1931, ze względu na brak danych, dotyczących naturalnego przyrostu.

Dla N.-Wilejki posiadamy dane dla roku 1929—8.000 mieszkańców i dla 1931—6.961 mieszkańców. Tak znaczny spadek liczby ludności N.-Wilejki tłumaczy się likwidacją szeregu przedsiębiorstw przemysłowych, dzięki którym przed wojną N.-Wilejka w krótkim czasie stała się dość znacznym ośrodkiem fabrycznym. Biorąc za podstawę obliczenia przytoczone wyżej dane i stosując przyrost naturalny jak w Wilnie, otrzymujemy dla N.-Wilejki liczby następujące:

rok	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
ludność	7.720	7.770	7.820	7.876	7.950	8.000	7.480	6.961	6.961	6.961

Dla lat 1932 i 1933 przyjmujemy liczbę równą ilości mieszkańców w roku 1931. Być może, że wskutek trwającej depresji gospodarczej, liczba ludności spadła w ciągu ostatnich 2 lat, musimy tu jednak uwzględnić, że w okolicach N.-Wilejki powstaje znaczna ilość osad, których mieszkańcy zaopatrują się w zboża przeważnie w mieście. Fakt ten rekompensuje ubytek mieszkańców, dlatego liczbę ludności pozostawiliśmy bez zmiany.

Przeprowadzając w dalszym ciągu obliczenie ludności dla Trok w sposób analogiczny, jak dla N.-Wilejki, otrzymujemy:

rok	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
ludność	2.660	2.678	2.696	2.714	2.732	2.750	2.778	2.805	2.859	2.913

¹⁾ Rocznik Statystyczny Wilna 1931, Wilno 1933.

Ludność całego Wileńskiego Ośrodka Konsumcyjnego:

rok	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
ludność	185.404	191.528	196.138	199.240	260.846	201.979	203.601	206.288	209.513	212.738

Obserwujemy stały wzrost ludności ośrodka. Jest rzeczą oczywistą, że przy teoretycznym obrachunku mogły zajść najrozmaitsze błędy, przede wszystkim spowodu ruchu ludności napływowej, jak też spowodu braku danych, dotyczących się przyrostu naturalnego w N.-Wilejce, Trokach i t. p. Ewentualny błąd w szacowaniu ludności nie może jednak zmienić decydująco charakteru konsumcji. I tak np., chociażbyśmy przyjęli, że błąd w obliczeniu ludności sięga nawet i 1.000 osób, to błąd ten w określeniu wysokości konsumcji wyniesie 0,5%, co, oczywiście, w całej sumie spożycia nie może mieć większego znaczenia.

2. Normy konsumcji.

Jest rzeczą niezmiernie trudną ustalenie średniej normy konsumcyjnej na głowę ludności. Tem więcej, że dla Wilna specjalnych badań nie przeprowadzono. W Roczniku Statystycznym Wilna (1930) mamy podane normy dziennej konsumcji rodziny robotniczej, złożonej z 4 osób. Normę tę otrzymano przeliczając odpowiednią konsumcję robotnika w Warszawie,¹⁾ dostosowując do zarobków i cen w Wilnie. Obliczenia takiego dokonano tylko dla roku 1928. W ostatnim Roczniku (1931) podano tę samą wielkość spożycia dla lat 1929—1931; wynosi ona 307,5 gr. chleba na głowę. Licząc średnio 30% przypieku i przemiał 75%-wy, otrzymamy 315,38 gramów ziarna dziennie, czyli na rok konsumcja żyta na jednostkę 115,11 kg. Dla tegoż roku przeciętne spożycie na głowę w Polsce wyniosło 159,2 kg. żyta²⁾. Być może norma przyjęta przez Rocznik Stat. Wilna jest dla danego roku zaniska. Według zestawień „Budżetów Rodzin Robotniczych“ konsumcja jednej osoby w rodzinie robotniczej Warszawy przeciętnie (dla rozmaitego poziomu zamożności) wynosi w roku 1928 — 127,4 kg. żyta, w roku 1929 — 123,95 kg. Natomiast w grupie najgorzej płatnych robotników — w roku 1928 — 118 kg., 1929 — 67,79 kg.

Celem uproszczenia rachunku będziemy obliczać konsumcję żyta łącznie z pszenicą. Jest to konieczne również i z tego względu, że w statystyce przewozów kolejowych ujawnione są przewozy mąki bez podziału na rodzaje, wskutek tego obliczenie zawartości mąki pszennej w mąkach wszelkich dowiezionych do Wilna, jest niemożliwe.

¹⁾ Statystyka Polski, t. XL. Budżety Rodzin Robotniczych. Warszawa, 1930.

²⁾ Gł. U. St. Rocznik Statystyki R. P. 1930.

Konsumpcja pszenicy wynosi w Wilnie 35,09 kg., w Warszawie 37,28 kg. ziarna (rok 1928), zatem spożycie zbóż chlebowych na jednostkę w roku 1928 w Wilnie — 150,20 kg., w Warszawie — 162,05 kg.

Żeby móc swobodniej operować posiadanymi materiałami, ułożymy tabelkę norm spożycia przez robotników żyta i pszenicy w Wilnie i Warszawie, jakie spotykamy w Roczniku Statystycznym Wilna i w „Budżetach Rodzin Robotniczych“ Warszawy.

Normy spożycia w kilogramach rocznie:

	żyto	pszenica
	67,79	23,66
	115,11	35,09
	118,00	37,28
	123,95	38,10
	127,40	57,41

Powyższe zestawienie, zawierające normy spożycia żyta i pszenicy przez robotników w Wilnie i Warszawie w latach od 1928 do 1931, stanowi podstawę do obliczenia spożycia w Wileńskim Ośrodku Konsumcyjnym. Według mechanicznego rachunku najniższa możliwa norma spożycia zbóż chlebowych wynosi 91,45 kg., najwyższa — 184,81 kg. W rzeczywistości sprawa przedstawia się inaczej. Pomiedzy spożyciem żyta i pszenicy zachodzi korelacja. Jeśli następuje silny spadek spożycia pszenicy — wzrasta spożycie żyta. Widzimy na przykładzie najniżej płatnych robotników w Warszawie, że możliwa jest i taka kombinacja, że spadek spożycia żyta, pociąga zwiększenie spożycia pszenicy.

	1928	1929
	Kilogramów	
Spożycie żyta . . .	118,00	67,79
Spożycie pszenicy .	23,66	57,41

Żeby ustalić granice, w jakich mieszczą się normy spożycia, musimy znaleźć najniższe spożycie obu zbóż przez tę samą jednostkę. Norma taka wynosi 125,20 kg. żyta i pszenicy łącznie, odpowiada ona spożyciu najniżej płatnego robotnika w Warszawie w roku 1929. Najwyższa norma wynosi 164,68 kg. zbóż chlebowych i odpowiada przeciętnej konsumpcji robotnika w roku 1928. W tych granicach możemy, w zależności od konjunktury gospodarczej, dobierać dla poszczególnych lat odpowiednie normy. Należy zgóry zaznaczyć, że w wyborze norm spożycia musi być pewna dowolność. Uniknięcie tej dowolności jest niemożliwe, bowiem, jak podkreślaliśmy, do-

kładnych badań konsumpcji nie przeprowadzone i pewne źródła posiadamy tylko dla Warszawy, Zagłębia Dąbrowskiego i Łodzi, za lata 1928 i 1929. Oczywista rzecz, że ze względu na podobieństwo zawodowego składu ludności, oraz poziomu życia, najbardziej miarodajne dla Wilna są normy warszawskie.

Przeprowadzone obliczenia konsumpcji Wileńskiego Ośrodka w poszczególnych latach skontrolujemy liczbami dowozu. W taki sposób, jeśli wskutek dowolności przy obieraniu norm popełniony będzie błąd w obliczeniu konsumpcji, będziemy mieli możność błąd ten skorygować.

Spożycie jęczmienia w Wilnie i Warszawie jest bardzo zbliżone, mianowicie wynosi przeciętnie rocznie na jednostkę:

Wilno	w 1928 roku	— 6,51 kg.
Warszawa	„ 1928 „	6,14 „
Warszawa	„ 1929 „	6,64 „

Jęczmień jest spożywany prawie wyłącznie pod postacią kasz. Ponieważ w statystyce przewozów kolejowych nie wyodrębniono poszczególnych gatunków kasz, przeto zestawienie konsumpcji jęczmienia z przywozem tego zboża będzie utrudnione. Zestawienie to nie może mieć tego znaczenia, co w wypadku zbóż chlebowych, bowiem, jak widzimy, normy konsumpcji jęczmienia są bardzo sztywne, wskutek czego unikamy dowolności w doboru norm.

Spożycie ziemniaków na jednostkę konsumcyjną w Warszawie w roku:

1927	wynosiło	195,01 kg.
1928	„	185,41 „
1929	„	189,24 „
przeciętnie		189,88 „

czyli okrążyło 190 kilogramów. W tym samym czasie na jednostkę konsumcyjną w Wilnie wypada przeciętnie 136,87 kg. rocznie, według obliczenia dokonanego w Roczniku Statystycznym Wilna. W granicach przytoczonych liczb możemy obierać odpowiednie dla danego roku normy spożycia ziemniaków, uzależniając tę normę w pewnym stopniu od spożycia zbóż. W latach niekorzystnych gospodarczo spożycie ziemniaków zwiększa się kosztem zbóż chlebowych. Korelacja pomiędzy spożyciem ziemniaków i zbóż jest koniecznością, wynikającą z przystosowania możliwości budżetowych rodzin do cen i warunków gospodarczych.

Spożycie grochu i fasoli waha się od 3,51 kg. do 4,56 kg. na rok i jednostkę konsumcyjną.

Obliczenie spożycia owsa będzie możliwe tylko dla jednego roku, ze względu na brak danych o ilości inwentarza na terenie Wileńskiego Ośrodka Konsumcyjnego. Według informacji woźniców (dorożkarze, woźnice ciężarowi), norma dzienna dla koni w pojazdach lekkich wynosi 10 kg., dla ciężarowych—15 kg., natomiast według informacji kupców, stale zaopatrujących właścicieli koni w owies, wypada na konia przeciętnie 4—8 kg. dziennie. Uwzględniając wszystkie te uwagi, biorę normę średnią — 8 kg. na konia i dzień (0,5 puda).

3. Spożycie ziemiopłodów w Wileńskim Ośrodku Konsumcyjnym.

W roku 1924 w Ośrodku Konsumcyjnym było mieszkańców 185.404, nie wliczając wojska. Uwzględniając odbudowujące się dopiero życie gospodarcze (reforma walutowa) oraz nieurodzaj, musimy przyjąć niską normę konsumcyjną, odpowiadającą spożyciu najniżej płatnych robotników, t. zn. 125,2 kg. Stosując tę normę, otrzymujemy 22.712 tonn jako konsumpcję zbóż chlebowych w Ośrodku.

Nie mamy ścisłych danych, dotyczących konsumpcji wojska w 1924 r. Ponieważ spożycie wojska w latach 1930—32 wynosi około 2.000 tonn zbóż, licząc się z mniejszą jego ilością w latach 1924—1930, przyjmujemy jako całkowitą konsumpcję ca 1.500 tonn, czyli łącznie z ludnością cywilną w roku 1924 spożyto ok. 24.000 tonn.

Stosując normę spożycia ziemniaków nieco wyższą od przyjętej w Wil. Roczniku Stat., mianowicie 150 kg. na głowę i rok, otrzymujemy konsumpcję ziemniaków 27.810 tonn.

Rok 1925 nie był pomyślny dla gospodarki polskiej. W sierpniu załamał się kurs złotego, rozpoczęła się wojna celna z Niemcami, ceny utrzymywały się na poziomie przekraczającym zdolność nabywczą konsumenta, nie mamy zatem powodów do zwiększania normy konsumcyjnej, przyjętej dla roku 1924. Przy 191.528 mieszkańcach Ośrodka konsumpcja wyniosła 23.979 tonn; licząc pozatem około 1.500 tonn na spożycie wojska, otrzymamy około 25.500 tonn skonsumowanych zbóż chlebowych. Spożycie ziemniaków przy niezmienionej normie wynosi 28.729 tonn (bez wojska).

W roku 1926 musimy liczyć się z wpływami dewaluacji w związku ze zniżką złotego; pewna swoboda gotówkowa musiała wpłynąć na zwiększenie konsumpcji. W drugiej połowie roku wzrost zaufania wskutek ustabilizowania się stosunków politycznych wywołuje stabilizację złotego oraz ożywienie w obrotach z zagranicą, co wpływa wybitnie ożywczo na organizm gospodarczy państwa. Jeśli jeszcze uwzględnimy niezły urodzaj w roku 1925, to są wszystkie dane, by normę konsumpcji dla r. 1926 zwiększyć. Przyjmując normę przeciętną spożycia żyta i pszenicy nieco wyższą, jak w roku

1929 w Warszawie, przy 196.138 mieszkańcach, otrzymujemy 31.784 tonny żyta i pszenicy. Doliczając konsumcję wojska około 1.500 tonn, otrzymujemy całkowitą konsumcję Ośrodka w roku 1926 w wysokości 33.300 tonn.

Normę spożycia ziemniaków obniżamy o 5 kg. w stosunku do roku ubiegłego. Spożycie wynosi 28.440 tonn.

W roku 1927 ustawowo ustabilizowano kurs złotego. Uzyskanie dużych kredytów zagranicznych (pożyczka stabilizacyjna), wysoki poziom cen rolniczych wpływają na dalsze ożywienie stosunków gospodarczych. Łatwość zarobkowania, spowodowana ruchem inwestycyjnym, pozwala na dalsze zwiększenie normy konsumcji. Można byłoby zastosować normę spożycia przecięnie zamożnej rodziny robotniczej w Warszawie w roku 1928. Jednak nie byłoby to słuszne, bowiem w roku 1928 trzeba przewidywać zwiększenie się konsumcji w stosunku do roku 1927, zarówno ze względu na zwiększenie się dobrobytu, urodzaj, jak i niższe ceny zboża. Utworzymy przeto normę kombinowaną, opierając się na przeciętnem spożyciu żyta przez robotnika w Warszawie w roku 1928 oraz na spożyciu pszenicy w Wilnie. W ten sposób konstruowana norma wyniesie 162,49 kg. zbóż chlebowych na głowę i rok. Mieszkańców w roku 1927 mamy w Ośrodku 199.240, stosując przeto powyższą normę, otrzymujemy konsumcję ludności cywilnej w ilości 32.374 tonn, łącznie z wojskiem—około 33.800 tonn.

Zwiększone spożycie zbóż musi pociągać zmniejszenie się spożycia ziemniaków. Stosując normę najniższą 136,87 kg. na jednostkę konsumcyjną, otrzymujemy spożycie ziemniaków 27.270 tonn. Najniższą normę stosujemy dla roku 1927 i 1928 z tego względu, że w tych latach spożycie zbóż chlebowych osiąga najwyższą granicę. Zaznaczyć należy, że obliczenia spożycia ziemniaków do roku 1932-go nie mogą być kompletne, bowiem niewiadoma jest ilość inwentarza na terenie Wil. Ośrodka Konsumcyjnego, toteż liczby ilustrujące spożycie ziemniaków posiadają raczej znaczenie orientacyjne.

Dla roku 1928 mamy dane Rocznika Statyst. m. Wilna, według których spożycie zbóż chlebowych na głowę wynosi 150,2 kg. Już wyżej wzmiankowaliśmy, że norma ta wydaje się zbyt niska. Przy 200.846 mieszkańcach Ośrodka konsumcja według norm Rocznika wynosi 30.167 tonn, doliczając konsumcję wojska około 2.000 tonn, otrzymujemy około 32.000 tonn, jako całkowite spożycie, to znaczy liczbę mniejszą niż w poprzednim 1927 roku. Ponieważ zarobki w miastach w roku 1928 nie uległy naogół zmniejszeniu, natomiast cena zbóż zmniejszyła się, mamy wszelkie dane przypuszczać, że konsumcja w roku 1928 wzrosła, t. zn., że norma przyjęta przez Rocznik Stat. Wilna, jest zaniska.

Częściowo uwidoczni się to przy zestawieniu konsumcji robotnika w Wilnie, wynoszącej 150.2 kg. z przeciętną konsumcją robotnika Warsza-

wy w tym roku, wynoszącą 164,68 kg. Zestawienie to nie może jednak świadczyć o błędnem obliczeniu konsumpcji Wilna w Roczniku Statystycznym, chociażby z tego powodu, że dochód robotnika w Warszawie znacznie przewyższa dochód robotnika w Wilnie; tak np., murarz w Wilnie pobierał przeciętnie tygodniowo 76,26 zł., w Warszawie — 77,31 zł., cieśla w Wilnie pobierał 40,68 zł., w Warszawie — 63,91 zł., robotnik niewykwalifikowany w Wilnie — 24,66 zł., w Warszawie — 35,02 zł.¹⁾ Wskaźnik kosztów żywności w 1928 roku w Warszawie 99,10, w Wilnie 100,10. A więc zarówno niższe zarobki robotnika w Wilnie, jak i droższyna artykułów spożywczych przemawiają za słusnością normy spożycia według Rocznika.

Można byłoby postawić hipotezę, że robotnik warszawski stosunkowo mniej wydaje na żywność niż robotnik w Wilnie. Tymczasem, jak wynika z odpowiednich danych „Budżetów Rodzin Robotniczych“, robotnik warszawski wydaje przeciętnie na żywność 56% ogólnych wydatków (1928 r.), a robotnik w Wilnie — 53%. Wygląda to nieco nieprawdopodobnie, ale tak wynika z danych poważnych źródeł.

Pozostaje zatem jeszcze jedna możliwość, że w wydatkach na żywność robotnika wileńskiego większy odsetek idzie na pieczywo i mąkę niż to ma miejsce w stosunku do robotnika w Warszawie. Tak rzeczywiście jest. Podczas gdy pieczywo i mąka zabiera robotnikowi w Warszawie 15,6% wydatków na żywność, to w Wilnie analogiczne artykuły pochłaniają 24,2% wydatków na żywność. Jeśli dla przykładu przeprowadzimy rachunek dla robotnika niewykwalifikowanego, otrzymamy:

dochód tyg. robotn. w Warszawie	— 35,02 zł. w tem 56,7% na żywność,
dochód tyg. robotn. w Wilnie	— 24,66 zł. w tem 52,0% na żywność,
wydatek tyg. robotn. w Warszawie	— 19,85 zł. w tem 15,6% na pieczywo,
wydatek tyg. robotn. w Wilnie	— 13,06 zł. w tem 24,2% na pieczywo,
wydatek na pieczywo i mąkę w Warszawie	— 3,09 zł. (tydzień),
wydatek na pieczywo i mąkę w Wilnie	— 3,16 zł. (tydzień).

Ponieważ cena chleba żytniego w 1928 roku w Wilnie wynosiła przec. 65 gr. za kilogram, a w Warszawie 62 gr., to zgodnie z powyższą tabelką robotnik wileński mógł kupić chleba 4,8 kg. na tydzień, warszawski zaś—4,9 kg. na tydzień, a więc rocznie robotnik wileński mógł kupić chleba żytniego 249,6 kg., a warszawski—254,8 kg. To znaczy, że robotnik warszawski spożywa rocznie tylko o 5,2 kg. pieczywa więcej niż robotnik wileński. Ponieważ konsumpcja pszenicy w Warszawie jest większa niż w Wilnie, to jeśliśmy wprowadzili rachunek dla pszenicy, różnica ta zmalałaby proporcjonalnie do zwiększonej konsumpcji droższej od żyta pszenicy.

¹⁾ Dane w/g Rocznika Stat. Wilna 1931 r. i Rocznika Stat. R. P. 1930 r.

Porównując teraz dane konsumpcji według „Budżetów Rodzin Robotniczych“ w Warszawie z danymi Rocznika Statystycznego Wilna, otrzymujemy: konsumpcja żyta i pszenicy w Warszawie — 164,68 kg., w Wilnie — 150,20 kg., czyli różnica na niekorzyść robotnika wileńskiego wynosi aż 14,48 kg. Z powyższego rachunku widać, że spożycie chleba przez robotnika wileńskiego zostało obliczone w Roczniku Statystycznym zbyt pesymistycznie — widzieliśmy bowiem, że robotnik warszawski faktycznie spożywa tylko o 5,2 kg. pieczywa więcej niż wileński. Toteż przy obliczaniu całkowitego spożycia Wileńskiego Ośrodka Konsumcyjnego w roku 1928 stosujemy warszawską normę spożycia na głowę, równą 164,69 kg. pszenicy i żyta. W ten sposób otrzymamy spożycie dla Wilna w 1928 roku 33.075 tonn, zaś razem z wojskiem — około 35.000 tonn.

Spożycie ziemniaków na jednostkę nie ulega zmianie wobec wysokiej normy spożycia zbóż i wynosi dla roku 1928 — 27.490 tonn.

Dla roku 1929, pierwszego w okresie depresji gospodarczej, mamy dane konsumpcji przeciętnej rodziny robotniczej w Warszawie. Przy 201.979 mieszkańcach Wileńskiego Ośrodka Konsumcyjnego otrzymujemy 32.730 tonn, konsumpcja wojska wynosi 2.000 tonn, czyli ogółem spożyto około 34.800 tonn.

Spożycie ziemniaków wzrasta w stosunku proporcjonalnym do zmniejszonego wydatku na chleb. Ponieważ kilogram zboża w przybliżeniu odpowiada w cenie 4 kg. ziemniaków, a obniżenie konsumpcji zbóż wyniosło 2,63 kg., przeto spożycie ziemniaków może wzrosnąć o ca 10 kg., czyli okrągło przyjąć można 145 kg. na głowę i rok. W ten sposób spożycie ziemniaków przez ludność Ośrodka wynosi około 30.000 tonn.

Pogłębiająca się depresja gospodarcza każe mimo niskich cen zboża obniżać w dalszym ciągu normę konsumpcji, toteż dla roku 1930 stosujemy normę spożycia według Rocznika Stat. Wilna, wynoszącą 150,20 kg. zbóż chlebowych na głowę i rok. Ludności mamy 203.601, wobec czego konsumpcja wyniesie, razem ze spożyciem wojska (2.000 tonn) — 32.580 tonn.

Norma spożycia ziemniaków—180 kg. na głowę i rok, co stanowi dla Ośrodka 36.648 tonn.

Mimo stałego przyrostu ludności konsumpcja zbóż maleje. W roku 1931 mamy ludności 206.288, stosując normę jak dla roku poprzedniego, otrzymamy spożycie ludności cywilnej w ilości 30.983 tonn, łącznie z konsumpcją wojska — około 33.000 tonn.

Spożycie ziemniaków przy niezmienionej normie wzrasta do 37.132 tonn.

Dla roku 1932 wobec zmniejszających się zarobków, braku pracy i coraz silniejszego kurczenia się obiegu pieniężnego trzeba liczyć się z ponownym obniżeniem się norm spożycia. Można byłoby przyjąć najniższą

normę, odpowiadającą spożyciu najgorzej płatnych robotników w Warszawie w roku 1929, wynoszącą 125,20 kg. na głowę i rok; w tym wypadku konsumpcja ludności cywilnej wyniosłaby 26.231 tonn, t. zn. około 28.500 tonn z wojskiem. Cyfra ta wydaje się zbyt niska w zestawieniu z poprzednimi latami. Prawdopodobniejsze będzie, jeśli przyjmiemy dla 1932 roku normę konsumpcji żyta według Rocznika Stat. Wilna (115,11 kg.), natomiast spożycie pszenicy według norm warszawskich, odpowiadających najniżej płatnym robotnikom w roku 1928, to znaczy 23,66 kg., czyli norma spożycia zbóż chlebowych wyniesie 138,77 kg. Przy zastosowaniu takiej normy otrzymamy konsumpcję ludności cywilnej 29.074 tonn, z wojskiem zaś — około 31.000 tonn. Gdybyśmy zastosowali normę konsumpcji jak w latach poprzednich (według Rocznika Stat. Wilna), mielibyśmy spożycie w Ośrodku równe 33.739 tonnom. Która z tych trzech cyfr okaże się najodpowiedniejszą dla roku 1932, zobaczymy, zestawiając je z dowozem zbóż chlebowych w roku 1932.

Licząc się z koniecznością pewnej kompresji budżetów rodzinnych w latach depresji gospodarczej, normę spożycia ziemniaków obniżamy do 170 kg. na rok i jednostkę; stąd konsumpcja Ośrodka — 35.617 tonn. Jeśli uwzględnimy przybliżoną konsumpcję wojska oraz ziemniaki idące na karm dla inwentarza, to spożycie całkowite wyniesie około 39.000 tonn.

Trudno ustalić jakąś słuszną normę dla roku 1933.

Spotyka się często zdanie, że ludność dostosowała się do trudnych warunków obecnych czasów. Zdanie to wydaje się słuszne. Bezwątpienia, że dokonano pewnych przesunięć w budżetach rodzinnych, w pierwszym rzędzie oszczędzając na wydatkach bardziej zbędnych, niekoniecznych. Oszczędności uzyskane na pozycjach zbędnych musiały ulec przesunięciu w kierunku potrzeb elementarnych, w pierwszym rzędzie — odżywiania się. Roboty publiczne musiały również oddziaływać na ustabilizowanie, ewentualnie zwiększenie się spożycia. Z powyższych względów dla roku 1933 stosujemy normę Rocznika Stat. m. Wilna, 150,20 kg. zbóż chlebowych na głowę i rok. Ludności cywilnej w Ośrodku mamy 212.798, konsumpcja tej ludności wyniesie 31.962 tonny, razem zaś z wojskiem spożyto około 34.000 tonn zbóż chlebowych. Spożycie ziemniaków można szacować na 40.000 tonn.

Poniższa tabela ilustruje spożycie zbóż chlebowych oraz ziemniaków w Wl. Ośr. Kons. za 10-lecie 1924—1933 (w tomach):

L A T A	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Spożycie zbóż . .	24000	25500	33300	33800	35000	34800	32580	33000	31000	34000
Spożycie ziemniaków	27810	28729	28440	27270	27490	30000	36648	37132	39000	40000

Powyższą tabelkę będziemy mogli skontrolować przez zestawienie z cyframi dowozu zbóż chlebowych i ziemniaków. Widzimy z niej, że po wyeliminowaniu wpływów koniunkturalnych istnieje stały wzrost konsumpcji w ośrodku. Najlepiej można go obliczyć w stosunku do przyrostu ludności, który wynosi przeciętnie 2.733 osoby na rok; licząc 150 kg. zbóż chlebowych na głowę, otrzymamy roczne zwiększenie się konsumpcji w wysokości 410 tonn. Według tabelki powinno ono wynosić około 1.000 tonn, zwróćmy jednak uwagę, że w latach 1924 i 1925 konsumpcja była niewspółmiernie niska z powodów wyżej wyliczonych. Mamy w tym wypadku do czynienia ze specjalnie silnymi wpływami koniunktury, toteż zarówno rok 1924, jak i 1925 nie mogą służyć za podstawę do wyprowadzenia średniej rocznej konsumpcji, czy też średniego przyrostu konsumpcji.

Przechodząc do obliczenia spożycia jęczmienia napotykaemy na poważne trudności. Chcąc jednak bodaj w przybliżeniu zobrazować pojemność Wileńskiego Ośrodka Konsumcyjnego na jęczmień, przeprowadzimy następujący rachunek. Według Rocznika Stat. Wilna spożycie kaszy jęczmiennej na osobę wynosi 6,51 kg. rocznie. Według „Budżetów Rodzin Robotniczych“ spożycie kasz wynosi maximum 6,64 kg. rocznie. Przyjmujemy więc, że spożycie kasz wynosi w ziarnie 6,51 kg. rocznie na głowę, wobec tego w roku 1929 konsumpcja kasz w ośrodku wynosi 1.885 tonn. Stosując tę samą normę spożycia dla roku 1930, otrzymujemy 1.875 tonn, jako konsumpcję wszelkich kasz (łącznie z konsumpcją wojska), w 1931 r. — 1.892 t., w 1932 r. — 1.914 t., w 1933 r. — 1.935 t.

Obserwujemy stały równomierny wzrost spożycia kasz, odpowiadający przyrostowi ludności w Ośrodku. O ile mielibyśmy więcej danych tycających się norm spożycia kasz, możnaby było uwzględnić wpływy warunków gospodarczych, wobec jednak braku źródeł musimy poprzestać na prymitywnym rachunku.

Spożycie grochu i fasoli w Wileńskim Ośrodku Konsumcyjnym według teoretycznego obliczenia waha się od ca 650 do 1.000 tonn rocznie. Normę konsumcyjną ustalić można na podstawie danych Budżetów Rodzin Robotniczych oraz Rocznika Statystycznego Wilna. Według tych źródeł spożycie grochu i fasoli na rok i jednostkę waha się od 3,51 kg. do 4,56 kg., przyczem większe spożycie obserwujemy w grupach uboższych.

Dokładne obliczenie spożycia owsa można przeprowadzić tylko dla roku 1932, ponieważ wyłącznie dla tego roku posiadamy spis inwentarza znajdującego się na terenie m. Wilna. Według tego spisu, dokonanego przez Centr. Biuro Stat. m. Wilna dn. 22 marca 1932 r., mamy w Wilnie 1646 sztuk koni. Stosując przyjętą normę spożycia w ilości 8 kg. na dobę, otrzymujemy 13168 kg. owsa dziennie, czyli 4806 tonn rocznie. Wojsko zużyło dla swoich koni około 4800 tonn, ogółem więc zużyto przeszło 9600 tonn. Można liczyć,

że konsumpcja całkowita owsa w Ośrodku przekracza 10.000 tonn, bowiem musimy uwzględnić N.-Wilejkę oraz nieznaczną zresztą przeróbkę owsa w młynie kaszowym na płatki owsiane.

Pozostałe z przemiału otręby razem z dowiezionymi koleją są skarmiane przez bydło, trzodę chlewną, drób i t. p. Według spisu inwentarza żywego z dn. 22 marca 1932 r. było na terenie Wilna ogółem 1.362 sztuki bydła, w tem 1242 krowy; ponadto nierogacizny 754 sztuki. Niezużyte na miejscu otręby w nieznaczej ilości wysyłane są do sąsiednich powiatów.

Przytoczone cyfry konsumpcji pozwalają zorientować się, jakie jest zapotrzebowanie Wileńskiego Ośrodka Konsumcyjnego na zboża i ziemniaki. Lata podane są specjalnie charakterystyczne z tego względu, że w nieznacznym okresie czasu mieliśmy do czynienia z optymalnym układem konjunktur i warunków gospodarczych, obok głębokiej depresji, lata wybitnie urodzajne, obok lat wyjątkowych klęsk nieurodzaju. Wahania te pozwolą uchwycić sposób reagowania wileńskiego rynku na szybko zmieniające się warunki oraz metody obrony gospodarczej miejscowych sfer przemysłu młynarskiego i handlu zbożowego przeciwko wpływowi niepomyślnej konjunktury, bądź sprzecznej z interesem miejscowego życia gospodarczego polityki ekonomicznej Państwa.

Tak się przedstawiają wymiary pojemności Wil. Ośr. Konsumcyjnego na główne ziemiopłody. Podkreślić musimy raz jeszcze stopniowe zwiększanie się chłonności rynku wileńskiego. Jest to tendencja niezmiernie ważna, zaprzeczająca twierdzeniu jakoby Wilno nie miało przyszłości i skazane było jedynie na vegetację. Wilno w ciągu 10 lat zwiększyło konsumpcję zbóż o blisko 5.000 tonn, mimo specjalnie niesprzyjających warunków. Świadczy to o istnieniu pewnej prężności gospodarczej, która nie dopuszcza do degradacji znaczenia Wilna jako ośrodka gospodarczego. Odwrotnie. Zasięg wpływów miasta zwiększa się, nawiązują się stosunki handlowe z coraz dalszymi rejonami, Wilno nie zamiera mimo odcięcia od świata martwemi granicami, mimo upośledzenia województw północno-wschodnich w polityce gospodarczej. Jeśli głoszone ostatnio projekty ożywienia i podniesienia życia gospodarczego woj. półn.-wschodnich zostaną zrealizowane, tempo rozwoju ekspansji gospodarczej Wilna znacznie poprawi się, a rolnictwo naszych ziem będzie miało coraz pewniejszy i pojemniejszy rynek zbytu na swe produkty.

ROZDZIAŁ II.

WILEŃSKI OKRĘG ZBOŻOWY.

Wilno — wielki ośrodek konsumpcyjny, pojęte jako rynek zbytu na zboża, powinno być rozpatrywane w ścisłej łączności z obszarem gospodarstwa ku niemu ciężącym. Podstawowe warunki przyrodnicze, predysponujące charakter rolniczej produkcji oraz główne czynniki gospodarcze, kształtujące handel rolniczy, stanowią tło, którego uwidocznienie jest niezbędnym warunkiem zrozumienia związków przyczynowych, łączących poszczególne elementy zagadnienia w konstrukcję wileńskiego rynku zbożowego. Stosunki gospodarcze, polegające na ciągłym kontakcie sfer handlowych, na znajomości specjalnych warunków poszczególnych terenów, rozbudowanej sieci agentur obsługujących Ośrodek, wreszcie na dogodnych połączeniach komunikacyjnych, warunkują istnienie więzi gospodarczej między Ośrodkiem i obszarem jego ekspansji. W ten sposób pojęty, rolniczy obszar produkcyjny związany z Wilnem, nazywać będziemy Wileńskim Okręgiem Zbożowym. W skład jego wchodzi: woj. wileńskie, nowogródzkie oraz powiaty: grodzieński, suwalski, augustowski, sokólski i wołkowyski — woj. białostockiego. Jako rejony pomocnicze w zaopatrywaniu Wilna w zboże występują głównie powiaty: białostocki, łomżyński i szczuczyński — woj. białostockiego oraz powiaty: Łuck i Równe, a w mniejszym stopniu Dubno i Zdołbunów — woj. wołyńskiego. Ważną rolę pomocniczą odgrywały Kutno i Kalisz, nadające wielkie ilości mąki zbożowej do Wilna. Od roku 1929 znaczenie tych ośrodków maleje, co z punktu widzenia racjonalizacji dowozu uważać należy za pożądane. Dane niniejszej pracy uzasadnią skład terytorjalny Wil. Okr. Zboż. oraz obszarów pomocniczych.

1. Charakterystyka przyrodniczych czynników produkcji.

Przystępując do przedstawienia warunków produkcji zbożowej w Okręgu, uwzględnić należy przedewszystkiem główny czynnik przyrodniczy — **klimat**.

Obszar Okręgu dzieli na część północną i południową izoterma lipca + 19°. Przebiega ona na południe od Oran, przez Ejszyszki, Werenów, Juraciszki, Raków w kierunku na Mińsk. W ten sposób północny skrawek

woj. nowogródzkiego i woj. wileńskie leżą między izotermą lipca 19° i 18° , nie dochodząc do tej ostatniej. Izoterma stycznia — 5° przechodzi na wschód od Wilna i Nowogródka, odcinając północną i wschodnią część Okręgu; nie posiada ona większego znaczenia. Średnia t° dla Wilna, położonego 128 metrów nad poziomem morza, wynosi $+6,4^{\circ}$ C., dla Bieniakoń, położonych 166 metrów nad poziomem morza, t° przeciętna wynosi $+5,4^{\circ}$. Widać z tych danych, że temperatura w Okręgu kształtuje się do pewnego stopnia w zależności od położenia względem stron świata i wysokości nad poziomem morza, przyczem wschodnia część obszaru wykazuje większą rozpiętość temperatury w ciągu roku niż zachodnia, mamy tu bowiem do czynienia z wpływami klimatu kontynentalnego.

Silny wpływ wywiera **rzeźba terenu**, urozmaicona znacznie na obszarze Okręgu. Mamy tu wzniesienia do 322 metrów nad poziomem morza — Nowogródek, 304 m. — Kozarowszczyzna w pow. oszmiańskim, pod Wołożynem mamy wzgórze przekraczające 300 metrów. Silnie urozmaiconą powierzchnię mają powiaty: suwalski (Jeleniewo, Przeróśl, Wiżajny), grodzieński (kolej Grodno—Sokółka), wołkowyski („Szwedzka Góra“ pod Wołkowyskiem), nowogródzki (Góra Zamkowa 321 m., Nowojelnia, Dworzec 293 m.), nieświeski w części południowo-zachodniej, oszmiański (okolice Krewa, wzgórze między Gudogajem a Polanami), częściowo mołodeczkański i wołożyński (Usza, Raków, Wołma), dalej święciański (okolice Święcian i Łyntup), postawski (okolice jezior), wil.-trocki (Ponary, Rękaniszki). Każde 100 metrów wzniesienia obniża temperaturę roczną o $0,60$ — $0,85^{\circ}$.

Do pewnego stopnia w związku z wysokością położenia łączy się ilość **opadów**. Średnia wieloletnia dla Wilna—595 mm, dla wyżej położonych Bieniakoń średnia za 12 lat — 644,8 mm. Największe nasilenie opadów ma miejsce w miesiącach letnich. Średnia dzienna ilość godzin słonecznych wynosi w Bieniakoniach: w roku 1926/27 — 3 godz. 30 min., 1928 — 3 godz. 33 min., 1929 — 4 godz. 22 min., 1930 — 3 godz. 51 min.

Jak widać, nie mamy na terenie Okręgu sprzyjających warunków klimatycznych. Różnice klimatu wypływające z rozmaitego ukształtowania pionowego w Okręgu, mogą być niwelowane, lub też pogłębiane przez rodzaj gleb. Gleby ciepłe, próchniczne, szybko z wiosną ogrzewające się, mimo wysokiego położenia umożliwiają pracę w polu często dopiero w maju, mimo niskiego położenia.

Żyto, owies i jęczmień mogą się udawać na całym obszarze Okręgu. Często się zdarza, że spowodu deszczów w okresie zbiorów plony znacznie się zmniejszają, np. w roku 1932 w woj. nowogródzkim. Pszenica ma dostateczne warunki rozwoju w południowej części Okręgu; zależy to również od wzniesienia nad poziomem morza.

Klimat ma wpływ decydujący na występowanie chorób i szkodników roślinnych. Wystarczy wspomnieć pleśń śniegową, która w warunkach klimatycznych Okręgu jest szczególnie groźną chorobą. Takie zjawiska jak: skorupy lodowe, ustąpienie pokrywy śnieżnej dopiero w drugiej połowie kwietnia, długa jesień i pokrycie przez śniegi niezamarzniętej ziemi — są ogromnie częste, powodują też katastrofalne klęski, np. w roku 1928, lub 1931. Czerwiec ciepły i mokry powoduje występowanie rdzy koronowej na owsie, osłabiającej lub nawet niszczącej całkowicie plon (1927 rok). Choroby ziemniaków, rdza zbożowa, występowanie sporyszu na życie, zgorzel siewek buraczanych, wszystkie te choroby zbóż i okopowych stoją w związku z warunkami klimatycznymi. Zwykle lato mokre sprzyja występowaniu chorób i szkodników. Jak przytoczono wyżej, największa ilość opadów w Okręgu ma miejsce właśnie w ciągu lata. Nie można powiedzieć, żeby klimat Okręgu sprzyjał pracy rolnika. Lata pomyślne możemy zaliczyć do wyjątków. Byłoby dobrze, żeby w naszej polityce gospodarczej uwzględniono ten stan rzeczy. Trudno traktować narówni gospodarstwa rozpoczynające pracę w marcu z takimi, co czasem i w kwietniu nie mogą ruszyć w pole.

Obok klimatu decydujące znaczenie dla charakteru produkcji posiada **gleba**. W całym Okręgu mamy do czynienia z typem glebotwórczym bielicowym. Materiałem są utwory pochodzenia lodowcowego i polodowcowego, przyczem występują sporadycznie, głównie w południowej części Okręgu, utwory przedlodowcowe, przede wszystkim kreda (okolice Wołkowyska, Albertyna w pow. słonimskim i t. p.); nie ma ona jednak znaczenia dla całokształtu produkcji. Decydujące znaczenie posiadają bielice: pojezierska i nadrzeczna, dalej gleby piaszczyste o różnej przydatności rolniczej, od lotnych piasków, aż do mocnych, urodzajnych szczerków, gliny mniej lub więcej piaszczyste, w mniejszym stopniu ily i gleby torfiaste. W woj. wileńskim istnieją wszelkie wymienione typy gleb, bądź zwarcie występujące na pewnym obszarze, bądź rozrzucone plamisto, tworząc mozaikę zależną głównie od ukształtowania pionowego.

Dla scharakteryzowania gleby poszczególnych powiatów przytaczamy przede wszystkim tabelkę, ilustrującą ilość ziemi ornej oraz powierzchnię pod zbożami w poszczególnych powiatach ¹⁾. Następnie omówimy typy gleb, posiadające znaczenie dla całokształtu produkcji zbożowej powiatu. Szczegółowe przedstawienie gleb Okręgu rozpoczynamy od charakterystyki najbliższych okolic Wilna, opierając się na klasyfikacji prof. Miklaszewskiego oraz monografji woj. wileńskiego ²⁾.

¹⁾ P. tabl. I (tablice są umieszczone w końcu pracy).

²⁾ Monografja rolnicza woj. wileńskiego, 1930 r. (praca zbiorowa, w rękopisie).

a) Woj. wileńskie.

Powiat wileńsko-trocki posiada największy obszar ziemi uprawnej w Okręgu. Stosunek procentowy do ogólnej powierzchni w zestawieniu z pozostałymi powiatami — przeciętny, ze względu na znaczną ilość lasów. Gleby piaszczyste zwarcie występują w południowej części powiatu (Orany, Olkieniki), dalej różnej szerokości pasami wzdłuż Wilji, w szczególności na północ od Wilna, na lewym brzegu zajmują znaczną część gm. niemenczyńskiej. Są to piaski ubogie, o małej wartości produkcyjnej. Wschodnia i połudn.-wschodnia część powiatu (Worniany, Gierwiaty, Soleczniki, Turgiele) wzdłuż traktu Lidzkiego i Raduńskiego posiadają gleby bielicowe, zasobne w części pyłowe i mimo licznych plam piaszczystych są naogół lepsze niż gleby północnej i zachodniej części powiatu. Najbliższe okolice Wilna posiadają również wielką różnorodność gleb. Gm. mickuńska oraz poł.-wsch. część gm. rudomińskiej odznaczają się dobrymi bielicami, o znacznej zawartości próchnicy, na podłożu gliniasto-piaszczystym. Na północ od Wilna spotykamy nieco gorsze warunki. Poza wspomnianymi piaskami wzdłuż Wilji (gm. niemenczyńska) w części półn.-zachodniej (gm. mejszagolska, rzeszańska i podbrzeska) występuje sporo gliny, ciężkiej do uprawy, o nieprzepuszczalnym podłożu. Okolice tu silnie pagórkowate, o wielkiej ilości drobnych łąk i zakleśnięć, często podmokłych. Jakość i rozmieszczenie gleb powiatu wil.-trockiego i sąsiednich posiada specjalne znaczenie ze względu na charakter rynkowego handlu zbożem w Wilnie, toteż omówiliśmy je szczegółowiej niż gleby powiatów dalej położonych. Jak z powyższej charakterystyki gleb pow. wil.-trockiego wynika, część zachodnia tego powiatu posiada gorsze warunki glebowe, część wschodnia — lepsze.

Jak widzimy z tablicy I, w pow. wil.-trockim w roku 1931 mamy największy obszar w Okręgu pod jęczmieniem i mimo bardzo znacznego spadku w roku 1932, powiat ten pozostaje na pierwszym miejscu. Spadek obserwujemy również w stosunku do żyta, zwiększył się jedynie areal pod pszenicą.

W pow. święciańskim większe skupienia piasków występują w okolicach Pohulanki, Ignalina, oraz kolei Podbrodzie—Łyntupy. Południowo-wschodnia część powiatu posiada gleby bielicowe (typu pojezierskich) oraz częściowo bielice piaszczyste na podłożu gliniastym. W tej części powiatu występuje też nieco łąk. Część półn.-zachodnią charakteryzuje się glebami bardziej piaszczystymi, o mniejszej urodzajności.

W pow. święciańskim stosunek procentowy obszaru pod owsem do ogólnej powierzchni ornej jest najniższy w Okręgu, wykazuje jednak tendencję wzrostową. Zwiększa się również powierzchnia pod pszenicą.

W pow. brasławskim piaski występują w okolicach licznych tutaj jezior. W części południowej powiatu (Widze) spotykamy znaczne obszary

ciężkich glin, to samo, acz w mniejszym stopniu — w części środkowej. W sąsiedztwie powiatu dziśnieńskiego występują ropy. W związku z charakterem gleb powiatu kształtuje się powierzchnia poszczególnych upraw.

Pod względem powierzchni pod pszenicą zajmuje powiat brzeski drugie miejsce w województwie, pierwsze zajmuje powiat dziśnieński. Świadczy to dodatnio o zasobności gleb powiatu. Naogół ich przydatność rolnicza jest dobra, cechą ujemną stanowi nadmierna zwięzłość, ogromnie utrudniająca uprawę.

W pow. dziśnieńskim piasków spotykamy niewiele, natomiast znaczną ilość ropy w części północnej i półn.-wschodniej (Szarkowszczyzna — Dziśna). Część środkową (Głębokie) i południową powiatu zajmują dobre szczyrki oraz bielice pojezierskie, nieco spiaszczone. W nieznaczej ilości występują bielice podlaskie. W pow. dziśnieńskim znajduje się największy obszar gruntów pod pszenicą w województwie. Ropy dziśnieńskie przechodzą do pow. postawskiego w jego części północnej.

Powiat postawski posiada najniższy odsetek gleb ornych z powiatów woj. wileńskiego. Piaski występują w większych skupieniach wzdłuż kolei Podbrodzie — Króleszczyzna, w gminach postawskiej i woropajewskiej oraz w okolicach wielkich jezior (Narocz, Miasra, Batoryno, Miadzioł). W południowej części powiatu, poza piaskami, dominującym typem są piaszczyste bielice. Mimo naogół ubogich gleb w pow. postawskim, podobnie zresztą jak w poprzednich, obszar pod pszenicą wzrasta, natomiast pod żytem — maleje. Jest to tendencja ogromnie charakterystyczna, tem więcej, że ma miejsce w powiecie o ubogich glebach.

W powiecie wilejskim jęczmień zajmuje drugie miejsce w województwie, po pow. wil.-trockim. Zachodnia i północna część powiatu zasobna jest w dobre bielice, część poł.-wschodnią zalegają jałowe piaski z dwiema plamami bielicy w gm. Chocieńczyce i Ilji. Na terenie powiatu mamy wielkie kompleksy lasów, z tego względu odsetek gruntów ornych jest mały.

W najmniejszym powiecie województwa — mołodeckim duże ilości piasków występują wzdłuż kolei do Wilna oraz w okolicach Lebedziewa i Połoczan. Poza tem spotykamy gleby mieszane. W sąsiedztwie pow. oszmiańskiego — urodzajne bielice. W niewielkiej ilości występują gliny. Dobrze charakteryzuje gleby powiatu, największa w województwie powierzchnia zasiewu owsa.

Powiat oszmiański posiada największy w województwie odsetek gruntów ornych (50,4% og. pow.). Piasków w powiecie mało, przeważają średnio zwięzłe bielice na podłożu gliniastem, jest nieco bielicy glejowych, poza tem szczyrki. Naogół przydatność rolnicza gleb dobra. Ciekawe, że w powiecie oszmiańskim obserwujemy zmniejszenie się powierzchni gruntów

pod zbożami mimo, że ilość ziemi ornej nie uległa zmianie. Prawdopodobnie powiat przestawia swoją produkcję w kierunku hodowlanym i w związku z tem zwiększa uprawę okopowych i zielonek.

W całym woj. wileńskim ziemi ornej mamy 1.064.797 ha, w tem pod żytem — 309.362 ha (29,5%), pod owsem — 126.712 ha (11,9%), pod ziemniakami — 110.009 ha (10,33%), pod jęczmieniem — 74.247 ha (6,97%), pod pszenicą — 20.279 ha (1,9%), pod gryką — 12.901 ha (1,21%).

Skolei przechodzimy do omówienia gleb woj. nowogródzkiego. Podstawą do opracowania była monografia woj. nowogródzkiego inż. S. Poczobutt-Odlanickiego (w rękopisie).

b) W o j. n o w o g r ó d z k i e.

Najbliżej Wilna leży powiat lidzki. Gleby piaszczyste spotykamy w południowej części powiatu wzdłuż Niemna oraz w części zachodniej, graniczącej z piaskami Oran i Marcinkańc. Przeważającym typem gleb są bielice pojezierskie oraz w mniejszym stopniu, szczególnie na równinach, bielice podlaskie. Spotykają się również szczyrki i gliny piaszczyste w niewielkiej ilości. W powiecie lidzkim znajduje się najwięcej gruntów ornych w porównaniu z innymi powiatami, w związku z tem i powierzchnia upraw jest dla wszystkich zbóż rekordowa z wyjątkiem pszenicy.

W powiecie szczuczyńskim w części południowej i zachodniej występują gleby piaszczyste, resztę powierzchni zajmują prawie jednolicie bielice, typu bądź pojezierskiego, bądź podlaskiego. Zarówno w powiecie szczuczyńskim, jak i lidzkim powierzchnia zasiana żytem w roku 1930 znacznie zmalała, natomiast zasiew pszenicy zwiększył się.

Powiat wołyński posiada najmniej gruntów ornych w województwie, jeszcze mniejszą ilość w całym Okręgu posiada tylko pow. mołodecki. Większe skupienia piasków znajdują się w części północno-zachodniej i południowo-zachodniej powiatu, dochodząc w niektórych gminach do 80% powierzchni uprawnej. Typem dominującym jest bielica pojezierska. Spotykają się dość znaczne skupienia gleb gliniastych. Bardzo charakterystycznym jest zwiększanie się pól pod owsem, a zmniejszanie się pod wszystkimi innymi zbożami. Każdy powiat w trudnych warunkach wyzyskuje swoje możliwości; w danym wypadku wzrost zasiewu owsa świadczy najlepiej o charakterze gleb.

W pow. nowogródzkim pszenica zajmuje rekordowo wielki obszar 6.191 ha (5% og. pow.) — największy w województwie i okręgu. W pewnym stopniu charakteryzuje to gleby powiatu. Znaczniejsze obszary piasków spotykamy w zachodniej części wzdłuż kolei Lida—Baranowicze (st. kol.

Nowojelnią), oraz w nieznacznej ilości na północy (Wsielub). Wschodnią część zajmują bielice nadrzeczne o wysokiej zawartości części pyłowych (91—98⁰/o), nazywane skutkiem tego „lössami“ nowogródzkiemi. W zachodniej części powiatu, poza wspomnianymi piaskami, znajdują się nieznaczne ilości bielicy pojezierskiej. W części środkowej, najbardziej górzystej, występuje w znacznych ilościach glina.

W części wschodniej pow. stołpeckiego oraz pasami wzdłuż Niemna występują duże ilości piasków. W miarę posuwania się na zachód gleby piaszczyste ustępują bielicom pojezierskim, szczególnie w części południowej, by w gminach zachodnich (Jeremicze, Turzec, Żuchowicze) przejść w urodzajną bielicę nadrzeczną. Mimo naogół piaszczystych gleb, powiat stołpecki ma procentowo największy obszar pod żytem. Ten napozór niezrozumiały fakt tłumaczy się bardzo znacznym rozpowszechnieniem zielonych nawozów — łubinu i seradeli, co umożliwia uprawę żyta na piaskach.

Pow. nieświeski posiada najwyższy odsetek gruntów ornych w obu województwach, a mianowicie 53,1⁰/o, na drugim miejscu stoi pow. oszmiański — 50,4⁰/o. Uwzględniając cały Okręg, tylko powiat wołkowyski wykazuje jeszcze większy odsetek ziemi ornej — 55,3⁰/o. Większe zespoły gleb piaszczystych w pow. nieświeskim występują w części południowej, graniczącej z pow. łuninieckim oraz półn.-wschodniej, graniczącej z pow. stołpeckim (Howezna). W części środkowej i zachodniej zajmują wielki obszar bielice nadrzeczne, wchodzące do kompleksu „lössów“, rozciągających się w pow. nowogródzkim, częściowo stołpeckim i baranowickim. O wartości rolniczej tych pseudolössów najlepiej świadczy fakt, że w powiatach, gdzie one występują, obserwujemy największy w Okręgu odsetek gruntów pod pszenicą (pow.: nowogródzki, nieświeski baranowicki).

Pow. baranowicki w części południowej, graniczącej z woj. poleskiem, jest piaszczysty i bagnisty, w zachodniej — piaszczysty. Natomiast we wschodniej i półn.-wschodniej części występują bielice nadrzeczne. W części środkowej — bielice pojezierskie.

W pow. słonimskim część południowa, granicząca z pow. kossowskim, jest piaszczysta i błotnista. Ciągnie się ona pasem wzdłuż granicy woj. poleskiego. Część wschodnia powiatu — również piaszczysta, pozatem większe plamy piasków naprzemian z bielicami spotykamy na terenie całego powiatu.

c) Woj. białostockie.

Charakterystykę gleb północnych powiatów woj. białostockiego oparto na pracach prof. Miklaszewskiego, informacjach rolników i własnych spostrzeżeniach.

Z powiatem słonimskim graniczy powiat wołkowyski woj. białostockiego. Powierzchnia orna wynosi 211.600 ha. Ilość tę przewyższa na terenie Okręgu jedynie obszar uprawny pow. wileńsko-trockiego (227.342 ha). Stosunek ziemi ornej do ogólnej powierzchni jest w pow. wołkowyskim najlepszy w Okręgu i wynosi 55,3%. Jęczmień zajmuje 14.221 hektarów, co w stosunku do innych powiatów stanowi największy obszar w województwie białostockim. Pod pszenicą w pow. wołkowyskim znajduje się 5.910 ha; obszar ten ustępuje w Okręgu tylko pow. nowogródzkemu (6.191 ha). W roku 1932 zasiew pszenicy zwiększono w obu powiatach, silnie w pow. wołkowyskim, który wysunął się na pierwsze miejsce. Większe skupienia piaszczystych gleb występują w części połudn.-wschodniej oraz w wysokiej części środkowej. Typem dominującym są bielice pojezierskie, często zasobne w części pyłowe, o wielkiej wydajności rolniczej, np. wzdłuż linii kolejowej Mosty—Wołkowysk. W części górzystej spotykają się znaczne plamy gliny. Kreda występuje w niewielkiej ilości (cementownia w Rosi).

W pow. grodzieńskim piaski zalegają półn.-wschodni kąt powiatu, graniczący z piaskami orańskimi w pow. wil.-trockim; w znacznych ilościach występują one wzdłuż kolei Grodno—Mosty i koło Niemna. Naogół w powiecie dużo piaszczystych bielie. W części zachodniej — dobre bielice, przeważnie typu pojezierskich. Pozatem — sporo glin piaszczystych, szczególnie na zachód od Grodna.

W pow. sokólskim, obok gleb piaszczystych, występują średnio zasobne bielice. W górzystej części występują gliny w nieznacznej ilości. Naogół przydatność rolnicza gleb dobra.

Powiat augustowski posiada obszaru ornego 61,639 ha, co stanowi 32,8% ogólnej powierzchni. Po postawskim jest to rekordowo mała ilość ziemi ornej w powiatach całego Okręgu. Gleby naogół piaszczyste, niejednokrotnie lotne piaski, np. u wybrzeży puszczy augustowskiej. Piaski występują na terenie całego powiatu z wyjątkiem południowo-zachodniej jego części, graniczącej z powiatem sokólskim i grodzieńskim.

Gleby powiatu suwalskiego, szczególnie w części zachodniej, odznaczają się znaczną plamistością. Piaski występują w części południowej, oraz w t. zw. „Szwajcarii suwalskiej“ w okolicach Suwałk, pozatem bielice pojezierskie i znaczne plamy gliny (Sejny). W pow. suwalskim znajduje się największy w Okręgu odsetek gruntów ornych pod owsem; obok tego mamy tam dość znaczny obszar pod pszenicą. Takie ustosunkowanie się świadczy, jak zaznaczono, o wielkiej różnorodności gleb.

Widać z tego pobieżnego zestawienia, że Zbożowy Okręg Wileński pod względem jakości gleb nadaje się do produkcji żyta i owsa, w mniejszym stopniu — jęczmienia. Gleb pszennych jest mało, toteż uprawa tego zboża nie odgrywa większego znaczenia. Trudno z pewnością powiedzieć, czy stan

taki nie ulegnie zmianie. Jak widać z tablicy powierzchni upraw, w większości powiatów obszar zasiany pszenicą wzrasta, przy jednoczesnym zmniejszeniu się uprawy żyta. Oczywiście rzecz, że jest to reakcja na niskie ceny żyta. Reakcja ta nie idzie jednak w kierunku ekstensyfikacji, ale raczej intensyfikacji w gospodarce, co raz jeszcze świadczy o wielkiej przeczności i odporności rolnictwa naszych ziem. We wszystkich powiatach z wyjątkiem oszmiańskiego, lidzkiego, baranowickiego i augustowskiego zwiększono uprawę owsa. Na tej podstawie ustaliśmy dwie drogi wytknięte przez samych rolników, jako najstosowniejsze w dobie depresji gospodarczej: zwiększenie ilości ziemi pod pszenicą na niekorzyść żyta i rozbudowa gospodarki hodowlanej. Czy tendencja taka będzie trwała — pokażą najbliższe lata. Co się tyczy gryki, to najpoważniejsze jej ilości produkuje powiat lidzki, mamy tam 8.077 ha, zajętych pod grykę; następne miejsca zajmują: pow. wil.-trocki — 7.930 ha, baranowicki — 5.626 ha, słonimski — 4.612 ha i grodzieński — 4.033 ha. Gryka, jak wiadomo, udaje się najlepiej na glebach ubogich, piaszczystych, toteż rozpowszechnienie tego zboża w niektórych powiatach charakteryzuje w pewnej mierze ich gleby.

Jako ośrodek produkcji żytniej wyróżnia się z obszaru Okręgu pas bielic nadrzecznych, przebiegający przez pow. nieświeski, baranowicki, nowogródzki i częściowo stołpecki. Podstawa tego pasa leży na linii Lachowicze — Kleck, północna granica sięga Niemna (Szczorse, Lubeza). Granica zachodnia omija Baranowicze i Nowogródek, przechodząc w częściach wschodnich tych powiatów, wschodnia zaś sięga poza Nieśwież i omijając Horodziej i Mir, idzie przez Turzec, Jeremiecze, Korelicze do Szczors. Znaczny odsetek gruntów zajętych przez żyto i pszenicę zawdzięcza woj. nowogródzkie temu pasowi bielic nadrzecznych.

Duża ilość gryki uprawiana jest wskutek występowania wielkich ilości gleb piaszczystych. Dla produkcji owsa decydujące znaczenie posiada pow. dziśnieński i mołodecki, w mniejszym stopniu — święciański, grodzieński i lidzki.

Z przytoczonej tablicy¹⁾ widzimy dobrze, jakie znaczenie dla aprowizacji Wilna mogą mieć powiaty woj. białostockiego, dołączone do Wileńskiego Okręgu Zbożowego. Zarówno ze względu na wyższą kulturę rolną, jak i obszar ziemi uprawnej (Wołkowysk, Sokółka, Suwałki), dostawa zboża z tych powiatów już nawet w latach przeciętnego urodzaju staje się dla aprowizacji Wilna koniecznym uzupełnieniem. Znaczenie ich maleje tylko w latach urodzajnych, jakich w warunkach przyrodniczo-gospodarczych naszych ziem mamy bardzo mało.

Rola poszczególnych rejonów produkcyjnych wyraźnie wystąpi przy omawianiu struktury dowozu zbóż i ziemniaków do Wilna.

¹⁾ P. tabl. I.

2. Warunki gospodarcze.

a) Wyzyskanie gleb.

Świadoma działalność człowieka może zmienić w znacznym stopniu oddziaływanie warunków przyrodniczych na bardziej sprzyjające. Interesować nas będą jedynie te działania, które, występując masowo, mają zdecydowany wpływ na ilość i jakość produkowanych ziemioplodów. W pierwszym rzędzie wymienić tu należy system użytkowania ziemi ornej. Podstawowym systemem stosowanym w obu województwach jest trójpolówka, jednak w miarę postępu prac scaleniowych, ustępuje ona miejsca zmianowiom bardziej racjonalnym, a przede wszystkim różnym rodzajom ulepszonej trójpolówki. Cechą charakterystyczną tej ewolucji jest zamiana czarnej ugoru na zielony, co ze względu na ubóstwo gleb posiada doniosłe znaczenie. W gospodarstwach folwarcznych spotykamy zmianowania bardziej skomplikowane, najczęściej 9-polowe.

Mechaniczna uprawa odbywa się zasadniczo przy pomocy pługa i brony. W ostatnich latach zwiększa się użycie bron sprężynowych. Wały, włóki, siewniki używane są w nielicznych osadniczych, względnie folwarcznych gospodarstwach. Trwająca depresja gospodarcza powstrzymuje silnie postęp w tej dziedzinie, wymagającej przede wszystkim zwiększenia nakładu kapitału.

Ze względu na charakter gleb specjalnie doniosłą jest sprawa nawożenia. Nawozem stale i w znacznych ilościach dostarczany glebie jest obornik. Według monografii woj. wileńskiego i nowogródzkiego produkcja obornika w obu województwach wynosi około 83 milj. q rocznie. Licząc na 1 ha gruntów ornych po 300 q, można rocznie nawieść 276.600 ha, stanowiących ca 15% ogółu gruntów ornych, co pozwala sądzić, że obornik zasila te same pola co 6—7 lat.

W podnoszeniu zasobności gleb coraz większą rolę odgrywają nawozy zielone — łubin i seradela. Wobec dużej ilości gleb piaszczystych znaczenie tych upraw jest pierwszorzędnej wagi. W roku 1931 największe ilości łubinu uprawiano na terenie Okręgu Zbożowego w pow. wołkowyskim — 8.094 ha, następnie w pow. lidzkim — 6.575 ha, oraz wileńsko-trockim — 4.734 ha. Ogółem w woj. wileńskim pod łubinem było 11.124 ha, nowogródzkiem — 27.834 ha. Największe obszary pod seradela mamy w pow. lidzkim — 5.087 ha, stołpeckim — 3.196 ha, nowogródzkiem — 1414 ha. Ogółem w woj. wileńskim — 5772 ha, w nowogródzkiem — 17.811 ha¹⁾. Świadczy to o znacznie lepszym wyzyskaniu gleb piaszczystych w woj. nowogródzkiem. W pewnej mierze może być to wytłumaczone zmniejszeniem

¹⁾ Statystyka Rolnicza 1930/31. Gł. U. St., Warszawa 1932.

ilości obornika na skutek strat w pogłowiu inwentarza podczas działań wojennych, które miały miejsce w najurodzajniejszych częściach województwa; częściowy brak obornika został skompensowany przez łubin i seradełę.

Użycie nawozów mineralnych na terenie Okręgu jest tak małe, że nie wywiera wpływu na całokształt produkcji.

Podkreślić należy stopniowo wzrastający wpływ organizacji nasienictwa, opartego o wyniki doświadczeń Stacji Bieniakońskiej. Wpływ ten, acz zwolna, toruje sobie drogę do świadomości szerokich warstw rolniczych i z biegiem czasu może zaważyć silnie na jakości i ilości produkcji zbożowej.

b) Położenie w stosunku do rynków zbytu.

Związanie miasta z ważniejszymi rejonami produkcji Okręgu siecią dróg kołowych i bitych posiada zasadnicze znaczenie dla struktury dowozu. Budowa linii kolejowych na terenie Okręgu nie miała na widoku lokalnych celów gospodarczych. Mimo to, z punktu widzenia obecnych potrzeb, sieć kolejowa spełnia naogół swoje zadanie dobrze. Po zrealizowaniu budowy linii Woropajewo — Druja, której znaczenie już w pierwszych latach wyraźnie się zaznaczyło¹⁾, największą bolączką jest pozostawienie bez normalnotorowej kolei wielkiego obszaru, zawartego między linjami kolejowymi Młodeczno—Lida—Baranowicze—Stołpce, zamkniętego od wschodu granicą państwa. Południowa część tego obszaru pod względem urodzajności stoi na pierwszym miejscu w Okręgu i już obecnie mimo niedogodnej komunikacji jest dla Wilna głównym dostarczycielem żyta. Najważniejszą stacją nadawczą tego rejonu jest Horodziej, odległy od Wilna w linii powietrznej o 168 klm., drogą zaś kolejową o 239 klm. Różnica ta kosztuje na każdym wagonie zboża 63 zł. Z okolic intensywnej produkcji zbożowej — Korelicz, Niehniewicz, Lubezy, Szczors, do najbliższych stacyj kolejowych odległość wynosi od 38 — 48 klm., w tem dróg gruntowych przeszło połowa. Kolejka wąskotorowa ma znikome znaczenie wskutek wyższej taryfy oraz dlatego, że większość ładunków zboża idzie „zsysem“, przeładunek tedy na stacji węzłowej podwyższałby znacznie kosztu transportu. Dogodne połączenie kolejowe miałyby decydujące znaczenie dla mocnego związania gospodarczego powyższego obszaru z Wilnem.

W chwili obecnej powiaty obsługiwane przez kolej Wilno — Lida — Baranowicze ciążą wyraźnie ku Wilnu, natomiast część pow. słonimskiego, baranowickiego, stołpeckiego i nieświeskiego, w pobliżu linii Stołpce — Warszawa, ciążą w znacznym stopniu ku centrum państwa; szczególnie dotyczy to handlu produktami hodowlanymi (świnie, sery, mięso). Wobec wzrostu nadań zbóż do Wilna z woj. wileńskiego oraz północnych powiatów

¹⁾ P. tabl. II — Owies, nadania z Szarkowszczyzny, Mior i Pohostu.

woj. białostockiego i nowogródzkiego, w wypadku dalszego braku dogodnego połączenia środkowych i południowych powiatów woj. nowogródzkiego z Wilnem, możliwym jest, że handel zbożowy z tych powiatów zwróci swe drogi na zachód. Ostatnie lata zdają się wskazywać, że gwałtowne zmniejszenie się nadań z rejonu nowogródzko-nieświeskiego może mieć znaczenie dla zmiany granic Wileńskiego Okręgu Zbożowego. W roku 1933-im, mimo urodzaju udział woj. nowogródzkiego w dowozie zbóż do Wilna utrzymuje się na zupełnie niskim poziomie. Jakie są przyczyny takiego stanu rzeczy omówimy, przeprowadzając analizę dowozu.

Długość linii kolejowych w woj. wileńskim wynosi 936.5 klm., w nowogródzkim — 584 klm., na 100 klm.² powierzchni w woj. wileńskim — 3.1 klm., w nowogródzkim — 2,6 klm. (cała Polska — 4,3 klm.)¹⁾.

Drogi bite oraz jakość dróg gruntowych w promieniu 120 klm. od Wilna ma duże znaczenie dla dowozu konnego i rynkowego handlu zbożem. Dróg bitych mamy w woj. wileńskim 514 klm., w nowogródzkim — 715 klm., w sąsiednim białostockim — już 2.559 klm. Drogi gruntowe w okresie jesiennych błot lub wiosennych roztopów uniemożliwiają dojazd do szos, czy miasteczek; zaznacza się to wyraźnie na dowozie kołowym w wymienionych porach roku. Należy podkreślić znaczną poprawę stanu dróg gruntowych w latach ostatnich, umożliwiającą nawet komunikację autobusową.

W ten sposób omówione zostały czynniki mające decydujący wpływ na zaopatrzenie Wilna w ziemiopłody w okresie badanym. Uwzględniono tylko najważniejsze, trwałe czynniki produkcji zbożowej oraz podstawowy czynnik gospodarczy — drogi transportu. Szczegółowy obraz warunków gospodarczych i struktury handlu wraz z oddziaływaniem polityki gospodarczej oraz taryfowej zarysuje się przy omawianiu roli Wilna, jako rynku zbytu na ziemiopłody w poszczególnych latach.

3. Zboża konsumcyjne.

W charakteryzowaniu zbóż konsumcyjnych rynku wileńskiego posługiwaliśmy się danymi Wileńskiej Stacji Oceny Nasion. Badania są prowadzone od kampanji roku 1926/27. Zboża badane były na procent czystości, wilgotność oraz wagę hektolitra. Według najnowszych badań Państwowego Instytutu Nauk. Gosp. Wiejsk. w Puławach waga hektolitra nie posiada przypisywanego jej znaczenia dla wydajności mąki, dopiero jeśli spada niżej 75 kg. (pszenica) dowodzi złego wypełnienia ziarna, co oczywiście pociąga za sobą mniejszą wydajność mąki. Poniższa tabelka przedstawia wagę hektolitra w poszczególnych latach w woj. wileńskim i nowogródzkim.

¹⁾ Rocznik Stat. Wilna 1921—28, z uwzględnieniem nowowybudowanej linii Woprajewo — Druja.

Żyto, waga hl.

	Rok	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32
Wilno	m x.	71,08	72,91	71,92	73,76	72,5	74,7
	min.	63,54	66,05	60,92	65,86	67,0	56,4
	przec. . . .	67,47	69,69	67,35	70,3	70,2	69,2
Nowogródek	max.	71,71	72,94	73,68	74,0	73,8	—
	min.	63,72	67,22	68,44	69,6	68,4	—
	przec. . . .	69,00	69,84	70,58	71,7	71,6	—
2 wojew.	przec. . . .	68,24	69,77	68,97	71,0	70,9	—

Widać z tej tabelki, że waga z pewnymi wahaniami polepsza się stopniowo, przyczem stale jest nieco wyższa w woj. nowogródzkim. W powiatach woj. białostockiego waga hl. w latach 1926/27 waha się od 63,3 kg. w pow. grodzieńskim, do 71,2 kg., w pow. suwalskim. W powiatach ośrodków „pomocniczych“ stosunki przedstawiają się nieco inaczej: w pow. łomżyńskim w latach 1926/27 wynosi waga hl. od 70,4 do 72,4 kg., w pow. rówieńskim — 65,8 do 69,8 kg. Przeciętna dla Wołynia w roku 1926 wynosi 64,2 kg., w roku 1927 — 67,1 kg., natomiast dla Białegostoku — 69,53 kg. Za cały okres sprawozdawczy pow. szczuczyński wykazuje najwyższą wagę hl. w Okręgu — 73,8 kg., na dalszych miejscach: Nieśwież — 73,7 kg. (1929/30 rok), Stołpce — 73,7 kg. (1929/30 rok). Jest to waga bardzo wysoka i dorównywa poziomowi przeciętnemu żyta poznańskiego (około 73,5 kg.). Najniższą wagę zanotowano dla pow. dziśnieńskiego — 63,1 kg. oraz brasławskiego — 63,8 kg. (w roku 1928/29). Naogół najwyższa jest waga w powiatach woj. białostockiego, nieco niższa w woj. nowogródzkim, najniższa w woj. wileńskim. Należy zaznaczyć, że próbki do badań najczęściej są nadsyłane z większych gospodarstw, intensywniej prowadzonych, i tem się częściowo tłumaczy wysoka waga hektolitra.

Procent wilgotności według norm Intendentury Wojskowej oraz Giełdy Zbożowej dla żyta — max. 15⁰/. Tymczasem przeciętna dla woj. wileńskiego i nowogródzkiego w roku 1926/27 wynosi 17,88⁰/, w roku 1927/28 — 15,0⁰/, 1928/29 — 17,08⁰/, 1929/30 — 15,1⁰/, 1930/31 — 15,4⁰/. Widać, że procent wilgotności prawie stale przewyższa dopuszczalną normę. Najwyższy procent wilgotności miał miejsce w roku 1926/27 w pow. słonimskim — 23,4⁰/, najniższy w roku 1929/30 w pow. stołpeckim — 12,7⁰/. W warunkach klimatycznych Okręgu dosuszanie zbóż w polu i należyte

przechowanie. nabiera w świetle przytoczonych cyfr specjalnego znaczenia. Zarówno wojsko, jak i kupiectwo, nie mogą robić większych zapasów żyta miejscowego, bowiem narażać się będą na znaczne koszty przechowania oraz ryzyko sprzenia się ziarna.

Dopuszczalne zanieczyszczenie zbóż wynosi 3⁰/o, łącznie z domieszkami mineralnymi, których ilość nie może przekraczać 0,1⁰/o. Ziaren uszkodzonych może być do 2,5⁰/o; ilość przewyższająca tę normę zaliczana jest do zanieczyszczeń (normy Int. Wojsk.).

Poniższa tabliczka wykaże, w jakim stopniu żyto z rozmaitych terenów Wil. Okręgu Zbożowego odpowiada normom.

Żyto. % zanieczyszczenia.

	Rok	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31
Woj. wileńskie	max.	10,06	9,86	17,85	12,8	8,10
	min.	0,56	0,07	0,08	0,8	0,36
	przec.	3,72	4,35	6,78	4,36	4,18
Woj. nowogródzkie	max.	6,00	4,85	7,54	4,1	—
	min.	0,27	0,73	0,79	0,4	—
	przec.	1,45	2,45	2,87	1,7	—
Oba województwa	przec.	2,59	3,40	4,82	3,00	—

Dane dla woj. białostockiego¹⁾, przedstawiają się, jak następuje: w roku 1926/7 przeciętna dla pow. grodzieńskiego wynosi 9,80⁰/o, w roku 1927/28 — 2,45⁰/o, dla pow. sokólskiego w roku 1926/27 — 3,11⁰/o, w roku 1927/28 — 2,05⁰/o, dla suwalskiego w roku 1926/27 — 5,18⁰/o, w roku 1927/28 — 2,95⁰/o, w pow. wołkowyskim w roku 1926/27 — 3,20⁰/o, w roku 1927/28 — 2,38⁰/o.

Naogół lepiej jest doczyszczane żyto folwarczne, np. w woj. białostockiem przeciętna dla żyta włościańskiego w roku 1927 — 3,89⁰/o, folwarcznego — 2,85⁰/o. Zanieczyszczenie zboża włościańskiego sięga w woj. wileńskim 4,73⁰/o, w woj. nowogródzkim — 2,65⁰/o, folwarcznego zaś — w woj. wileńskim 4,45⁰/o, w woj. nowogródzkim 1,89⁰/o. Stale najlepiej doczyszczą się żyto w pow. słonimskim: w okresie sprawozdawczym zanieczyszczenia nie przekroczyły 1⁰/o. Niskie odsetki zanieczyszczeń mamy w pow. stołpeckim — nie wyżej 1,3⁰/o, wil.-trockim — 1,8⁰/o, wilejskim —

¹⁾ Włodzimierz Włakar, Wyniki analizy zbóż według ankiet Min. Rolnictwa z r. 1926 i 1927. Kwart. Stat. t. VI, zes. 2. Warszawa 1929.

2,3⁰%, nieświeskim — 2,6⁰%. Najgorzej doczyszczzone żyto pow. brasławskiego, przeciętna za 4 lata wynosi 9,43⁰% i w dzisieńskim — 7,12⁰%. Największy odsetek zanieczyszczeń stanowią chwasty oraz ziarna uszkodzone. Z chwastów stale występują: stokłosa żytnia (*Bromus secalinus*), chwast szkodliwy, rozmaite wyki, bławatek (*Centaurea cyanus*), kąkol (szkodliwy), rozmaite rdesty, życica odurzająca (*Lolium temulentum*) — chwast szkodliwy. Ponadto występują: szczaw, perz, mietlica, komosa i t. p. W okresie sprawozdawczym przeciętna ilość chwastów szkodliwych w życie wynosi 2,26⁰%, największy odsetek chwastów stanowi stokłosa.

Jak widać z tej charakterystyki żyto Wil. Okręgu Zbożowego w znacznej części nie odpowiada wymaganym normom, jedynie niektóre powiaty woj. nowogródzkiego i białostockiego mogą reflektować na zbyt żyta zagranicę i do wojska. Na przeszkodzie temu stoi nadmierna wilgotność występująca na całym obszarze Okręgu i, co jest charakterystyczne, większa w życie folwarcznem niż włościańskim. Od roku 1933 Intendentura obniżyła dopuszczalną normę wilgotności do 17⁰%; czy fakt ten będzie miał dla rolnictwa znaczenie, zależy od organizacji dostaw.

Owies Okręgu cieszy się znacznie lepszą opinią sfer zainteresowanych niż żyto. Wilgotność w okresie sprawozdawczym wynosi 16,1⁰%, przeciętna waga hektolitra — 42,8 kg., w woj. białostockiem — 45 kg. Natomiast zanieczyszczenia wynoszą przeciętnie 2,71⁰% (chwasty i zanieczyszczenia mechaniczne, domieszka obcych roślin uprawnych nie dochodzi 1⁰%). Wysoka stosunkowo czystość wyrobiła dla owsa miejscowego stanowisko uprzywilejowane.

Co się tyczy jęczmienia, procent wilgotności przewyższa najczęściej normę dopuszczalną, natomiast stopień zanieczyszczenia jest nieznaczny i odpowiada naogół wymaganiom. Waga hektolitra jest wyższa od przeciętnej dla całej Polski. Jęczmień Okręgu pokrywa zaledwie $\frac{1}{3}$ zapotrzebowania, do czego przyczynia się mało rozpowszechniona jego uprawa.

To samo w stopniu znacznie większym można powiedzieć o pszenicy. Brak danych nie pozwala na wyciągnięcie jakichkolwiek wniosków co do jakości pszenicy w dłuższym okresie czasu. Faktem jest, że przywóz do Wilna pszenicy z Okręgu stale wzrasta, co może świadczyć dodatnio i o jej jakości.

Należy tu podkreślić olbrzymie znaczenie doboru odpowiednich, uszlachetnionych odmian ziarna siewnego, zarówno ze względu na klimatyczne warunki Okręgu, jak i konieczność podniesienia jakości wszelkich t. zw. „miejscowych“ (włościańskich) zbóż. Prace Stacji Doświadczalnej w Bieniakoniach przy odpowiedniem zrozumieniu ze strony bodaj światlejszych rolników mogą wpłynąć na zmianę charakteru gospodarczego naszych ziem.

ROZDZIAŁ III.

STATYSTYKA PRZYWOZU.

1. Uwagi ogólne.

Dowóz ziemiopłodów do Wileńskiego Ośrodka Konsumcyjnego odbywa się przedewszystkiem koleją. Wilno jest węzłową stacją 5-ciu linii kolejowych: Wilno—Turmont z odnogą do Królewsczyny i Drui, Wilno—Mołodeczno—Olechnowicze, krzyżującą się z koleją Lida—Mołodeczno—Zahacie, Wilno—Baranowicze—Łuniniec z połączeniem do Wołkowyska, Stołpców i Słonima oraz Wilno—Grodno—Białystok z odgałęzieniem do Suwałk i Mostów.

Wymienione linje, zbiegające się koncentrycznie w Wilnie, są głównymi arterjami, po których dopływają do miasta ziemiopłody. Jednocześnie istniejąca sieć kolejowa predysponuje w pewnym stopniu strukturę dowozu ziemiopłodów oraz rolę poszczególnych rejonów w zaopatrywaniu Wilna.

Ważnem uzupełnieniem linii kolejowych są drogi bite, których ogromne znaczenie ujawnia się przy analizie dowozu kołowego ziemiopłodów do Wilna. Od północnej strony prowadzą do Wilna szosy z Mejszagoły, Podbrzezia i Niemenczyna, od wschodu z Michaliszek i Kobylnika, dalej z Oszmiany, od południa z Lidy i wreszcie z Grodna przez Nowy Dwór, Raduń, Ejszyski.

Na bitych drogach prowadzących do Wilna mamy stały ruch furmank, dowożących do miasta ziemiopłody. Samochodowy transport ważniejszych ziemiopłodów prawie nie istnieje. Specjalna taryfa kolejowa, dająca znaczną ulgę przy przewozie do 100 klm. w stosunku do takich artykułów jak zboże, czy ziemniaki jest bezkonkurencyjna, mimo to nie jest ona wykorzystywana przez rolnictwo i handel, bowiem najtaniej kalkuluje się w promieniu 100 klm. przewóz furmankami. W takich warunkach transport samochodowy nie może się rozwinąć, mimo istnienia znacznej ilości i to nieraz wręcz doskonałych szos.

Wilja — jako droga transportu dla towarów zupełnie nie jest wykorzystana, toteż z punktu widzenia zaopatrzenia miasta w ziemiopłody komunikacja wodna nie posiadała przynajmniej dotychczas żadnego znaczenia.

Tak więc rozpatrzyć wypadnie tylko kwestję dowozu kolejowego i kołowego.

2. Transport kolejowy.

Podstawą niniejszej pracy są roczne bilanse zbożowe, obliczone dla Wileńskiego Ośrodka Konsumcyjnego na podstawie statystyki przewozu towarów na P. K. P., oraz zestawienia stacyj kolejowych, z których w ciągu badanego okresu nadawano do Wilna ziemiopłody.

Toteż w opracowaniu niniejszem przyjęto nomenklaturę używaną w Rocznikach Statystycznych przewozów kolejowych. A więc osobny rachunek prowadzony jest dla żyta, owsa, jęczmienia i pszenicy, natomiast gryka, proso, kukurydza i t. p. — są ujęte w jedną grupę pod nazwą „inne zboża“. Produkty przemiału podzielono na trzy grupy: „mąka zbożowa“, „kasze wszelkie“ i otręby. Dane dotyczące się „innych zbóż“, otrąb i kasz z lat 1924 i 1925 oraz otrąb z 1930 i 1931 roku — nie były opracowane w Rocznikach. Ponieważ wydawnictwo Roczników statystyki przewozów datuje się od 1924 roku, przeto obliczenia niniejszej pracy będą obejmować okres od roku 1924 do 1933. W głównych tablicach Roczników do 1931 r. wyszczególniane są stacje kolei, zgrupowane w/g Dyrekcyj, z wykazaniem ilości nadanego towaru oraz stacyj przeznaczenia. Te ostatnie wymienione są tylko wówczas, gdy dana stacja w ciągu roku wysyła nie mniej jak 20 tonn zbóż, bez względu na ilość zboża przeznaczonego do poszczególnej stacji. Od roku 1931 norma 20 t. została podwyższona w Rocznikach do 50-ciu, a dla kasz — do 30 tonn. Poza opisanymi głównymi tablicami Roczników posługiwano się z nich zestawieniem „główniejszych stacyj odbiorczych“, w którym podana jest całkowita suma przybycia towaru w ciągu roku niezależnie od wielkości ładunku.

Jak widać z powyższej charakterystyki, tablice główne Roczników nadają się do ułożenia wykazu stacyj kolejowych nadających zboże i przetwory do Wilna i N. Wilejki, oraz do zgrupowania tych stacyj w/g województw i powiatów. Dla obliczenia salda zbożowego posługujemy się zestawieniami „główniejszych stacyj odbiorczych“.

Wadą w układzie Roczników jest przyjęcie roku kalendarzowego jako podstawy obliczeń; utrudnia to zestawienie z rokiem gospodarczym przyjętym w statystyce rolniczej. Pożądaną byłaby zmiana bodaj w stosunku do statystyki przewozów produktów rolniczych.

Istotną częścią niniejszej pracy są tablice dwojakiego rodzaju: 1) zestawienia ilustrujące przywóz koleją ziemiopłodów z wyszczególnieniem stacyj nadania w/g Dyrekcyj i lat oraz 2) zestawienie udziału województw i powiatów w zaopatrywaniu Wilna w zboże. Pozatem sporządzone jest ogólne zestawienie przywozu i wywozu w/g lat i towaru z uwzględnieniem handlu zagranicznego i wyprowadzono saldo zbożowe. Dla ułatwienia

skontrolowania ewentualnego wpływu taryf kolejowych załączony jest wykaz ważniejszych stawek taryfowych do niektórych stacyj, z uwzględnieniem zmian zaszłych w okresie badanym.

Celem ułatwienia zorientowania się w materiale zanalizujemy dowóz zbóż w/g grup, a więc przedewszystkiem zajmiemy się zbożami chlebowemi — żytem i pszenicą.

W poszczególnych latach dowieziono do Wilna:

L A T A	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Żyto w tonnach	11133	13102	23258	15911	17741	18154	14257	17246	13991	19194
Pszenica w tonnach	—	90	151	520	307	1810	2763	3225	4799	4844

Widzimy z powyższej tabelki znaczne wahania w dowozie żyta i mniej więcej równomierny wzrost nadań pszenicy. W stosunku do obrotów żytem, nasuwa się przypuszczenie, że wahania te są wywołane bądź powstawaniem znaczniejszych remanentów w niektórych latach, bądź intensywnym skupem dla celów spekulacji. Co się tyczy charakteru dowozu pszenicy widzimy, że muszą zachodzić jakieś czynniki wpływające na coraz większe zapotrzebowanie tego zboża. Zrozumienie przyczyny tego rodzaju kształtowania się dowozu zbóż chlebowych ułatwi analiza wpływów, oddziaływujących na strukturę handlu zbożowego.

Rozróżnić należy dwojakiego rodzaju wpływy: lokalne i ogólnej konjunktury. Do wpływów lokalnych zaliczyć musimy: 1) pojemność rynku wileńskiego, jako ośrodka konsumcyjnego, 2) urodzaj w okręgu, 3) wahania cen w okręgu, 4) wpływ taryf kolejowych obowiązujących na obszarze woj. północno-wschodnich i 5) wpływy przypadkowe.

Wymienione czynniki decydują głównie o charakterze dowozu. Natomiast urodzaje poza Okręgiem, poziom cen w pozostałych częściach kraju, polityka zbożowa — wywierają wpływ pośredni. Wileński Okręg Zbożowy, wmurowany w martwe granice, posiadający tylko kilka punktów granicznych o małym ruchu, oddalony setki kilometrów od przemysłowych ośrodków Polski, od portów, biorący znikomą udział w handlu międzynarodowym, — jest terenem gospodarczym w pewnym stopniu izolowanym o indywidualnych cechach charakterystycznych. Podlega on bezpośrednio przedewszystkiem wpływom miejscowym.

Omawiając zestawienia przywozów w/g stacyj nadania poświęcimy więcej uwagi sprawie wpływu taryf¹⁾.

¹⁾ P. tabl. II oraz tabl. III.

Widzimy z zestawień stacyj nadania, że istnieje stała tendencja uniki odległych transportów. Odległości na terenie Dyr. Wileńskiej od stacji macierzystej wahają się od 19 klm. (Landwarów, najbliższa st. nadania) do 402 klm., przyczem strefa największych nadań leży na odległości od 90 do 250 klm. Już najbliższa stacja nadawcza Dyr. Warszawskiej oddalona jest od Wilna o 290 klm., najdalsza — o 735 klm. Najbliższa stacja nadania Dyr. Radomskiej leży od Wilna o 344 klm. Chociażby zastosowano w taryfie maksymalną różniczkę, stale będą faworyzowane możliwie najbliższe stacje, tem więcej, że wileński rynek konsumcyjny nie jest wybredny, wskutek czego niema konieczności sprowadzania dobrego ziarna z okęgów o wysokiej kulturze. Toteż obowiązujące w okresie badanym taryfy kolejowe nie odgrywają decydującej roli w kształtowaniu się dowozu. Świadczy o tem chociażby działanie taryfy ulgowej na zboża przeznaczone do przemiału, wprowadzonej 1.X.1930 r., na odległość od 361 klm. Szukamy jej wpływu na dowóz żyta w roku 1931. W roku tym zwiększył się przywóz z Dyr. Warszawskiej, jednak tylko dwie z 5 stacyj nadawczych leżą w strefie działania taryfy ulgowej. Nadano z nich 195 t., natomiast 3 stacje pozostałe leżą w strefie nie objętej ulgową taryfą i nadanie wynosi 391 tonn. Z Dyr. Radomskiej tylko w tym roku z całego okresu badanego nie nadano absolutnie nic. Podobnie i z pozostałych Dyrekcyj żyto do Wilna nie przybyło. Natomiast z terenu Dyr. Wileńskiej nadano największą ilość żyta w okresie badanym. Widzimy, że wpływy inne, przede wszystkim urodzaj oraz kalkulacja sfer handlowych działają decydująco; wpływ taryfy posiada w omawianym wypadku znaczenie podrzędne.

W stosunku do pszenicy trudno jest określić działanie powyższej taryfy ulgowej; stały wzrost przywozu istnieje od 1925 roku, bez względu na zmiany w taryfie. Tak np., zwiększenie stawek 1.X. 1929 r. nie zaznaczyło zupełnie swego wpływu na przywóz.

Bardziej wyraźnie występuje działanie zmian taryfy na dowóz mąki, przedstawiony na poniższej tabelce:

L A T A	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Mąka w tonnach	10273	9490	14391	16089	19555	15531	13751	13178	11658	11714

Do roku 1926 taryfa na mąkę była znacznie wyższa niż na zboże (około 30%) i w latach 1924 i 1925 widać pewien wpływ polityki taryfowej w postaci zmniejszającego się dowozu mąki. W roku 1926 zastosowano

taryfę wyjątkową na zasadzie różniczkowej¹⁾, i oto już w roku 1926 widać wpływ tej zmiany, szczególnie w zwiększonym nadaniu z Dyr. Radomskiej. Do roku 1928 przywóz mąki stale wzrasta, osiągając w tym roku punkt kulminacyjny. Największy wzrost nadań wykazują stacje Dyr. Warszawskiej — Kalisz i Kutno, oraz Radomskiej — Równe, Zdołbunów i Łuck. Od roku 1929 obserwujemy spadek przywozu mąki do Wilna.

Stawki na mąkę uległy znacznej obniżce wskutek zrównania z dniem 1. X. 1930 r. taryfy na zboże i mąkę. Zamierzony wpływ tej zmiany zaznaczył się w stosunku do Dyr. Lwowskiej oraz Radomskiej, z których nadanie wzrosło w r. 1931. Natomiast procentowy udział Dyr. Wileńskiej w dowozie mąki do Wilna przedstawia się następująco:

L A T A	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Z Dyr. Wileńskiej	51,4	32,8	24,0	36,0	20,9	13,6	23,7	13,2	19,1	11,4

Obserwujemy zniżkę nadań w latach 1931—1933. Można by tłumaczyć tę zniżkę działaniem zrównanych taryf, nasuwa się jednak inny powód. Rok 1928/29 był klęskowym wskutek nieurodzaju, 1931 r. i 1932 r. pamiętamy również jako lata bądź nieurodzaju, bądź trudności w zbiorach. W roku lepszych urodzajów 1929/30 widzimy wzrost procentowego udziału stacyj Dyr. Wileńskiej w przywozie mąki. By uchwycić działanie taryfy porównajmy lata średnio dobrego urodzaju, a więc 1925, 1927 i 1930 — procentowy udział Dyr. Wil. dla tych lat kolejno wynosi 32,8%, 36,0% i 23,7%. Znaczny spadek udziału Dyrekcji w roku 1930 można tłumaczyć przede wszystkim depresją gospodarczą i zmniejszeniem chłonności wileńskiego rynku, jednak jeśli uwzględnimy stały przyrost ludności i stale acz nierównomiernie wzrastającą konsumpcję, to spadek udziału Dyr. Wileńskiej w przywozie mąki każe dopatrywać się działania taryfy zrównanej. Zmiana ta miała skutek pod pewnym względem nieprzewidziany. Ujawni się on przy procentowym zestawieniu przywozu *żyta* ze st. Dyr. Wileńskiej:

L A T A	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Udział Dyr. Wil.	86,9	69,7	52,8	78,7	58,5	63,0	95,9	92,1	84,4	66,3

¹⁾ P. tabl. II tar. wyjątk. Nr. 31.

Obniżona taryfa na mąkę działa już jesienią 1930 roku. Dowóz najintensywniejszy odbywa się zwykle przy końcu roku kalendarzowego; może on nieraz decydująco wpłynąć na charakter przywozu całego roku. Dowóz mąki od 1930 r. stale spada, przy jednoczesnym obniżaniu się udziału Dyr. Wileńskiej. Natomiast dowóz żyta wykazuje silne wahania z nieznaczną tendencją zniżkową, przyczem udział obszaru Dyr. Wileńskiej wzrasta radykalnie w roku 1930 i do końca okresu badanego utrzymuje się na wysokim poziomie, mimo wybitnego nieurodzaju w roku 1931 i utrudnionych zbiorów 1932 r.

Świadczy to o powstaniu jakiegoś nowego, silnego czynnika, zmuszającego z jednej strony handel zbożowy wileński do maksymalnego wykorzystania najbliższych ośrodków produkcyjnych, z drugiej zaś — miejscowe rolnictwo do silnego zwiększenia podaży.

By zrozumieć to zjawisko, musimy cofnąć się do roku 1926. W roku tym uruchomiono jeden z największych młynów wileńskich i jednocześnie widzimy z tablicy, że dowóz żyta gwałtownie wzrasta. Jest to moment, w którym rozpoczęła się walka konkurencyjna młynarskiego przemysłu Wilna z wielkimi ośrodkami przemysłu zbożowego w Kaliszu, Kutnie, Równem, Zdołbunowie. Młyny tych ośrodków, korzystając z różniczkowej taryfy, rzucają na rynek wileński coraz większe masy mąki.

Najprostszym środkiem walki konkurencyjnej jest zwiększenie podaży mąki wileńskiej, celem wyparcia przywozu z zachodu. Ponieważ w przywożonej mące jest znaczny odsetek mąki pszennej, wileński przemysł młynarski czyni duże wysiłki, by zahamować ten przywóz przez produkcję jej na miejscu. Widzimy stały wzrost przywozu pszenicy w ziarnie. Rokiem przełomowym w historii tej walki jest rok 1929; dowóz mąki w tym roku po raz pierwszy znacznie zmalał (o 5000 tonn), mimo że różniczkowa taryfa na mąkę działa. Na rękę przemysłowi zachodniemu idzie taryfa z 1. X. 1929 roku, podnosząca stawki na pszenicę; zwyżka ta jednak nie może zahamować coraz intensywniejszego dowozu pszenicy. Świadczy o tem dobitnie rok 1930, w którym dowieziono o 1.000 t. więcej pszenicy, niż w 1929 r. Natomiast dowóz mąki w dalszym ciągu spada, tak że w ciągu 2 lat spadek ten osiągnął liczbę 580 tonn. Ponieważ jednocześnie coraz więcej pszenicy zakupuje się na terenie Wileńskiego Okręgu Zbożowego, to sukces wileńskiego przemysłu młynarskiego można zapisać również na rachunek naszego rolnictwa.

Jak wzmiankowaliśmy, w roku 1930 zrównano taryfę na mąkę i zboża. Jednocześnie ustanowiono taryfę ulgową na przewóz zboża, przeznaczanego do przemiału z odległości 361 km. Już w następnych latach widzimy, że tempo zmniejszania się dowozu mąki zostało zahamowane, jednak nie całkowicie. Działanie obniżonej taryfy na mąkę wileński prze-

mysł młynarski stara się sparaliżować, wykorzystując taryfę ulgową na przewóz zboża przeznaczonego do przemiału. I oto już w 1931 roku, idzie pszenica do Wilna z Horochowa, Łucka, z woj. tarnopolskiego. Z jednej tylko stacji Podwołoczyska, odległej od Wilna o 602 km., nadano 246 t. pszenicy. W zwiększeniu zasięgu skupów pszenicy widać objawy rozpoczynającej się ofensywy przemysłu młynarskiego Wilna; jednocześnie widzimy, że 96% zapotrzebowania Ośrodka na żyto pokrył Okręg Wileński. Można by mówić, że jest to wpływ urodzaju, jednak i w nieurodzajnym roku 1931 Wileński Okręg Zbożowy pokrywa 92,1% zapotrzebowania; świadczy to o maksymalnym wykorzystaniu miejscowych rynków zakupu przez młyny Wilna.

Nie mógłby jednak przemysł młynarski Wilna wykonać takiej operacji, gdyby nie zaszły w międzyczasie głębokie przemiany w życiu wsi, które nawet w nieurodzajnym 1931 r. zmuszają rolnictwo Okręgu do wyzbywania się wielkich ilości zboża. Bezwzględnie ma tu znaczenie stopniowy wzrost produkcji, spowodowany zwiększeniem obszarów uprawnych, akcją kredytową i komasacyjną w okresie pomyślnych lat, wzrostem kultury i umiejętności uprawy, lepszemu wykorzystaniu warsztatów. Wszystkie te powody nie wytłumaczą jednak, dlaczego procentowy udział Okręgu w dowozie żyta do Wilna, wynoszący do roku 1929 przeciętnie 69%, skoczył do przeciętnie 86% po roku 1929. Sprawę wyjaśni następujące zestawienie:

Zbiór żyta w woj. wileńsk. i nowogr. w roku 1926—3.523,1 tys. q	
udział Dyr. Wil. w przywozie żyta do Wilna 1926 r.—52,8%	
	1927 r.—78,7%
Zbiór żyta w 2 województwach w roku 1931 . . . —3.569,2 tys. q	
udział Dyr. Wil. w przywozie żyta do Wilna 1931 r.—92,1%	
	1932 r.—84,4%

Przywóz z woj. wil. i nowogr. w roku 1926 wyniósł 76.250 q., a w roku 1931 — 134.720 q, czyli że w roku 1931 rolnictwo nasze musiało zaoszczędzić na sprzedaż — 58.470 q żyta.

Niektórzy teoretycy ekonomiści uważają, że ze wzrostem cen na zboże konsumpcja wsi maleje, natomiast gdy ceny maleją, to konsumpcja wzrasta. Tymczasem prosty rachunek wykazuje, że o ile ceny artykułów rolniczych obniżą się przypuścimy o 50%, a obciążenia pozostaną te same, to rolnik musi sprzedać dwukrotnie więcej, żeby podolać zobowiązaniom. Wyżej przedstawione zestawienie dowodzi niezbicie, że w okresie niskich cen, przy jednakowych zbiorach, rolnictwo sprzedaje więcej, niż przy cenach wysokich. Inaczej mówiąc, rolnik konsumuje w swoim gospodarstwie tem więcej, im wyższa jest cena. Nie od rzeczy będzie w tem miejscu powiedzieć, że gdyby-

śmy mieli lepsze ceny na zboże: to znikłyby nadwyżki eksportowe, które musimy deficytowo wywozić; poprostu pochłonełoby je nasze rolnictwo, najpotężniejszy konsument własnych produktów.

Wróćmy jeszcze do wpływów polityki taryfowej i śledźmy jej przebieg do końca okresu badanego. A więc stwierdziliśmy, że od roku 1925 pszenica wykazuje stały wzrost przywozu, z nieznacznym spadkiem w roku 1928, spowodowanym wymarzeniem pszenicy ozimej w woj. wileńskim i nowogródzkim. Jednocześnie, jak widzieliśmy, od roku 1928 przywóz mąki, w której znajduje się spory odsetek mąki pszennej—maleje. Świadczy to niezbicie o tem, że z walki konkurencyjnej z młynami Wołynia i Kujaw młyny wileńskie, jak dotąd, wychodzą zwycięsko. Lata 1932 i 1933 są dobitnem potwierdzeniem tego poglądu. Poraz pierwszy w okresie badanym widzimy znaczny przywóz pszenicy z Dyr. Gdańskiej, Poznańskiej i Lwowskiej. Jednocześnie przywóz mąki spada do poziomu nienotowanego od 1925 roku, tak chętnie i z widoczną przyjemnością wspomnianego przez sfery przemysłowo-młynarskie Wilna.

Widzimy, że w latach trudnych wykorzystywane są wszystkie możliwości wynikające z układu taryf. Tak w wypadku wyżej omówionym sfery wileńskiego handlu potrafiły, wykorzystując taryfę ulgową na przewóz ziarna do młynów, zniwelować działanie obniżonej taryfy na mąkę. Na tej podstawie możnaby dopatrywać się w układzie taryf pewnych sprzeczności.

W rezultacie zmniejsza się zasięg handlu żytem, a zwiększa — pszenicą, przy jednoczesnym spadku przywozów mąki, co należy oczywiście uznać za racjonalne ze względu na charakter i jakość produkcji zbożowej Okręgu. Jak wspomnieliśmy, 1. X. 1930 r. wprowadzono taryfę wyjątkową na odległość 100 klm. od miasta, dla celów walki konkurencyjnej z ruchem autobusowym. Dla handlu zbożowego ulga ta nie miała znaczenia, bowiem z odległości mniejszych niż 100 klm. sprowadzana jest kolejną b. mała ilość zboża.

Od 1-go stycznia roku 1934 obowiązują na obszarze Wileńskiego Okręgu Zbożowego taryfy aneksowe: b_1 , b_2 oraz taryfa na mąkę g_1 . Taryfa ulgowa — b_1 obowiązuje na terenie woj. wschodnich oraz na wywóz zbóż do pozostałych województw, z wyjątkiem poznańskiego i pomorskiego. Niestety z pod działania tej taryfy wyjęte jest woj. wileńskie. Skutek jest taki, że przewóz zboża na tą samą odległość z woj. wileńskiego kosztuje drożej niż z woj. białostockiego. Odbija się to ujemnie na cenach zbóż w woj. wileńskim i prowadzi do przerostu znaczenia rejonów pomocniczych, a w pierwszym rzędzie Łomży i Grajewa. Widzimy z tablicy III — żyto¹⁾, że w roku 1933 przywóz z terenu Dyrekcji Warszawskiej wyniósł 5201 tonn, to znaczy ilość dotychczas niespotykaną. Stan taki jest wysoce szkodliwy dla interesów

¹⁾ p. tabl. III — żyto,

rolnictwa woj. północno-wschodnich. Jak wyżej stwierdziliśmy, jakość zbóż produkowanych na terenie Okręgu ustępuje naogół znacznie innym Okręgom produkcyjnym Polski. Ponieważ Wileński Ośrodek Konsumcyjny pod względem wymagań jakości ziarna jest niewybredny, przeto stanowi dla miejscowego rolnictwa jedyny możliwy rynek zbytu. Tymczasem fatalny układ taryf utrudnia lokowanie zbóż z najuboższych powiatów woj. wileńskiego na rynku wileńskim.

Musimy w tem miejscu wyjaśnić pewne nieporozumienie. Jeżeli mamy powiat niesamowystarczalny pod względem zbożowym, to jednak musimy uznać prawo i konieczność wyzbywania się pewnej ilości zboża przez miejscowe rolnictwo. Bowiem w warunkach gospodarki pieniężnej zdobywanie środków na zakup artykułów przemysłowych, czy monopolowych, wreszcie na płacenie podatków jest koniecznością w proporcjonalnym stopniu obowiązującą zarówno zamożne Okręgi, — jak i najuboższe. Różnica jest taka, że nadwyżkowe powiaty mogą uzyskać środki obrotowe bez uszczuplenia zapasów przeznaczonych na konsumpcję, natomiast powiaty niesamowystarczalne muszą wysprzedawać szczupłe zapasy kosztem spożycia. Toteż polityka gospodarcza ma pod tym względem oczywiste i wdzięczne zadanie popierania wyższego poziomu cen w Okręgach niedoborowych w tych okresach roku, gdy rolnictwo realizuje swoje plony, a to w tym celu, by wyższa cena umożliwiła mniejszą stosunkowo wyprzedaż, a tem samem — pozostawienie większych zapasów na spożycie.

Postulatem polityki taryfowej w Okręgu Zbożowym Wileńskim jest — z jednej strony, uprzywilejowanie, a nie utrudnianie przewozów zbóż w Okręgu i z Okręgu, z drugiej zaś — hamowanie dowozu mąki i zboża z rejonów produkujących wysokowartościowe ziarno, które może łatwo znaleźć zbył w ośrodkach konsumcyjnych środkowych i zachodnich województw.

Dowóz *owsa* w poszczególnych latach przedstawia tabelka:

L A T A	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Owies w tonnach	6276	6215	8208	7907	5328	3415	2650	1954	3770	5854

W przywozie tego zboża można rozróżnić 3 okresy: do 1927 roku przywóz wzrasta, od 1928 do 1931 r. maleje, a w 1932 i 1933 r. ponownie się zwiększa. Ponieważ dowóz kołowy owsa do Wilna od roku 1929 przewyższa dowóz kolejowy, przeto omawiać będziemy to zboże szczegółowiej w rozdziale poświęconym dowozowi kołowemu.

Przywóz *jęczmienia* z 4 głównych zbóż zajmuje do roku 1929 miejsce przedostatnie, przed pszenicą, od 1930 roku role się zmieniają.

Prawdopodobnie zachodzi tu związek między wzrostem przywozu pszenicy, a zmniejszeniem się dowozu jęczmienia. Udział procentowy stacyj Dyr. Wileńskiej w przywozie jęczmienia waha się od 18,2⁰/₀ w r. 1928 do 82,8⁰/₀ w roku 1932.

Dowóz w poszczególnych latach kształtuje się następująco:

L A T A	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Jęczmień w tonn.	764	1124	2302	2728	3499	3033	1639	1813	1026	1285

Spożycie kasz jako ubocznego artykułu konsumcyjnego nie ulega wielkim zmianom, jak to mieliśmy możność zaobserwować przy okazji obliczania pojemności Wileńskiego Ośrodka Konsumcyjnego na kasze. Tymczasem z przedstawionego zestawienia widzimy, że wahania w dowozie głównego zboża przeznaczonego na kaszę — jest bardzo znaczne.

Zjawisko to można wytłumaczyć stałym dowozem jęczmienia furmankami, przyczem wielkość tego dowozu zależy od urodzaju w promieniu 100 do 150 klm. od Wilna. Nie ulega wątpliwości, że znaczna podaż zbóż na miejskie rynki Wilna zmniejsza w pewnym stopniu ilość tranzakcyj wagonowych zawieranych na giełdzie, a tem samem i dowóz kolejowy.

Oprócz jęczmienia idzie na wyrób kasz gryka, niestety nie wyodrębniona w statystyce przewozów kolejowych, toteż ściśle obliczenie dowozu tego zboża jest niemożliwe. W pewnym przybliżeniu można określić dowóz kolejowy gryki, wykorzystując w statystyce przewozów rubrykę „inne zboża”. Według informacji sfer handlowych poza 4-ma głównemi zbożami w poważniejszych ilościach przychodzi do Wilna tylko gryka, toteż pod rubryką „inne zboża” — należy rozumieć przede wszystkim grykę. Dowóz „innych zbóż” ilustruje poniższa tabelka:

L A T A	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932
Inne zboża w tonnach	1038	848	1820	763	542	611	420

(za lata 1924 i 1925 „innych zbóż” w statystyce przewozów kolejowych nie wykazano).

Musimy liczyć się ze znacznym dowozem kołowym gryki. Zestawienie dowozu kolejowego zbóż przeznaczonych na kaszę z liczbami ilustrującemi spożycie kasz w Wileńskim Ośrodku Konsumcyjnym — pozwoli na przybliżone określenie dowozu kołowego, a zatem i całkowitego jęczmienia i gryki.

Kolejowy dowóz ziemniaków do Wileńskiego Ośrodka Konsumcyjnego ulega wahaniom fantastycznym:

L A T A	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932
Ziemniaki w tonnach .	2477	3973	6810	2688	8590	5346	561	3959	2887

Z powyższego zestawienia możemy wnioskować, że o ile w latach nieurodzajów dowozi się do Wilna koleją stosunkowo znaczne ilości ziemniaków, o tyle w latach dobrych, a nawet średnich urodzajów niemal całe zapotrzebowanie pokrywane jest bezpośrednio przez rolników, którzy przez całe lato i jesień aż do większych mrozów przywożą ziemniaki do miasta w ogromnych ilościach. Z charakterem dowozu ziemniaków będziemy mieli możność zapoznać się przy omawianiu transportu kołowego.

Przewozy kolejowe ziemniaków w warunkach przesilenia gospodarczego obciążają towar kosztami samego tylko transportu na 200 klm. od 40 do 75⁰/₀ ad val. w zależności od ceny. Nie też dziwnego, że ziemniaki jako artykuł masowy i tani nie mogą znieść tak wysokiego obciążenia, a handel tym produktem odbywa się podobnie, jak to miało miejsce gdy kolei nie było.

Zaopatrzenie Wilna w rośliny strączkowe koleją jest charakterystyczne ze względu na równomierność dowozu. Uwidoczni się to w poniższym zestawieniu:

L A T A	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932
Rośliny strączkowe w tonnach . . .	565	493	526	548	662	581	491

Prawdopodobnie mamy tu do czynienia z transportami lepszych gatunków grochu i fasoli, sprowadzanych z woj. centralnych, względnie zachodnich. Być może, że rośliny strączkowe dostawiane koleją są w pewnej części przeznaczone dla potrzeb wojska; tem się tłumaczy równomierność dowozu.

Przechodząc skolei do przeglądu **głównych stacyj nadawczych** poszczególnych zbóż i ziemniaków, stwierdzamy, że wciągu badanego okresu największą ilość żyta nadano z Horodzieja, stacji położonej na linii Stołpc-Baranowicze, w pow. nieświeskim. Ogółem w okresie 1924—1933 r. nadano z Horodzieja 13.285 tonn żyta. Odległość od Wilna wynosi 239 klm.; przy obecnej taryfie, obciążenie 10-tonnowego wagonu żyta kosztami przewozu waha się, zależnie od ceny, od 14—18⁰/₀ ad val. Ciekawe jest, że Horodziej

wybił się na pierwsze miejsce w Wileńskim Okręgu jako ośrodek handlu zbożowego, nie tylko dzięki położeniu w żyznej okolicy, ale może przede wszystkim dzięki wyrobieniu handlowemu i rutynie miejscowych kupców zbożowych, pracujących „w zbożu” od wielu lat. Horodziej obsługuje powiaty: nieświeski, częściowo nowogródzki, stołpecki i baranowicki.

Na drugim miejscu pod względem ilości wysyłanego do Wilna żyta stoi Łuck, Dyr. Radomskiej. Nadania wciągu 10 lat wynosiły 6182 tonny. Jest to bardzo przykre odkrycie dla miejscowego rolnictwa, że daleki Łuck, odległy o 573 klm. od Wilna, zajął w zaopatrzeniu stolicy ziem półn.-wschodnich drugie miejsce. Pocięszającym jest fakt, że od 1929 roku nadania żyta z Łucka ustały niemal całkowicie i stan taki trwa do chwili obecnej.

Trzecie miejsce zajmuje Nowojelnia, leżąca na linii Baranowicze-Lida, w pow. nowogródzkim. Nadanie do Wilna za okres badany wynosi 5.993 tonny. Żyto nadawane pochodzi głównie z powiatu nowogródzkiego, w małym stopniu ze słonimskiego. Nowojelnia jest połączona z Nowogródkiem i m. Lubczą nad Niemnem kolejką wąskotorową. Kolejka ta w przewozach zbóż nie odgrywa prawie żadnej roli dzięki łamanej taryfie i konieczności przeładowania zboża na wagon kolei normalnotorowej, co pocięga za sobą dosyć znaczne koszty dodatkowe. W związku z zamierzoną budową linii szerokotorowej z Nowojelni do Nowogródka, jest wysoce prawdopodobnem, że Nowogródek stanie się ważną stacją nadawczą żyta do Wilna.

Czwarte miejsce w szeregu głównych stacyj nadawczych żyta zajmują Lachowicze na linii Łuniniec-Baranowicze, położone w powiecie baranowickim. Lachowicze obsługują głównie urodzajną okolicę miasteczka Kleck w pow. nieświeskim. Rejon Klecka ma znaczne nadwyżki zbożowe, toteż często zdarza się, że na rynek do tego miasteczka przyjeżdżają po żyto nabywcy z Polesia, nawet zpod Łunińca, przyczem niska cena żyta w Klecku wpływa ujemnie na cenę w pow. łuninieckim. Jeżeli z drugiej strony uwzględnimy, że poziom cen w Wilnie oddziałuje na tendencje rynkowe w Baranowiczach i Klecku, widzimy, jak wielki jest zasięg gospodarczych wpływów Wilna.

Na piątym miejscu znajduje się stacja Mickiewicze, na linii Baranowicze-Lida, położona w powiecie baranowickim. Nadano z niej do Wilna 5.270 tonn żyta. Ku stacji tej ciążą: północna część pow. baranowickiego, wschodnia — słonimskiego i zachodnia — nowogródzkiego. Trzeba tu podkreślić, że naogół z pow. słonimskiego idzie do Wilna minimalna ilość żyta. Słonim wywozi swoje zboże, naogół wysokiej jakości, na zachód, bowiem rynek wileński, jako mało wybredny, nie nadaje się do łokowania dobrych

gatunków zbóż ze względu na stosunkowo niską cenę i tem więcej, że przemysłowcy-młynarze Wilna niechętnie kupują ziarno wysokiej jakości i czystości.

Na dalszych miejscach mamy: Głębokie z 4.710 tonnami żyta, nadanemi do Wilna w ciągu 10 lat; Prudy — 4.118 tonn, Soły — 3.672 tonny, Smorgonie — 3.508 tonn, Bielsk Podlaski — 3.475 tonn, Zelwa — 3.124 tonny, Grodno — 3.092 tonny.

Pod względem stałości dowozów i rozwiniętych należycie stosunków handlowych wyróżnia się Głębokie, oraz rejon Soły—Smorgonie—Prudy.

Głębokie obsługuje północno-wschodnią część woj. wileńskiego, stając się bardzo ożywiony ośrodek handlowy. Stacje Soły, Smorgonie i Prudy obsługują przedewszystkiem powiat oszmiański, w mniejszym stopniu mołodecki i wilejski.

Możemy zatem ustalić trzy główne kierunki dowozu żyta do Wileńskiego Ośrodka Konsumcyjnego: południowy—ze stacjami Horodziej, Lachowicze, Mickiewicze i Nowojelnia, północno-wschodni — Głębokie i wschodni — ze stacjami Soły, Smorgonie i Prudy. Powyższe trzy kierunki decydują o zasadniczem znaczeniu aprowizacyjnem wymienionych trzech rejonów. Toteż polityka zbożowa oraz taryfowa stale muszą mieć na względzie jak najdalej idącą pomoc w utrwaleniu związków gospodarczych między Wileńskim Ośrodkiem Konsumcyjnym, a głównymi rejonami produkcji i handlu żytem, temi naturalnemi śpichlerzami Wilna.

Silny wzrost nadań żyta w roku 1933, ze stacyj Dyr. Warszawskiej, a w pierwszym rzędzie Łomży, Śniadowa i Sokołowa, uznać należy za wysoce szkodliwy dla interesu gospodarczego rolnictwa woj. północno-wschodnich, tem więcej, że żyto z Wil. Okręgu Zbożowego nie ma widoków ekspansji w innym kierunku jak tylko na rynek wileński. W wypadku, gdy kalkulacja przemysłu młynarskiego, ze względu na wzrastającą zdolność przemiałową, powoduje sprowadzanie żyta na większą skalę z odległych rejonów pomocniczych, odpowiednio skonstruowane taryfy na przewóz miejscowego żyta muszą zrównać jego szanse w kalkulacji przemysłowej w takim stopniu, by zapewnić stały i pewny zbyt na rynku wileńskim.

Główną stacją nadawczą *pszenicy* była w okresie badanym Sienkiewiczówka na Wołyniu w pow. łuckim, skąd wysłano do Wilna ogółem 1629 tonn pszenicy. Na drugim miejscu znajduje się Horodziej, z którego nadano 1.415 tonn, na trzecim — znowu stacja, położona w pow. łuckim — Dębowa Karczma — 1236 tonn, wreszcie na czwartem — Hoduciszki w święciańskim powiecie, z których przyszło do Wilna i N. Wilejki 1093 tonny.

Trudno mówić w obecnych warunkach o szkodliwości konkurencji pszenicy wołyńskiej z miejscową. Według zdania specjalistów młynarzy

z miejscowych pszenic nie można wyprodukować wysokich gatunków mąki pszennej, któraby mogła konkurować z mąką dowożoną z Wołynia, Kalisza, czy Kutna. Jeżeli dowóz z wymienionych ośrodków mąki, wytwarzanej z pszenicy wołyńskiej czy kujawskiej, sparaliżuje młynarski przemysł pszenny w Wilnie, pracujący częściowo na pszenicy miejscowej, to rolnictwo wojew. północno-wschodnich straci i tego jedyne, choć słabego odbiorcę. Stosunki istniejące może zmienić gruntownie jedynie tylko podniesienie jakości produkowanej w Wil. Okręgu Zbożowym pszenicy. Miałoby to szczególne znaczenie przedewszystkiem dla południowych powiatów woj. nowogródzkiego, gdzie zarówno warunki klimatyczne, jak i glebowe pozwalają na zwiększenie uprawy szlachetnych gatunków pszenicy. Prace w tym zakresie prowadzone są przez Zakład Doświadczalny w Hanusowszczyźnie koło Nieświeża. W miarę polepszania się jakości miejscowej pszenicy maleć będzie potrzeba dowozu tego zboża z Wołynia, czy woj. zachodnich, co oczywiście leży w interesie rolnictwa woj. północno-wschodnich.

Główne stacje nadania mąki w okresie badanym były następujące: Równe — 18.103 tonny, Kalisz — 15.479 tonn, Kutno — 9.496 tonn, Grodno — 7.914 tonn, Zdołbunów — 7.555 tonn, Roś (pow. wołkowyski) — 7.449 tonn, Łomża — 5.702 tonny, Kowel — 5.257 tonn.

Przy obowiązujących obecnie taryfach na mąkę, obciążenie kosztami przewozu jest tak małe, że praktycznie biorąc mogą transporty mąki wędrować na dowolne odległości, już przy stosunkowo nieznacznej rozpiętości cen. Tak np., gdy cena 1-go gatunku mąki pszennej w Wilnie wynosi 29 zł., a w odległości 500 klm. — 24 zł. (Wołyń), to transport do Wilna już jest możliwy, a obciążenie wynosi 16,8% ad val, podczas gdy przewóz pszenicy na tę samą odległość obciąża towar na 23,2% ad val.

Ograniczenie dowozu mąki do Wilna z poza Wileńskiego Okręgu Zbożowego jest nieodzownym warunkiem uzdrowienia stosunków panujących na rynkach zbożowych woj. półn-wschdnich. Już raczej możnaby się zgodzić z pewną preferencją dla pszenicy wołyńskiej, któraby przerabiano w młynach, położonych w granicach tych województw: wpłynęłoby to dodatnio na stan gospodarczy przemysłu młynarskiego i zwiększyło środki obrotowe głównych odbiorców miejscowych zbóż.

Przerób na miejscu w Wilnie pszenicy wołyńskiej pozwoliłby bodaj częściowo uniknąć drogiego dowozu otrąb pszennych. Ze względu na tendencję do przestawiania kierunku produkcji na hodowlany, szczególnie w niektórych powiatach woj. wileńskiego, kwestja dobrych i tanich otrąb nabiera specjalnego znaczenia. Przy zrównanej taryfie na mąkę i zboża w ziarnie, rolnictwo woj. północno-wschodnich stale musi płacić za otręby

stosunkowo więcej, niż płaci rolnictwo w rejonach posiadających nadwyżki produkcyjne i rozwinięty przemysł młynarski.

Jak długo polityka taryfowa, utrwalająca właściwie obecny stan ustosunkowania się gospodarczego położenia poszczególnych okręgów produkcyjnych, nie ulegnie zmianie, rolnictwo województw północno-wschodnich będzie podwójnie upośledzone, zarówno przez konkurencję mąki z Wołynia, czy Kalisza, jak i spowodu braku tanich, o wysokiej wartości białkowej, otrąb.

W dowozie *jęczmienia* główną rolę odgrywa Grodno; nadano stamtąd wciągu 10 lat 1.395 tonn. Kolejno, według ilości nadanego jęczmienia, mamy stacje następujące: Łuck — 1.209 tonn, Dubno — 910 tonn, Smorgonie — 762 tonny, Sienkiewiczówka (Wołyń) — 699 tonn, Stasiły — 682 tonny, Roś (pow. wołkowyski) — 558 tonn, Soły — 519 tonn.

Większość wymienionych miejscowości leży w Wileńskim Okręgu Zbożowym. W latach urodzajnych jęczmień miejscowego pochodzenia ma zbyt nietylko na rynki Wilna, jak to ma miejsce ze zbożami chlebowemi, teteż znaczny udział Wołynia w zaopatrywaniu Wilna w jęczmień nie jest tak szkodliwy dla rolnictwa woj. północno-wschodnich, jak przywóz mąki, względnie żyta.

Podobnie przedstawia się sprawa z *owsem*, którego, szczególnie w województwo wileńskie, posiada zwykle znaczne nadwyżki. Ponieważ owies konsumcyjny, produkowany w woj. północno-wschodnich, posiada w sferach handlowych dobrą markę, przeto zbyt jego jest zwykle zapewniony. Główne stacje nadawcze owsa mamy w woj. wileńskim, z których nadano do Wilna za 10 lat: Głęboke — 3.599 tonn, Prudy — 2.274 tonny, Dukszty — 1.525 tonn, oraz Szarkowszczyzna (pow. dziśnieński). Poza woj. wileńskim, ale jeszcze w granicach Okręgu, mamy Grodno—1.740 tonn, oraz Suwałki — 1.196 tonn i wreszcie dwie stacje wołyńskie: Sienkiewiczówka — 1.458 tonn i Łuck — 1.361 tonn (z tych stacyj od 1928 roku owies do Wilna nie przychodzi). Na specjalne podkreślenie zasługuje wybicie się w ciągu dwóch lat (1932 i 1933) stacji Szarkowszczyzna, na nowowbudowanej linii Woropajewo-Druja, do rzędu głównych stacyj nadawczych owsa. Świadczy to o dobrze zorganizowanym aparacie handlowym, oraz odpowiedniej jakości owsa, produkowanego w pow. brasławskim i dziśnieńskim.

Jak widzimy, głównymi rejonami produkcji owsa są powiaty: dziśnieński, brasławski, mołodecki oraz suwalski i częściowo grodzieński.

Główne stacje nadawcze *ziemniaków* leżą w woj. lubelskiem, na linii kolejowej Siedlce—Czeremcha, a mianowicie za okres badany nadały: Niemojki — 4.234 tonny, Platerów — 2.405 tonn, Mordy — 1.422 tonny.

Ze stacyj nadawczych, położonych na terenie woj. wileńskiego i nowogródzkiego wymienić należy przede wszystkim Bieniakonie, z 1.792 tonnami ziemniaków, wywiezionych do Wilna w okresie badanym; sporą ilość nadaje Oszmiana — 944 t. Z woj. białostockiego — Kamienna Nowa, na linii Grodno — Suwałki — 981 tona.

W zestawieniu z pojemnością Wileńskiego Ośrodka Konsumcyjnego, są to wszystko ilości bardzo małe. Sprowadzane koleją ziemniaki przeznaczone są częściowo do sadzenia, a nieznaczny stosunkowo wywóz kolejowy ziemniaków z Wilna tłumaczy się tem, że sadzeniaki kupują rolnicy okoliczni i wywożą je furmankami. Jak z powyższego wynika, w zaopatrzeniu Wilna w ziemniaki transport kolejowy odgrywa bardzo nieznaczną rolę.

Całkowite liczby dowozu kolejowego ziemiopłodów do Wilna zmieniają się nieco, gdy uwzględnimy również **wywóz** zbóż i ziemiopłodów z Ośrodka Konsumcyjnego¹⁾.

Stale i w większych ilościach wywozi się owies i mąkę. W obrocie owsem znaczny udział bierze Intendentura wojskowa, natomiast mąkę wysyła miejscowy przemysł młynarski do ośrodków konsumcyjnych, i to przeważnie w partjach drobnicowych. Nieznaczny wywóz otrąb świadczy o tem, że inwentarz Wilna i okolic spożywa całą ilość, wyprodukowaną w młynach wileńskich. Już z tego wynika, że kwestja otrąb dla województw północno-wschodnich jest zagadnieniem wagi pierwszorzędnej. Zwiększenie dowozu pszenicy i związane z tem wzmoczenie produkcji mąki, a więc i otrąb, uwolniłoby rolnictwo od kosztownego sprowadzania otrąb z Wołynia.

Jak widać z załączonej tablicy, mamy w Wilnie stały niedobór kasz, gdy jednak uwzględnimy przywóz jęczmienia oraz „innych zbóż“ przeznaczonych przede wszystkim na wyrób kasz, to otrzymamy nadwyżki bilansu odpowiadające wielkości spożycia tego artykułu w Wil. Ośrodku Konsumcyjnym. Tak np., przeprowadzając rachunek dla r. 1932, otrzymujemy 850 tonn kasz, spożytych w Ośrodku, zaś dla r. 1933-go — 1.084 tonny.

Oczywiście liczby te nie są kompletne, bowiem, jak mówiliśmy wyżej, istnieje znaczny dowóz kołowy jęczmienia i gryki, rachunek zaś przeprowadziliśmy opierając się tylko na statystyce przewozów kolejowych.

Wywóz pszenicy, jęczmienia i żyta dotyczy niemal wyłącznie ziarna siewnego.

Tak więc omówiliśmy transport kolejowy ziemiopłodów i jego rolę w zaopatrywaniu Wilna. Po odjęciu wywozu ziemiopłodów od przywozu — otrzymujemy pozostałość na spożycie. Po uzupełnieniu salda przewozów kolejowych przez dowóz kołowy, będziemy mogli zestawić liczby całkowitego dowozu z konsumcją.

¹⁾ Tabl. V — zestawienie ogólne.

W zestawieniu według podziału administracyjnego wystąpi wyraźnie **znaczenie Wileńskiego Okręgu Zbożowego, jako śpichlerza Wilna**. Udział Okręgu w zaopatrywaniu Wilna w żyto przedstawia poniższa tabela (w $\frac{0}{0}$):

L A T A	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Udział Okręgu	79,2	66,8	46,3	81,6	47,9	39,4	96,0	87,3	74,9	41,9

Już na pierwszy rzut oka widać, że o znaczeniu Okręgu dla Wilna decyduje urodzaj. Wpływ nieurodzaju uwidoczni się w ciągu dwóch kolejnych lat kalendarzowych. Klęskowy nieurodzaj 1927/28 roku, spowodowany powszechnym wystąpieniem pleśni śniegowej, oraz wymarzeniem pszenicy, zaznacza się spadkiem przywozu już w r. 1928, silniej działając w roku 1929. W latach takich uwidoczni się znaczenie rozszerzenia Okręgu na północne powiaty woj. białostockiego, gdzie podobnie, jak w południowych powiatach województwa nowogródzkiego, wskutek krótszego trwania pokrywy śnieżnej, rozmiary uszkodzeń przez *Fusarium* są znacznie mniejsze, niż w woj. wileńskim. W roku 1927 widzimy gwałtowny spadek przywozu owsa z woj. wileńskiego; przyczyny szukać należy w silnym wystąpieniu rdzy koronowej (*puccinia coronifera*) oraz żdźbłowej (*graminis*), obniżającym w dużym stopniu plony. W roku 1930 w najurodzajniejszych powiatach Nowogródzyczny grad zniszczył prawie doszczętnie plony. Widzimy w roku 1931 spadek przywozu z tego terenu. W roku 1932 deszcze w okresie zbiorów, spowodowały porośnięcie zboża w polu i zmarnowanie jego wartości; dotkliwie dało się to odczuć w woj. nowogródzkim. Działanie dwóch niepomyślnych lat ujawnia się w roku 1932 w postaci nienotowanego spadku przywozów z woj. nowogródzkiego.

Niezły urodzaj 1930 r. w woj. wileńskim, łącznie z omawianą wyżej tendencją kurczenia się obszaru zakupów, oraz zwiększoną silnie podażą, spowodowały znaczny wzrost dowozu z terenu województwa w roku 1931. W tym samym roku (1930/31) ponownie występuje *Fusarium* w obu województwach, powodując znaczny spadek ogólnej ilości przywiezionego w roku 1932 żyta, mimo dowozu z ośrodków pomocniczych, a nawet w nieznacznych ilościach z Pomorza, Poznańskiego i Wołynia. Tak więc widzimy, że elementarnym czynnikiem, decydującym o roli poszczególnych rejonów w zaopatrzeniu Wilna — jest urodzaj.

Najsilniejszym, poza urodzajem, czynnikiem, regulującym strukturę dowozu ziemiopłodów do Wilna jest kalkulacja sfer handlowo-przemysłowych.

Świadczy o tem rok 1933-ci. Jak widzimy z tablicy, ilustrującej udział Okręgu w zaopatrzeniu Wilna w żyto, rok ten musiałby następować po la-

fach wybitnie nieurodzajnych, bowiem ogromne zmniejszenie się tego udziału, wyrażające się w 41,9% całkowitego dowozu kolejowego, pozornie nie daje się wytłumaczyć w inny sposób. Tymczasem, jak wiemy, r. 1932/33 nie należał bynajmniej do wyjątkowo nieurodzajnych, zboża było dosyć, jedynie jego jakość pozostawiała wiele do życzenia. I ten właśnie fakt zdecydował o pominięciu zbóż z Wileńskiego Okręgu przez handel i przemysł młynarski. Jedyne rynki zbytu na żyto miejscowe w roku 1933-im zawiodły. Przy tej sposobności raz jeszcze musimy zdać sobie sprawę z roli tariff kolejowych. Oto w takim 1933-im roku, żyto z woj. wileńskiego nie ma ujścia nawet na rynki Wilna, a polityka taryfowa, wyłączając z pod działania ulgowej taryfy właśnie woj. wileńskie, stawia miejscowe zboże dosłownie w sytuacji bez wyjścia, bo zamiast działać na korzyść tego żyta w kalkulacji kupca czy młynarza — podwyższa koszty przewozu. A więc jeżeli kupiec ma do wyboru lepsze żyto z Łomży po ulgowej taryfie i gorsze żyto z Głębokiego czy Braśławia — po droższej taryfie, to przecież niema i nie będzie takiego kupca, któryby wobec takiej alternatywy wahał się — i tu właśnie polityka taryfowa nie spełnia swego elementarnego zadania, nie jest wyrazem troski państwa o najbardziej upośledzone gospodarczo okręgi, a jest tylko instrumentem w ręku silniejszego. W takich wypadkach niema mowy o jakiejś winie aparatu handlowego. Jego zadaniem jest tylko dobrze kalkulować. A zadaniem polityki gospodarczej jest przy pomocy dostępnych środków odpowiednio przedstawiać i zmieniać elementy tej kalkulacji.

Do roku 1930 decydującą rolę w zaopatrywaniu Wilna w żyto posiada woj. nowogródzkie, w latach nieurodzajów — woj. białostockie. Od roku 1931 na pierwsze miejsce wysuwa się województwo wileńskie. Czy stan taki będzie trwał, — trudno przewidywać, prawdopodobnie jednak w latach przeciętnego urodzaju, zajmie woj. nowogródzkie dawne stanowisko, o ile nie zajdą zmiany, któreby mogły wpłynąć na zmianę granic Wil. Okręgu Zbożowego, o czym wspomnieliśmy, omawiając warunki komunikacyjne Okręgu.

Bardzo znaczny przywóz żyta ze stacyj województwa nowogródzkiego w roku 1933/34 zdaje się wskazywać, że dominująca rola tego województwa w aprowizacji Wilna będzie zachowana i nadal.

Dla dowozu żyta głównym ośrodkiem pomocniczym jest Wołyń, oraz powiaty: białostocki, bielski, łomżyński i szczuczyński woj. białostockiego. Łomża w roku 1932 i 1933, wskutek braku dobrego ziarna w woj. nowogródzkim, wysuwa się na pierwsze miejsce z pośród ośrodków pomocniczych.

Jak już zaznaczaliśmy, pszenica od r. 1924 przychodziła głównie pod postacią mąki, od r. 1927 przywóz mąki stale się zmniejsza, a zwiększa się przywóz pszenicy w ziarnie. Udział Okręgu w przywozie pszenicy ilustruje tabelka (w %/0/0):

L A T A	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Udział Okręgu .	—	66,0	100,0	38,8	53,9	52,9	79,1	46,9	33,1	29,6

Największy udział w dowozie pszenicy bierze woj. nowogródzkie. Od roku 1930, analogicznie jak z żytem, Wilno, głównie dzięki powiatowi młodeckiemu i święciańskiemu, dystansuje Nowogródek. Mąka zbożowa przychodzi do Wilna z Wołynia (Łuck, Równe, Dubno, Zdołbunów). Z tych miejscowości w okresie badanym przybyło 40.747 tonn. Znaczne ilości dostarcza woj. białostockie, głównie większe ośrodki młynarskie, jak Grodno, Łomża, Ostrów Mazowiecki, Wołkowysk; nadanie w ciągu 9 lat wynosi 30.861 tonn.

Mniejsze znaczenie posiada Kalisz — 18.536 tonn i Kutno — 15.960 tonn. Dowóz mąki z Okręgu waha się od 12,8⁰% w roku 1929 do 33,5⁰% w roku 1927. Stale w nieznacznych ilościach przychodzi mąka z Lidy.

W jęczmień zaopatruje Wilno głównie Wołyń: nadano z tego województwa w omawianym okresie 4.793 tonny; następnie woj. wileńskie — 3.350 tonn, specjalnie powiaty: oszmiański młodecki i wil.-trocki. Z woj. białostockiego najwięcej dosyłają jęczmienia pow. grodzieński i wołkowyski, wreszcie z woj. nowogródzkiego wciągu 9 lat przybyło 1.839 tonn i warszawskiego — 1.641 tona. Procentowy udział Okręgu w dowozie jęczmienia przedstawia się następująco:

L A T A	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Udział Okręgu .	58,5	42,6	37,6	43,2	21,1	37,1	76,0	89,2	81,4	80,1

Z tabelki tej widać, że samowystarczalność Okręgu w zaopatrywaniu Wilna w jęczmień przez ostatnie lata znacznie wzrosła.

Przy omawianiu gleb województwa wileńskiego i nowogródzkiego mówiliśmy, że jakoś ich sprzyja produkcji owsa. Toteż wydało się rzeczą niezrozumiałą, że do roku 1929 udział Okręgu w dowozie owsa był mały. Tłumaczyć to zjawisko można w dwojaki sposób. Kiedy konkurencja lnu sowieckiego obniżyła ceny, rozszerzono uprawę owsa kosztem lnu. Jak długo ceny na len były wysokie, w ośrodkach wybitnie lniarskich, zarówno jak

na terenie całego województwa wileńskiego, intensywne produkcja lnu wpływała w kierunku zmniejszenia produkcji owsa. Dla łatwiejszego zrozumienia tych oddziaływań przytaczamy poniższą tabelkę, ilustrującą udział Okręgu w dowozie owsa do Wilna:

L A T A	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Udział Okręgu .	58,4	57,2	19,0	24,0	21,9	53,8	100,0	100,0	99,5	63,8

Poza wspomnianem oddziaływaniem sytuacji na rynkach lniarskich, decydujące znaczenie dla struktury dowozu owsa posiada kształtowanie się cen na drzewo.

Na obszarach Wileńskiego Okręgu Zbożowego znajdują się potężne kompleksy lasów, stanowiących, obok rolnictwa, główne źródło dochodów szerokiej mas ludności wiejskiej. Do roku 1929 istniały łatwe i wysokie zarobki w lasach przy obróbce i transporcie drzewa. Toteż wykorzystywano je masowo, zatrudniając w miesiącach zimowych nie tylko siłę ludzką, ale i sprzężaj. Praca stosunkowo ciężka wielkiej masy koni w miesiącach zimowych musiała mieć ogromny wpływ na intensywność spożycia w gospodarstwach owsa. Od roku 1929, wskutek konkurencji drzewa sowieckiego i skurczenia się rynków zachodnich na papierówkę i materiał tartaczny, zarobki w lasach niemal całkowicie ustały. Oczywiście, zmalała również konsumpcja owsa. Celem zdobycia nowych źródeł dochodu ludność rolnicza w promieniu zgorą 100 km. od Wilna zwiększa niemal w dwójnasób podaż owsa i już w roku 1930 widzimy, że Okręg Wileński w 100% zaspokoił zapotrzebowanie miasta na owies i to głównie przez dowóz furmankami. Powyższa hipoteza znajduje pełne potwierdzenie na przykładzie roku 1933-go. W roku tym, wskutek polepszenia się konjunktury w drzewnictwie, wzrastają ponownie zarobki w lasach i widzimy silne zmniejszenie się udziału Okręgu w zaopatrzeniu Wilna w owies, nieproporcjonalne do zanotowanego spadku plonu, w stosunku do lat poprzednich. W świetle powyższych faktów coraz wyraźniej zarysowuje się doniosłe znaczenie Wileńskiego Ośrodka Konsumcyjnego dla rolnictwa woj. północno-wschodnich.

Przykład wykorzystania możliwości zbytu owsa na rynku wileńskim w okolicznościach wyżej omówionych, wskazuje, że miejscowy rolnik posiada zdolność przystosowywania się do zmieniających się warunków gospodarczych, oraz rozumie doskonale gospodarcze znaczenie Wilna.

Jak widać z zestawień nadania ziemiopłodów w/g województw i powiatów ¹⁾, Wileński Ośrodek Konsumcyjny posiada doniosłe znaczenie nie-

¹⁾ P. tabl. IV.

tylko dla swego Okręgu Zbożowego. Z województw korzystających w dużym stopniu z pojemności rynku wileńskiego wymienić należy przedewszystkiem woj. białostockie, mianowicie te powiaty, które nie wchodzą do Okręgu. Nadanie za 10 lat wynosi z tej części województwa 23.166 tonn, czyli zgórą 2.000 tonn rocznie. Woj. białostockie jako całość w roku 1933 zajęło pierwsze miejsce pod względem zaopatrzenia Wilna w żyto, dystansując woj. nowogródzkie. Stan taki nie był trwały, bo jak wynika z posiadanych informacji, w latach 1933/34 i 1934/35 woj. białostockie nadaje minimalne ilości, a główne stacje nadania woj. nowogródzkiego i wileńskiego znowu są intensywnie czynne.

Z Wołynia przeciętne roczne nadanie żyta wynosi ponad 1.700 t., z woj. poleskiego — 560 t., lubelskiego — 530 t., warszawskiego — 170 t., poznańskiego — 140 t., i pomorskiego — 140 t.

Dla porównania przytaczamy, że przeciętne roczne nadanie żyta z Wileńskiego Okręgu Zbożowego przekracza 10 tys. tonn. (woj. nowogródzkie 4.000 t., wileńskie 3.400 t., białostockie — powiaty Okręgu — 2.600 t.).

W nadaniu mąki przoduje woj. wołyńskie; przeciętnie rocznie przychodzi z tego województwa do Wilna ponad 4.000 tonn. Z woj. łódzkiego — 1.900 tonn rocznie, z warszawskiego — około 1.600 t., białostockiego — 1.200 t., natomiast z Okręgu — około 2.500 tonn¹⁾.

Tak znaczny udział województw, położonych poza Okręgiem Zbożowym w zaopatrywaniu Wilna w zboża i mąkę jest wysoce niekorzystny dla rolnictwa woj. północno-wschodnich. Pozycje przywozu zbóż z woj. centralnych i zachodnich ujemnie ważą na bilansie gospodarczym Wilna i Nowogródka, przynosząc korzyść okręgom, pozostającym w znacznie lepszej sytuacji gospodarczej. W świetle powyższych cyfr i faktów wyraźnie zarysowuje się konieczność specjalnego uprzywilejowania woj. północno-wschodnich w polityce ekonomicznej Państwa, zarówno pod względem generalnej zniżki taryf kolejowych, jak też proporcjonalnego udziału we wszelkich akcjach kredytowych i dopasowaniu nakładanych ciężarów do możliwości gospodarczych, istniejących w rzeczywistości. O ile nie zajdą radykalne zmiany w strukturze obrotów woj. północno-wschodnich, to grozi temu krajowi zupełne wyniszczenie gospodarcze, co nie leży w płaszczyźnie interesu politycznego Państwa, a co, niestety, na niektórych odcinkach już daje się zaobserwować.

---

¹⁾ P. tabl. IV — mąka zbożowa.

ROZDZIAŁ IV.

TRANSPORT KOŁOWY.

Dowóz kołowy zbóż do Wilna jest wielką niewiadomą. W zestawieniach przywozu kolejowego są takie dane, które wyraźnie wskazują na konieczność istnienia dowozu kołowego. Np. mały przywóz żyta kolejją w roku 1924 i 1925, przywóz owsa od roku 1929, stały deficyt kasz — wszystko to każe się domyślać istnienia stałego kołowego dowozu zbóż. Obserwujemy fragmenty tego dowozu na rynkach Wilna. Niektórzy z piekarzy wileńskich, odpowiadając na pytanie przedłożone w ankiecie, „gdzie zakupuje mąkę“, pisali — „na rynkach“; byli i tacy, co kupują mąkę „gdzie popadło“. Dla wyświetlenia kwestji wielkości dowozu kołowego usiłowaliśmy się oprzeć na ścisłych materiałach liczbowych. Okazało się jednak, że tego rodzaju danych brak. Sfery wielkiego handlu zbożowego są zdania, że ruchu kołowego nie da się określić. I faktycznie, o naukowej ścisłości danych, jakie udało się zebrać, trudno jest mówić, — wszak udzielili informacji kupcy zbożowi, prowadzący handel na rynkach, co prawda nieraz od kilkunastu i więcej lat. Mając jednak na względzie, ażeby bodaj w wielkiem przybliżeniu oświetlić zagadnienie dowozu kołowego, co może mieć znaczenie jako punkt zaczepienia dla przyszłego badacza, podajemy zebrane i zestawione informacje a nawet obliczenia, które traktować należy, oczywiście, bardzo ostrożnie.

Drobni, wileńscy kupcy zbożowi, zamieszkują przeważnie w pobliżu rynków miejskich, np. przy ulicy Kolejowej, Sadowej, Kalwaryjskiej, Zarzecznej, Tartakach i t. p. Takie rozmieszczenie tych małych przedsiębiorstw wskazuje na podział rynków miejskich, na sui generis specjalizację „rynkową“ kupców. Przeprowadzono szereg wywiadów z właścicielami małych handelków zbożem, a także z kupcami, operującymi na terenie Wilna i Okręgu.

Oczywiście, dla wyjaśnienia szeregu niewiadomych dowozu kołowego miały przedewszystkiem znaczenie informacje drobnych kupców. Wszystkie wywiady wykazały całkowitą zgodność co do kwestji zasadniczej: że przywóz kołowy ziemiopłodów do Wilna ma miejsce rok rocznie i to w znacznych ilościach. Stale podawano kolejność następującą: najwięcej dowożą rolnicy owsa, żyta i jęczmienia, znacznie mniej — gryki (naogół

mniej niż jęczmienia, w latach zaś urodzajnych na grykę — więcej, np. w roku 1931), pszenicy i mąki natomiast minimalne ilości. Jednocześnie dało się stwierdzić, że istnieje również *wywóz* furmankowy: dotyczy on przede wszystkim mąki, natomiast wywóz zbóż jest znaczny dopiero w okresie Wielkanocnym.

Handel zbożem ma miejsce na następujących rynkach: Łukiskim, Kalwaryjskim, Ś-to Stefańskim, Zarzecznym i koło Hali. Przywóz zbóż wzrasta od początku września z wahaniami w okresie siewów, do maximum dochodzi w październiku i listopadzie — zależnie od stanu dróg i pogody; pewne nasilenie przywozu zaznacza się z chwilą utrwalenia się sannej drogi. Od Nowego Roku przywóz stopniowo maleje. W okresie wiosennych robót i roztopów ruch na rynkach jest nieznaczny (oczywiście stosunkowo), wyraźnie zaś zmniejsza się w okresie letnim. Wywóz, który specjalnie zaznacza się w latach nieurodzaju, zwykle rozpoczyna się od Nowego Roku w minimalnych ilościach, które stopniowo wzrastają.

Wielki dowóz owsa rozpoczął się od 1929 roku z powodów opisanych przy omawianiu dowozu kolejowego. Widzimy tu, że informacje kupców są zgodne z wykazem przywozu kolejowego. Z rynków Wilna idzie owies do składów drobnych kupców, względnie w nieznacznej ilości do młynów, specjalnie do młyna kaszowego. Od r. 1931 znaczną ilość owsa skupuje Intendentura i oddziały wojskowe. Poza tem stale owies kupowany jest bezpośrednio z rynków przez właścicieli koni (dorożkarze). W okresie wiosennym sporo tranzakcyj zawiera się „z wozu na wóz”. Największe ilości owsa dostarczają na rynki powiaty: oszmiański, dziśnieński i postawski; jest to informacja zupełnie zgodna. Owies idzie przez trakty: Oszmiański, Lidzki, Grodzieński. Naogół przywóz ze wschodniej strony województwa jest największy. Wywóz kieruje się na półn.-zachód i na połud.-zachód. Odległości, z jakich ma miejsce dowóz, smutnie świadczą o losach rolników: z gminy szarkowskiej, odległej przeciętnie o 150 km., nierzadko spotkać można furmanki na rynkach Wilna, również z pow. szczuczyńskiego, woj. nowogr., pozatem z okolic Głębokiego, Łyntup. — jak powiedział jeden z kupców, „skąd nie jadą?”. Jakaż jest kalkulacja tej podróży? W Łyntupach dostanie rolnik (1932 rok) przypuścmy 8 gr. za kilo owsa, w Wilnie Intendentura płaci 14 gr., a więc na 20 pudach, różnica 19 zł. 20 gr. Dla rolnika z terenu eksploatowanego przez zgraną sieć agentur, położonego zdala od rynku zbytu i kolei, żaden rachunek kosztów własnych nie zastąpi 19 zł. 20 gr. Nie będzie on obliczać, ileby należało zapłacić za furmankę na odległość 300 kilometrów, ile wyniesie zwiększony koszt przekarmienia konia, zużycia wozu, a najmniej będzie szacował własny czas. Kalkulacja prosta: konia i tak trzeba karmić, zarobków niema, własny czas kosztuje tyle, co się zje, i dosyć ważki argument — zobaczy się miasto, znajomych.

I nietyle tu chodzi o niski, niezmiernie niski poziom kultury, na co się tak chętnie powołuje w sprawozdaniach ze stanu gospodarczego województw północno-wschodnich i opisach wycieczek krajoznawczych, ile o trudne warunki bytowania, których zmiana nie leży w możliwościach rolnika z pod Łyntup.

Żyto przywożone jest w ilościach znacznie mniejszych niż owies. Idzie ono przeważnie do miejscowych małych młynów, które przemiałają je głównie na razówkę.

Jęczmień dowożą w ilości mniejwięcej tej samej co żyto, głównie z okolic Jaszun, Werenowa, Ejszyszek, pozatem z pow. oszmiańskiego (Smorgonie), święciańskiego. Przerabiany jest jęczmień na krupy w młyńcu kaszowym, oraz w małych młynach.

Pszeniczy dowozi się mało. Gryka idzie z okolic Rudziszek, Olkienik, Werenowa, mniej — ze wschodu i północy.

Chcąc zestawić dane orientacyjne przywozu kołowego, zapisywaliśmy szacunek dowozu na poszczególne rynki w rozmaitych porach roku, w/g relacyj znawców tych rynków. Trzeba przyznać, że znajomość przedmiotu ze strony tych małych przedsiębiorców jest wprost zadziwiająca, tylko w paru wypadkach informacje były niezgodne. Większość kupców zna wszystkie rynki wileńskie — w ten sposób można było kontrolować otrzymywane liczby. Większość kupców poświęca się specjalnie handlowi owsem.

W zależności od dowozu klasyfikuje się rynki jako „wielkie“, „średnie“ i „małe“. Przeciętny wielki zwóz na rynek Łukiski oceniany jest na 250—270 q wszystkich zbóż; takie zjazdy mają miejsce jesienią i zimą. „Średni rynek“ to 100—130 q, „mały“ — 20—40 q. Rynek Kalwaryjski po Łukiskim ma największe znaczenie; duży zwóz szacują tam na 170—200 q, średni - na 70—100 q, mały - 10—15 q, a bywa, że i nie ma. Rynki Ś-to Stefański i Zarzeczny oceniane są jednakowo, z pewną przewagą rynku Ś-to Stefańskiego. Duży zwóz waha się od 60—80 q, średni - około 30 q, mały — jeden, dwa wozy. Rynek koło Hali — odpowiednio 50, 30 i 10 q, czasem nic.

Poza handlem rynkowym istnieje szeroko rozwinięty skup zboża na krańcach miasta. Tak np. na Lipówce, na ul. Kalwaryjskiej, Wilkomierskiej i Legjonowej jest sporo małych sklepików, zatrzymujących nieraz znaczny odsetek wiezionego na rynki zboża. Również ma miejsce skup taki na ul. Połockiej i nowogródzkiej. Najmniejszy jest ruch przewozowy przez Antokol, toteż sklepików skupujących jest tam mało; tłumaczy się to bliskością Niemenczyna.

Cały ten skup „rogatkowy“ utrudnia rachunek, bowiem zboże pozostaje w Wilnie, ale nie przechodzi przez rynki. Niektórzy okoliczni rolnicy mają stałych odbiorców — ich zboże również na rynki nie trafia.

Od roku 1931 poważnym odbiorcą jest Intendentura wojskowa, oraz poszczególne oddziały; np. w roku 1932 zakupiono bezpośrednio od rolników około 300 tonn owsa, płacąc cenę wyższą niż rynkowa. Tak np. przy cenie rynkowej 10,80 zł. za q Intendentura płaci 14,40 zł., wymagając, by owies był ładny, należycie doczyszczony i dosuszony. W taki sposób działalność Intendentury nabiera wielkiej doniosłości, staje się bowiem regulatorem ceny za dobry towar. Pracownicy Intendentury stwierdzają polepszenie się jakości owsa dowożonego do składnicy.

Cały dowóz, pomijający rynki, szacowany jest na minimum 40% ogólnego dowozu kołowego. Pod tym względem zdania są podzielone, naogół szacunek dowozu pomijającego rynki, waha się w granicach od 40% do 60% całego dowozu. Przyjmując, że dowóz pomijający rynki wynosi 50% ogólnego, otrzymamy w dniach dużego ruchu średnio około 124.500 kg, t. zn. około 190 furmanek zboża. W dniach ruchu średniego wyniosłby przywóz około 60.000 kg., przy małym dowozie — 10.000 kg. Jak informują kupcy, 300 kg. na furmance liczy się b. mało; podobno, szczególnie z pow. oszmiańskiego, znanego z dobrych koni, zdarzają się furmanki z ładunkiem do 640 kg. na jednego konia.

Zależnie od intensywności dowozu, jak zaznaczyliśmy, można podzielić rok na trzy części: od końca sierpnia do Nowego Roku 18 tygodni — „wielki rynek“, przyczem należy przesunąć trzy tygodnie do poziomu „średnich rynków“ (siewy i święta); średnio intensywny dowóz — od stycznia do kwietnia lub maja, 18—19 tygodni, przyczem znowu należy trzy tygodnie przesunąć do poziomu najniższego dowozu; wreszcie dowóz mały trwa 17—18 tygodni. Można teraz ustalić, że dowóz wszystkich zbóż w okresie jesienno-zimowym, wynosi około 3.700 tonn, zimowo-wiosennym — 2.280 tonn, w pozostałym okresie 400 tonn. Ogółem w ciągu roku dowóz wyniosłby przeto około 6.500 tonn wszelkich zbóż. Udział procentowy szacują następująco: owsa najwięcej, około 80%, t. zn. około 5.200 tonn, żyta i jęczmienia po 5%, a więc po 325 tonn, gryki około 500 tonn i pszenicy 150 tonn. Rachunek ten może odpowiadać przeciętnym warunkom ostatnich 4-ech lat. W latach poprzednich dowożono mniejsze ilości zbóż, a szczególnie owsa, co sprawdza się przez porównanie z dowozami kolejną. Stosunkowo więcej przybywało żyta oraz jęczmienia.

Rachunek powyższy można zmodyfikować wychodząc z założenia, że 60% dowozu kołowego nie dochodzi do rynków. Właścianie wolą sprzedać zboże przy wjeździe, obawiają się bowiem kontroli na rynkach, pozatem, jak informują kupcy, cena na przedmieściach jest najczęściej nieco wyższa niż na rynkach. Na rynkach bowiem ma miejsce rywalizacja w podaży, na rogatkach zaś w popycie, wskutek dużej ilości kramików. Pozatem kupcy rynkowi mają ustaloną metodę wyczekiwania z zakupami, oczywiście robi się to

w porozumieniu, taki sposób również wpływa na obniżenie ceny rynkowej, — wszystko to skłaniać może rolnika do omijania rynku. Zakładając, że 60% zboża nie przechodzi przez rynki miejskie, całkowity dowóz kołowy wyniesie około 8 tys. tonn rocznie.

Mieszkańcy Wilna zaopatrują się w ziemniaki bezpośrednio z furmańek. Dowóz jest bardzo znaczny i pokrywa większość zapotrzebowania. Charakterystycznym jest, że rynki miejskie stosunkowo w małym stopniu partycypują w obrocie ziemniakami. O ile obrót zbożem jest scentralizowany w rękach handlu pośredniczącego, to natomiast obrót ziemniakami w przeważnej mierze dokonuje się bez pośrednictwa. Dostarczanie ziemniaków bezpośrednio do domów jest najbardziej rozpowszechnioną formą zaopatrywania miasta. Dowóz odbywa się przeważnie z niedalekich odległości, głównie z południowej części powiatu wileńsko-trockiego, odznaczającego się lekkimi glebami. Zbiór ziemniaków w pow. wileńsko-trockim w roku 1933 wyniósł 1.626.235 q. W/g inż. Nowickiego¹⁾ na sprzedaż idzie około 8% ogólnej ilości obrotu ziemniakami; jeżeli uwzględnimy bliskość miasta, możliwość łatwej sprzedaży przy braku chwilowo innych ziemiopłodów do zbycia, możemy normę sprzedażną podnieść do 10%. W tym wypadku sam pow. wileńsko-trocki dostarczyłby w roku 1933 połowę całkowitego zapotrzebowania — zgórą 16.000 tonn. Inne powiaty, a przede wszystkim oszmiański i święciański, choć w mniejszym już stopniu, poważnie jednak uczestniczą w dowozie ziemniaków do Wilna.

Omawiając dowóz ziemniaków trudno jest pominąć dosyć znaczną produkcję tego artykułu w obrębie Wielkiego Wilna. Roczna produkcja, licząc po 100 q. z ha, przy 600 ha pod ziemniakami, wynosi około 6.000 tonn. Zatem pow. wileńsko-trocki, łącznie z wydzielonym obszarem miasta, daje około 22 tys., czyli zgórą 60% zapotrzebowania.

Toteż w dowozie ziemniaków, jak widzimy, transport kołowy posiada pierwszorzędne znaczenie i, biorąc pod uwagę koszty przewozu koleją z jednej strony, a taniość produktu i jego wartość z drugiej — możemy przewidywać, że na długie jeszcze lata koń będzie bezkonkurencyjnym środkiem transportu ziemniaków.

Uzupełniając rachunek transportu owsa koleją danemi dowozu kołowego otrzymamy w roku 1932, całkowity dowóz do Wilna w wysokości około 9.000 tonn. W poprzednim roku 1931 wskutek nieurodzaju żyta, stosunek procentowy dowozu kołowego poszczególnych zbóż przesunąć musimy bardziej na korzyść owsa, szacując go na 90%, otrzymamy 7.800 tonn.

---

¹⁾ Inż. W. Nowicki. Bilans ziemiopłodów w gospodarstwach włościańskich. Warszawa 1934.

Tę samą w przybliżeniu ilość dowieziono i w roku 1930. W latach poprzednich przywóz owsa był stosunkowo niewielki z przyczyn wyżej omawianych.

Dowóz kołowy żyta posiadał specjalne znaczenie w latach 1923 i 1924. W latach pozostałych nie mógł odgrywać większej roli wobec wzmożenia się dowozu kolejowego.

Przywóz kołowy jęczmienia i gryki wyrównuje ujemne saldo kasz. W roku 1932 wynosi ono — 31 tonn; wliczając dowóz kołowy otrzymujemy około 300 tonn jęczmienia i 500 tonn gryki. Dodając inne zboża dowiezione koleją (w tem znaczny odsetek gryki i prosa, przeznaczonych na kaszę) otrzymamy około 2.300 tonn zbóż kaszowych pozostałych w Wilnie. Przeprowadzając dla roku 1931 analogiczny rachunek, po odjęciu salda ujemnego, otrzymujemy około 3.000 tonn zbóż przeznaczonych na kaszę.

Stosunek procentowy przywozu kołowego do kolejowego wynosi: dla owsa od 30%—90%, dla żyta od 2%—3%, co zgadza się dokładnie z informacją jednego z poważniejszych przemysłowców i znawcy rynku wileńskiego, który procentowy dowóz kołowy żyta ocenia na 2% kolejowego. Dla jęczmienia omawiany stosunek wynosi od 15%—44,5%.

Z przytoczonych cyfr, ilustrujących w przybliżeniu bezpośrednio dostawy ziemiopłodów do Wilna przez rolników, wyciągnąć można szereg wniosków doniosłych dla życia gospodarczego woj. północno-wschodnich.

Olbrzymi ruch furmankowy najwymowniej świadczy o braku dobrego aparatu handlowego i o wysokich kosztach pośrednictwa. Zorganizowanie sieci racjonalnych placówek handlowych, współpracujących z istniejącym aparatem wolnohandlowym i korygujących wady i przerosty tego aparatu, musiałoby zmniejszyć nieprodukcyjne zużycie wielkiej ilości sił i kosztów nieliczonych przy kołowym transporcie tysiącami furmanek na dziesiątki i setki kilometrów.

Tego rodzaju masowy przejaw nie mógłby mieć miejsca przy gospodarczo słusznych kosztach przewozów kolejowych. Jeżeli uwzględnimy, że na rynku wileńskim do rzadkości należy dowiezione koleją bydło rzeźne, to możemy sobie uzmysłowić, jakie straty ponosi kolej przez wyeliminowanie jej od transportu przeszło 50% ogólnej ilości artykułów rolniczych dostarczanych do Wilna.

W czasach trudnych warunków ekonomicznych, w czasach niepewności jakiegokolwiek nawet najsluszniejszej kalkulacji — możliwość ulokowania wielkiej ilości artykułów na rynkach Wilna jest niezmiennym i pewnym walorem gospodarczym Wilna dla rolnictwa ziem ku niemu ciężących.

ROZDZIAŁ V.

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA RUCHU CEN.

Położenie geograficzne i warunki gospodarcze Wileńskiego Okręgu Zbożowego wywierają silny wpływ na wyodrębnianie się tych ziem w organizmie gospodarczym Polski. Ten indywidualny charakter gospodarczy Okręgu znajduje swój wyraz między innymi w kształtowaniu się cen zbóż na rynkach Wilna w zestawieniu z cenami w Warszawie.

Ogólny charakter krzywych¹⁾, ilustrujących powyższe wielkości jest zgodny, chociaż często spotykamy w przebiegu cen pewne rozbieżności w tendencjach. Rozbieżności te wynikają z oddziaływania konjunktury lokalnej Wileńskiego Okręgu Zbożowego — i ogólnokrajowej, związanej jednocześnie z sytuacją na rynkach światowych. Konjunktura lokalna, omówiona bliżej przy rozpatrywaniu dowozu kolejowego, a w szczególności urodzaj, wpływa na powstanie rozpiętości cen między rynkami Wilna i Warszawy. W podobny sposób oddziałują stały czynnik warunków gospodarczych — odległość od okręgów przemysłowych i portów, wywierający na cenę w Wileńskim Okręgu Zbożowym wpływ odpowiadający kosztom przewozu.

Obok wpływów konjunkturalnych, na przebieg cen w Wilnie oddziałuje polityka zbożowa, której znaczenie dla rynków lokalnych zarysuje się wyraźnie przy krótkiej analizie ruchu cen żyta w latach 1926—1934¹⁾. Wobec braku notowań giełdowych w Wilnie aż do roku 1933-go, za podstawę analizy przyjmujemy ceny płacone producentom w pow. wileńskotrockim, nowogródzkim, oraz dla porównania — w woj. warszawskim²⁾.

Wytlumaczenia sytuacji rynkowej w Wilnie w roku kalendarzowym 1926 musimy szukać w latach poprzedzających, począwszy od roku 1923. W roku tym, jak już wzmiankowaliśmy, spalił się największy młyn wileński, prowadzący handel zbożowy na wielką skalę. Fakt ten odbił się silnie na dowozie kolejowym żyta do Wilna, w kierunku dość gwałtownego zahamowania transportów. Dowóz kołowy nie mógł zrekompensować spadku dowozu kolejowego i w rezultacie w ciągu lat 1924 i 1925 dawała się odczuć

¹⁾ P. wykresy cen A i B, zamieszczone w końcu pracy.

²⁾ Kwartalnik Stat. Gł. U. St. i Stat. Cen Gł. U. St. 1926—1934 r.

niedostateczna podaż żyta na rynki wileńskie. Nic więc dziwnego, że stan ten pociągnął za sobą wzrost cen na rynku wileńskim w zestawieniu z rynkami pomocniczymi. W tych warunkach w roku 1926 uruchomiono nowy młyn, obliczony na zaspokojenie około 50% zapotrzebowania Wileńskiego Ośrodka Konsumcyjnego na mąkę. W związku z tem w połowie roku 1926 dowieziono większą ilość żyta, korzystając z istniejącej rozpiętości cen (około 4.50 zł. na 1 q)¹⁾, znacznie przekraczającej kosztu przewozu z rynków pomocniczych do Wilna.

Ten intensywny dowóz w miesiącach późniejszych roku 1926 nie tylko pokrył całkowicie istniejące luki w zaopatrzeniu miasta, ale wpłynął na powstanie znacznego remanentu, który ciągnąc na rynku wileńskim, już w tym samym 1926 roku w zimowych miesiącach, wpłynął na obniżkę ceny w Wilnie, a temsamem na zmniejszenie się rozpiętości między Wilnem a Warszawą do przec. 50 gr. na q.

W roku 1927 w pierwszym kwartale wprowadzono cło wywozowe na żyto i mąkę żytnią²⁾ w wysokości 15 zł., zatem cło o charakterze prohibcyjnym. Wpływ tego zarządzenia obok innych przyczyn uwidocznił się w postaci niższej krajowych cen w maju 1927 roku. Zapowiadające się pomyślnie urodzaje również wpływają depresyjnie na ceny, których spadek pogłębia się w lipcu tegoż roku. Jednak już we wrześniu słaba tendencja ustępuje miejsca mocnej, bowiem oddziałującej na ceny zboża słabszy od przewidywanego urodzaj, oraz w pewnym stopniu zakaz przywozu pszenicy i mąki pszennej³⁾. Opisany ruch cen uwidocznił się również na rynkach Wilna, jedynie z pewnym opóźnieniem.

Jak widzimy na wykresie⁴⁾, poziom cen żyta w woj. nowogródzkim niemal stale jest niższy niż w Wilnie o wysokość kosztów przewozu i znaczne koszty handlowe.

Opisywane w poprzednich rozdziałach warunki glebowe i brak rynków zbytu powodują stałe trudności w realizowaniu plonów, co wpływa na powstanie znacznych remanentów i niskowo oddziałującej na ceny.

Do roku 1928 mieliśmy w Polsce ujemne saldo bilansu handlowego w zakresie zbóż; ten stan spowodował dążenie do zwiększenia produkcji, wynikiem czego było osiągnięcie w roku gospodarczym 1928/29 samowystarczalności zbożowej. Wobec tego faktu musiała się zmienić polityka zbożowa Państwa, co znalazło wyraz w ustanowieniu cła przywozowego

---

¹⁾ P. wykres A.

²⁾ D. U. R. P. z 1927 r., Nr. 4, poz. 22.

³⁾ D. U. R. P. 1927 r., Nr. 59, poz. 516.

⁴⁾ P. wykres A.

od żyta w wysokości 11 zł.¹⁾), celem przeciwdziałania dumpingowi niemieckiemu. Utrudnienia w eksporcie oraz istniejące zapasy żyta powodują w kwietniu 1928 roku załamanie się cen w Warszawie. Tymczasem w Wilnie ceny rosną w dalszym ciągu, nie wykazując nawet żadnych wahań aż do września tegoż roku, przekraczając w niektórych momentach poziom cen warszawskich o przeszło 10 zł. Tak silna rozbieżność w tendencjach obu rynków spowodowana została w dużym stopniu klęską pleśni śniegowej (*fusarium nivale*) w Wileńskim Okręgu Zbożowym, szczególnie w powiatach północnych. Na przykładzie roku 1928 mamy możność ocenić wpływy konjunktury lokalnej na kształtowanie się cen w Wilnie. Po zbiorach 1928 roku cena na rynku wileńskim ulega wpływom konjunktury ogólnokrajowej i następuje silny spadek cen. Jednak rozpiętość pozostaje nadal i trwa do końca roku 1928-go, przez cały 1929 i dopiero w roku 1930 zanika całkowicie. W roku tym Wileński Okręg Zbożowy pokrył w 96⁰/₀ zapotrzebowanie Wilna na żyto. A więc w latach, gdy rozpiętość cen między rynkami pomocniczymi a Wilnem nie istnieje, transport zboża do Wilna z okręgów pomocniczych nie kalkuluje się. Możliwe tu są trzy zasadnicze układy stosunku cen: 1) cena w Wilnie przewyższa cenę na rynkach pomocniczych (lata 1928—1930) — w tym wypadku wzmagają się dowóz z okręgów pomocniczych; 2) poziomy cen wyrównują się — następuje wykorzystanie miejscowych rynków celem uniknięcia kosztów transportu; 3) cena na rynkach pomocniczych utrzymuje się na wyższym poziomie niż w Wilnie — również wykorzystywane są rynki lokalne, pozatem zboże odpływa z Okręgu Wileńskiego do rejonów o wyższych cenach. Ten układ może być zmieniany przez wpływ jakości ziarna, a przede wszystkim jego wartości przemiałowej.

Przechodząc do dalszej analizy cen widzimy, że od roku 1930 mamy stałą tendencję do wyrównania poziomów cen na obu badanych rynkach, a nawet spadku poziomu wileńskiego poniżej warszawskiego. Ten nowy charakter dynamiki cen na rynku wileńskim od roku 1930-go został spowodowany wzrostem produkcji ponad zapotrzebowanie Okręgu, a w konsekwencji związaniem się z sytuacją na rynkach ogólnokrajowych. O ile do tego czasu istniała rozpiętość cen na korzyść Wilna, to od roku 1930-go rozpiętość ta zanikła i cena w Wilnie kształtuje się na poziomie: parytet rynki zbytu, względnie cena płacona przez P. Z. P. Z. (giełda warszawska) minus koszty przewozu.

W grudniu 1931 roku P. Z. P. Z. rozpoczęły bezpośrednią interwencję na rynku wileńskim. Wpływ jej uwidoczniła się w utrzymaniu cen w Wilnie na poziomie zbliżonym do warszawskiego. Ponieważ w tych warunkach

---

¹⁾ D. U. R. P. 1928 r., Nr. 91, poz. 801.

sprowadzanie żyta z okręgów pomocniczych nie kalkuluje się, przeto udział Wileńskiego Okręgu Zbożowego w latach 1930, 1931 i 1932 utrzymuje się na wysokim poziomie.

Akcja interwencyjna obok wyżej omówionych skutków wywarła wpływ na niemal dokładne zsynchronizowanie się wahań cen na obu rynkach. Tak np., śledząc w dalszym ciągu przebieg cen żyta, widzimy, że w roku 1932 w miesiącach letnich mamy silną zniżkę sezonową na obu rynkach, w październiku zaś i listopadzie następuje pewna poprawa wskutek nieznacznej podaży zbóż. W ostatnich miesiącach tegoż roku depresja na rynkach zagranicznych spowodowana podażą zbóż z nowego zbioru na południowej półkuli, wywołuje krótkotrwałą zniżkę cen w kraju, znajdującą zupełnie analogiczny oddźwięk na rynkach Wilna.

Na początku roku 1933 ożywiony eksport i wyraźne oddziaływanie premii wpływają zwyklowo na ceny w równym niemal stopniu na obu badanych rynkach — jak widzimy interwencja pośrednia, a może raczej bezpośrednia, wciąga rynki zbożowe woj. północno-wschodnich w orbitę oddziaływań koniunktury ogólnokrajowej i światowej.

Przechodząc do krótkiej charakterystyki cen pszenicy w Wilnie, musimy mieć na uwadze, że Wileński Okręg Zbożowy jest pod względem produkcji pszenicy zdecydowanie niewystarczalny. Ceny kształtują się na poziomie cen w czynnych rejonach plus koszt przewozu. Na cenę pszenicy oddziałuje silnie w kierunku zniżki dowóz mąki pszennej. Toteż często, mimo braku własnej pszenicy, ceny kształtują się poniżej poziomu warszawskiego. Przeprowadzenie porównania kształtowania się cen pszenicy w Wilnie i Warszawie jest trudne, ponieważ rynek warszawski tylko w rzadkich wypadkach oddziałuje bezpośrednio na Wilno, częściej zależność występuje między Wilnem a Wołyniem. Nie posiadając nadwyżek wywozowych Wileński Okręg Zbożowy pod względem cen pszenicy zależy od koniunktury ogólnokrajowej. Tak np. w roku 1932/33, kiedy wskutek nieurodzaju pszenicy i wyczerpania się zapasów cena została oderwana od poziomu cen światowych, zwyżka zaznacza się jednocześnie na rynkach Wilna i Warszawy, przyczem, mimo wzrostu rozpiętości, przebiega prawie równolegle, załamując się jednocześnie w sierpniu roku 1933. Akcja interwencyjna, podobnie jak to miało miejsce z wpływem na ceny żyta, powoduje zmniejszenie się rozpiętości, co utrudnia dowóz pszenicy w ziarnie na rynki Wilna, ułatwiając dowóz mąki. W takich warunkach koniecznym jest zastosowanie ulgowej taryfy na przewóz pszenicy chociażby z Wołynia, co zarówno ze względu na rozwój przemysłu młynarskiego jak i uzyskanie na miejscu tanich otrąb pszennych stanowi konieczne uzupełnienie akcji interwencyjnej.

Zniżkowa tendencja w końcu roku 1933 i w ciągu całego 1934, wywołana wzrostem zasiewów pszenicy w Polsce oraz silną podażą pszenicy kanadyjskiej na rynkach światowych, przy dobrze zapowiadających się zbiorach na południowej półkuli, ujawnia się również na rynku wileńskim, zakłócana jedynie przez charakterystyczne krótkotrwałe wahania o charakterze spekulacyjnym.

Ceny jęczmienia i owsa w Wilnie nie wykazują w porównaniu z warszawskimi większych odchyień. Obserwujemy ścisłą zależność tendencji na oba zboża, toteż wpływ polityki interwencyjnej nie ujawnił się wyraźnie. Wileński Okręg Zbożowy w latach urodzajnych pokrywa niemal całkowicie zapotrzebowanie Wilna na owies i jęczmień i dysponuje dość znacznymi nadwyżkami, szczególnie owsa. W tych warunkach cena utrzymuje się przeważnie na niskim poziomie, przyczem od roku 1930/31 niemal stale poniżej poziomu warszawskiego.

W warunkach wolnego handlu wpływ Wileńskiego Ośrodka Konsumcyjnego na ceny w Okręgu był wyraźny i nieraz dominujący, natomiast w warunkach stworzonych przez interwencję wpływ ten widocznie zmalał i cena uzależniła się w znacznie większym stopniu od konjunktury światowej. Niemniej oddziaływanie Ośrodka Konsumcyjnego istnieje w dalszym ciągu, a zdyskontowanie tych oddziaływań na korzyść miejscowego rełnictwa zależy od usprawnienia obrotu handlowego ziemiopłodami. Są to zagadnienia wykraczające poza ramy niniejszej pracy.

Konkretyzując stwierdzamy, że całokształt środków polityki zbożowej wpłynął na zmniejszenie się rozpiętości cen rynków Warszawy i Wilna, oraz dokładniejszą synchronizację wahań. Na podkreślenie zasługuje pewien korzystny objaw, przejawiający się w związku z akcją P. Z. P. Z. oraz reorganizacją dostaw wojskowych. Mianowicie, spółdzielnie rolniczo-handlowe, mając w P. Z. P. Z. oraz Intendenturze wojskowej pewnych odbiorców, prowadzą w coraz większym zakresie handel zbożem, przytem ze względu na wysokie wymagania — przedewszystkiem zbożem wysokiego standardu. Stwarzają się warunki dogodne do specjalizacji spółdzielni w obrocie zbożowym, dokonania niezbędnych inwestycji w postaci magazynów, instalacyj czyszczących, a przedewszystkiem — warunki, sprzyjające wytworzeniu się i udoskonaleniu spółdzielczej rutyny handlowej, której brak tak dotkliwie dał się doniedawna odczuwać. Są to zdobycze, które będą miały trwałą wartość nawet i wówczas, a może przedewszystkiem wówczas, kiedy interwencja stanie się zbędną.

ROZDZIAŁ VI.

SPOŻYCIE A DOWÓZ.

Zestawiając obliczoną teoretycznie konsumpcję z dowozem kolejowym zbóż chlebowych i mąki przeliczonej na ziarno będziemy mogli określić w świetle tych danych pojemność Wileńskiego Ośrodka Konsumcyjnego na zboża chlebowe w latach 1924—1933 (w ton.):

L A T A	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Dowóz . . .	21 642	20 579	36 756	36 756	41 226	38 582	32 610	35 833	33 345	38 526
Spożycie .	24 000	25 500	33 300	33 800	35 000	34 800	32 580	33 000	31 000	34 000
Pozostałość + Niedobór —	-2 358	-4 921	+3 456	+2 956	+6 226	+3 782	+ 30	+2 833	+2 345	+4 526

Niedobór lat 1924 i 1925, wykazany w powyższym zestawieniu, mógł być pokryty przez dowóz furmankowy oraz remanenty z lat poprzednich. Widzimy, że poczynając od roku 1926 aż do końca okresu badanego dowóz przewyższa mniej lub więcej spożycie. Przy opisywaniu transportu kołowego mówiliśmy, że obok przywozu istnieje również wywóz furmankowy, który szczególnie w latach nieurodzajów może przybierać znaczne rozmiary, np. w latach 1928 i 1929, powodując zmniejszanie się zapasów.

Rozważając zagadnienie remanentów musimy uwzględnić również następujące okoliczności. Najbardziej intensywny skup ma miejsce przeważnie w miesiącach późniwnych, kiedy zboże posiada jeszcze dużo wilgoci, toteż musimy liczyć się ze znacznym spadkiem wagi wskutek dosuszenia. Pozatem zboża Okręgu charakteryzują się, jak wiemy, wysokim odsetkiem zanieczyszczeń. Ponieważ materiał przeznaczony do przemiału jest w większych młynach dokładnie oczyszczony, przeto upadek na wadze zwiększy się jeszcze o parę procent. Jeżeli przyjmiemy, że 5% dowiezionej wagowej ilości zboża odpadnie przy czyszczeniu, dosuszcze i przechowaniu, to remanenty wyżej obliczone znacznie się zmniejszą, a mianowicie:

L A T A	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Pozostałość w ton.	1 618	1 118	4 165	1 853	—1 600	1 041	678	2 600

Z powyższej tabelki możemy wnioskować, że w Wileńskim Ośrodku Konsumcyjnym naogół nie nagromadzają się większe remanenty zbóż chlebowych. Jedynie w latach 1928 i 1933 musiały powstać pewne zapasy, które jeśli chodzi o rok 1928, zostały wyczerpane już w następnym 1929 roku.

Zapasy w roku 1928 sięgały 10⁰/o całkowitej ilości dowiezionych w tym roku zbóż chlebowych. Przeciętne roczne spożycie w badanym 10-cioleciu wynosi 31.698 tonn, dowóz kolejowy — 33.586 tonn, pozostałość — 1.888 tonn, co stanowi 5,6⁰/o przeciętnego dowozu kolejowego. Uwzględniając 5⁰/o-owy spadek przy czyszczeniu i przechowaniu, przeciętny remanent na 1-go stycznia wyniesie około 1.400 tonn. O ile uwzględnilibyśmy transport kołowy, to obliczony wyżej procent musiałby zmaleć, ponieważ wywóz furmankami zbóż chlebowych i mąki przewyższa z omówionych już względów przywóz. Tak niewysoka przeciętna pozostałość zbóż chlebowych na 1-go stycznia wskazuje na daleko posuniętą ostrożność wileńskiego przemysłu młynarskiego i handlu zbożowego w dokonywaniu większych zakupów. Przyjmując dzienne spożycie Ośrodka Konsumcyjnego na ca 80 tonn, przeciętny zapas oszacowany wyżej na 1.400 tonn może starczyć na około 3 tygodniowy okres. Musimy tu uwzględnić tę okoliczność, że do stycznia wywóz kołowy zbóż nie ma miejsca, natomiast przypada największe natężenie dowozu kołowego, co wpływa na zwiększenie się pozostałości. W miesiącach tych przywóz kołowy zbóż chlebowych waha się od 200—250 tonn. Możemy więc przyjąć, że pozostałość na 1-go stycznia, doliczając do obliczonego remanentu dowóz kołowy, przeciętnie wynosi 1.600—2.000 tonn, z tego około 50 wagonów w większych młynach, czyli ca 700—750 tonn, co zgadza się z informacjami sfer przemysłowo-handlowych. Reszta przypada na magazyny mniejszych młynów, wojskowe oraz zapasy mąki. Powyższe liczby mogą ulegać większym wahaniom w poszczególnych latach.

Dokładna analiza remanentów z uwzględnieniem ewentualnych pozostałości z poprzedniego roku gospodarczego jest niemożliwa z dwóch względów: z braku statystyki przewozów kolejowych według roku gospodarczego, oraz niemożliwości ścisłego ustalenia bilansów transportu kołowego wskutek zmiennego i nieuchwytnego wywozu. W każdym razie można stwierdzić na podstawie obserwacji rynków oraz informacji kupeców i przemysłowców zbożowych, że zapasy na przednówku wyczerpują się i tylko w wyjątkowych latach istnieją pewne remanenty.

Normalny ruch dowozu zbóż w ciągu roku oraz tworzenie się zapasów odbywa się w poszczególnych latach w sposób mniejwięcej jednakowy. W miesiącach poźniwnych mamy intensywny dowóz zbóż koleją i furmankami, przyczem młyny tworzą zapas mniejwięcej na okres 3—4 tygodniowy; zakupuje również Intendentura. W miesiącach zimowych, zaczynając od stycznia, obok dowozu kołowego obserwujemy nieznaczny wywóz, który stale się zwiększa. Młyny pracują, uzupełniając stopniowo zapasy. Wiosną wywóz zbóż chlebowych wzrasta, przy równomiernym dowozie kolejowym, wreszcie w miesiącach letnich, zależnie od urodzajów i siły nabywczej ludności, wywóz kołowy osiąga maksimum, przy niemal całkowitym zaniku dowozu kołowego i malejącym kolejowym, przyczem następuje zużywanie remanentów, które zależnie od terminu nowych zbiorów bądź całkowicie wyczerpują się, bądź w nieznacznej ilości pozostają na rok następny.

Na tle opisanego obrazu wymagają omówienia te lata, w których spożycie przewyższa dowóz, czyli lata pozornie niedoborowe. Jak widać z zestawienia, takim jest rok 1924 i 1925 oraz 1930. Wobec braku statystyki przewozów kolejowych przed rokiem 1924, trudno ustalić, jaka jest przyczyna ujemnego salda w roku 1924 i 1925. Jak wyżej zaznaczaliśmy, prawdopodobnie istniał znaczny przywóz furmankowy i pozostałość z lat poprzednich. W roku 1930 dowóz kolejowy silnie zmalał, natomiast w latach 1928 i 1929 osiągnął wielkość rekordową. Tego rodzaju układ dowozu wskazuje wyraźnie, że na styczeń 1930 roku musiał pozostać dość znaczny remanent. Przyjmując, że obliczony przeciętny remanent w wysokości 1.800 tonn odpowiada stale utrzymywanym przez wojsko i młyny zapasom, otrzymamy następujące pozostałości: z roku 1928 po odliczeniu normalnego remanentu zostaje 2.365 tonn, które nie są spożyte w roku 1929, bowiem z roku tego mamy pozostałość w ilości tylko 1.853 tonny — czyli normalną, to znaczy, że na rok 1930 pozostaje nadwyżka zapasu z roku 1928 w ilości 2.365 tonn. Jeżeli odejmiemy teraz obliczony rachunkowo niedobór roku 1930 w ilości 1.600 tonn, otrzymamy pozostałość na rok 1930 w ilości 765 tonn, co mogło być uzupełnione przez dowóz kołowy do 1.200 tonn.

Mała pozostałość z roku 1932 powoduje wzmożoną aktywność handlu i przemysłu w roku 1933 wyrażającą się we wzroście dowozów kolejowych i uzupełnieniu zapasów do normalnej wysokości, przytem, jak to najczęściej w takich wypadkach się zdarza, rozmach był trochę zawielki tak, że na rok 1934 oprócz stałego remanentu mieliśmy nadwyżkę 600—800 tonn.

Przechodząc do zestawienia dowozu zbóż przeznaczonych na kasze z konsumcją będziemy musieli ograniczyć rachunek do lat 1932 i 1933, w których mamy pewniejsze dane przywozu kołowego gryki i jęczmienia. W roku 1932 dowieziono do Wilna koleją i furmankami ca 2.800 tonn,

wywieziono natomiast kolejną 420 tonn, czyli na spożycie mamy 2.380 tonn. Teoretycznie obliczona konsumpcja wynosiła dla 1932 roku 1.914 tonn, czyli nadwyżka przywozu równa się 46 tonnom; uwzględniając 5⁰/₀-owy spadek przy czyszczeniu i przechowaniu, pozostałość zmniejszy się do 347 tonn, co stanowi 15⁰/₀ całkowitej ilości dowiezionej. Ponieważ rolnicy z okolic Wilna kupują w sklepach i młynach kasze na spożycie, przeto remanent ulegnie dalszej obniżce — w jakim jednak stopniu, tego nie da się ustalić ze względu na niemożność obliczenia wywozu kołowego zbóż przeznaczonych na kasze oraz kasz gotowych.

W roku 1933 całkowity przywóz jęczmienia, gryki oraz kasz przeliczonych na ziarno wynosił 2.632 tonny, odejmując wywóz kolejowy — 155 tonn otrzymujemy pozostałość 2.477 tonn. Ponieważ na spożycie poszło 1.935 tonn, przeto pozostała nadwyżka w ilości 419 tonn.

W statystyce kolejowej w grupie „inne zboża“ znajduje się obok gryki — kukurydza i mieszanki zbożowe. Ponieważ obliczając dowóz przyjmowaliśmy jako zboża przeznaczone na kasze całą ilość „innych zbóż“, wobec braku jakiegokolwiek kryterjum dla wyodrębnienia gryki, przeto szacunek całkowitego dowozu wypada nieco większy od rzeczywistego. Jeżeli jeszcze uwzględnimy, że część jęczmienia może być skarmiona, to okaże się, że rzeczywiste remanenty zbóż przeznaczonych na kasze są niższe od obliczonych; toteż należy te ostatnie traktować jako górną granicę pozostałości. W każdym razie można przyjąć, że spożycie zbóż kaszowych w latach ostatnich przekroczyło 2.000 tonn.

Rachunek spożycia owsa przeprowadziliśmy tylko dla roku 1932, ponieważ dla innych lat nie było danych o ilości inwentarza w Wileńskim Ośrodku Konsumcyjnym. Spożycie owsa przekracza 10.000 tonn. Kolejną dowieziono 2.371 tonnę. Według przybliżonego obliczenia dowóz kołowy wynosi 5.200—6.400 tonn, czyli ogółem dowieziono w roku 1932 około 8.000 tonn. W roku 1933 analogicznie obliczony całkowity dowóz owsa dzięki zwiększonym dowozom kolejną mieści się w granicach od 9.900 tonn do ca 11.000 tonn. Natomiast dla lat 1930 i 1931 należałoby inaczej oszacować dowóz furmankowy, bowiem, jak widzimy ze statystyki dowozów kolejowych¹⁾, nieznaczne ilości nadania owsa do Wilna wskazują na konieczność pokrycia zapotrzebowania dowozem furmankowym w ilości przeszło 7.000 tonn. Niema bowiem podstaw do niższego szacowania spożycia owsa w latach 1930 i 1931; sytuacja gospodarcza tych lat nie była gorsza od stanu z roku 1932, dla którego obliczyliśmy spożycie, tembardziej, że według informacji sfer kupieckich 10.000 tonn należy traktować jako dolną granicę rzeczywistego spożycia.

¹⁾ P. tabl. III — owies.

Dowóz kolejowy ziemniaków w stosunku do spożycia odgrywa jeszcze mniejszą rolę niż dowóz owsa. W ostatnich latach (1930 — 1933) spożycie waha się od ca 36.000 tonn do 40.000 tonn, natomiast dowóz kolejowy od 561 tonn do 3.959 tonn. Zestawienie tych liczb nie może być sprawdzianem prawidłowości obliczenia konsumpcji, a raczej uwypukla rolę dowozu kołowego ziemniaków, co omówiliśmy w rozdziale poświęconym transportowi kołowemu.

Spożycie strączkowych — a więc przede wszystkim fasoli i grochu waha się od 650 do 1.000 tonn rocznie, przywóz kolejowy natomiast od 491 do 662 tonn. Jak widzimy, liczby powyższe wskazują na istnienie stosunkowo nieznacznego dowozu kołowego, wynoszącego w latach najmniejszego przywozu kolejowego około 300 tonn rocznie. Nie ulega wątpliwości, że poważną pozycję zajmuje produkcja strączkowych w ogrodach położonych na terenie Wielkiego Miasta, obniżając odpowiednio dowóz kołowy.

By ułatwić zorientowanie się w dowozie zbóż i przetworów sporządziliśmy tablicę¹⁾ ilustrującą obrót z zagranicą i wewnątrz, oraz saldo na każdy badany rok z obliczeniem całkowitego dowozu zbóż i przetworów w ziarnie. Przetwory obliczono wychodząc z założenia, że przemiał mąki jest przeciętnie 75-0/0 (uwzględniając mąkę razową), a kasz 70⁰/0 owy. Otrąb nie wliczono do rachunku, ponieważ wchodzi one w całości do przeliczonej na ziarno mąki oraz kasz.

Z tablicy V widzimy, że Wilno bierze pewien udział w handlu zagranicznym, importując bądź eksportując zboża i przetwory. I tak przywóz mąki zbożowej w nieznacznym ilościach ma miejsce do roku 1929, kiedy to został wydany zakaz przywozu mąki (4. IV. 1929 r.). Znaczny przywóz żyta spowodowany wyższymi cenami w Polsce obserwujemy w roku 1927. Importowało Wilno żyto z Z. S. S. R. i Łotwy, a w roku 1928 niewielką ilość z Prus i Rumunji. Lata 1927 i 1928 wskutek wysokich cen w Polsce wykazują największy przywóz zbóż, co się uwidocznia na rynku wileńskim.

Owies przywożono głównie z Z. S. S. R. i Łotwy, w mniejszym stopniu z Niemiec i Rumunji. Jęczmień importowaliśmy z Łotwy i Rumunji.

W eksporcie zbóż Wilno bierze udział w latach 1925 i 1926, kiedy nie było ograniczeń wywozu, a rok 1925 dał nadwyżki, które ulokowano na rynku łotewskim, a częściowo wysłano do portów.

W roku 1929 wskutek zniesienia cła wywozowego na żyto i mąkę, ujawnia się działalność Związku Eksporterów woj. północno-wschodnich w postaci wywozu na Łotwę. W roku 1930 widzimy znaczny wzrost eksportu żyta, który do połowy roku kierowano również na Łotwę. Wprowadzenie

¹⁾ P. tabl. V — zestawienie ogólne.

na Łotwie ochrony produkcji krajowej oraz zawarcie traktatu handlowego z Litwą, zwróciło eksport żyta z Wilna do Prus i do naszych portów. Do roku 1931 istnieje stale nieznaczny wywóz otrąb do Prus i Niemiec. W latach ostatnich statystyka przewozów kolejowych udziału Wilna w obrotach zagranicznych zbożem nie wykazuje.

ZAKOŃCZENIE.

Widzimy z przeprowadzonych obliczeń, że pojemność Wileńskiego Ośrodka Konsumcyjnego na ziemiopłody jest bardzo poważna i wykazuje tendencję zwiększania się. Z drugiej jednak strony ostatnie lata wskazują, że produkcja w Okręgu Zbożowym również wzrasta bardzo silnie.

Być może, tego rodzaju tendencje wpłyną na zmianę obecnych granic Wileńskiego Okręgu Zbożowego. Wydaje się bardzo prawdopodobnem, że zboża z południowych powiatów woj. nowogródzkiego będą musiały szukać nowych rynków zbytu — wobec wzrostu nadań ze stacyj woj. wileńskiego; tem niemniej na długie jeszcze lata Wilno pozostanie gospodarczym ośrodkiem dla Okręgu Zbożowego, jako najbliższy i najbardziej atrakcyjny rynek zbytu ziemiopłodów. Polepszenie się sytuacji gospodarczej, wzmożenie się procesów urbanizacyjnych, a przede wszystkim ożywienie punktów granicznych — wzmocnią i utrwalać znaczenie Wilna dla rolnictwa woj. północno-wschodnich.

Określenie pojemności innych wielkich ośrodków konsumcyjnych Polski i wyodrębnienie zaopatrujących je okręgów zbożowych mogłoby ułatwić orientację w zawiłej strukturze handlu zbożowego, a tem samem umożliwić prace nad organizacją rynku wewnętrznego, co wobec coraz większych trudności przy eksporcie, wysuwa się na plan pierwszy, jako główny postulat polityki zbożowej.

Jeżeli niniejsza praca, będąca właściwie skompletowanym pod pewnym kątem widzenia surowym materiałem, okaże się pomocną przyszłemu badaczowi całokształtu zagadnień produkcji roślinnej i jej obrotu w woj. północno-wschodnich, to zadanie nasze będzie spełnione.

Praca niniejsza, pierwsza z cyklu „Wilno jako rynek zbytu produktów rolniczych“, opracowana została w Zakładzie Ekonomji Rolniczej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie z inicjatywy Kierownika Zakładu, J. M. Rektora Prof. Dr. Witolda Staniewicza, któremu składam na tem miejscu serdeczne podziękowanie za światłe kierownictwo, oraz rady i wskazówki przy pisaniu pracy. Panu inż. Stanisławowi Poczobutt-Odlanickiemu, Starszemu Asystentowi Zakładu Ekonomji Rolniczej, gorąco dziękuję za okazaną mi pomoc przy pisaniu i druku pracy.

S U M M A R Y.

The present work deals with the capacity of the town of Wilno for agricultural products. The method of calculation consists in stating the amount of different cereals and vegetables being consumed by the inhabitants of Wilno and the neighbouring towns of Nowo-Wilejka and Troki (the Consumption Centre of Wilno) and in giving statistical details of the transport of agricultural produce both by rail and by road. A comparison of the results of the two statements has shown that the capacity for grain of the Consumption Centre of Wilno is between 37.000 and 51.000 tons a year and that for potatoes between 36.000 and 40.000 tons a year. The area which provides the market of Wilno, as being economically connected with its centre, we are calling the Corn District of Wilno. It is represented by the voivodeships of Wilno, Nowogródek and the north part of the voivodeships of Białystok. From the year 1930 the Corn District almost entirely meets the demand of the Wilno market for rye, oats, barley and potatoes. However, owing to the climatic conditions, wheat is but little grown in the district; it is wholly derived from the so-called „supplementary districts“ which are Wołyń and Pomerania. In spite of its unfavourable geographical situation Wilno experiences a constant development and is now becoming a more and more important market for agricultural produce which is of great consequence for local agriculture.

Z R Ó D Ł A.

1. Budżety rodzin robotniczych, wyniki ankiety przeprowadzonej w Warszawie, Łodzi, Zagłębiu Dąbrowskiem i na Górnym Śląsku w r. 1927. „Statystyka Polski” t. XL, zes. 1 (1930 r.) i 2 (1933 r.). Warszawa.
2. Dzik A. Młynarstwo w Polsce, Warszawa 1928.
3. Krzywicki W. Zależność produkcji zbożowej w Polsce od rozwoju i warunków eksploatacji sieci kolejowej. Materiały do reformy taryf kolejowych. Zesz. II. Warszawa 1928.
4. „Kwartalnik Statystyczny”. Warszawa 1929—31.
5. Lewicki S. Badania nad jakościową wartością ziarna pszenicy ozimej i jarej plonu 1930 r. Puławy 1932.
6. „ ” Badania nad wartością ziarna pszenicy ozimej i jarej plonu 1931 r. na tle danych trzechlecia (1929—31 r.). Puławy 1933.
7. „ ” Badania nad wartością ziarna żyta plonu 1931/32 r. Puławy 1934.
8. Miklaszewski S. Gleby Polski. Warszawa 1930.
9. Monografia rolnicza woj. nowogródzkiego (rękopis).
10. „ ” „ ” wileńskiego
11. Poniatowski J. Wpływ reglamentacji obrotu zbóż chlebowych na ich ceny. Warszawa 1929.
12. Prace z zakresu polityki zbożowej w Polsce. Poznań 1934.
13. Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa 1924—30.
14. Rocznik statystyczny przewozu towarów na Polskich Kolejach Państwowych według poszczególnych rodzajów towarów. Warszawa 1924—31.
15. Rocznik Statystyczny m. Wilna. Wilno 1930—33.
16. „Rolnictwo”. Miesięcznik. Warszawa.
17. „Rolnik-Ekonomista”. Dwutygodnik. Warszawa.
18. Śliwa S. Okręgi zbożowe i hodowlane Polski. Poznań 1931.
19. Sprawozdanie Izby Przemysłowo-Handlowej w Wilnie. Wilno 1930—33.
20. Sprawozdanie Komisji Ankietowej badania warunków i kosztów produkcji oraz wymiany. Tom VI. Przemysł piekarski. Warszawa 1928.
21. Sprawozdanie Komisji Ankietowej. Tom VII. Młynarstwo. Warszawa 1928.
22. Sprawozdanie Wileńskiej Rolniczej Stacji Doświadczalnej w Bieniakoniach. Warszawa 1928—33.
23. Sprawozdanie z działalności Stacji Oceny Nasion w Wilnie. 1928—31. Wilno.
24. „Statystyka Cen”. Kwartalnik. Warszawa.
25. „Statystyka Rolnicza”. Warszawa 1932—34.
26. Szysławski J. Zboża konsumcyjne (żyto i owies) w r. 1927/28 na terenach woj. wileńskiego i nowogródzkiego. Wilno 1928.
27. „ ” Żyto konsumcyjne w r. 1928/29 na terenach woj. wileńskiego i nowogródzkiego. Wilno 1929.
28. „Tygodnik Rolniczy”. Wilno.

Grupy

Tab.

Wrocław

1

Wrocław

Wrocław

Wrocław

Wrocław

Wrocław

Wrocław

Wrocław

Wrocław

Wrocław

TABLICE STATYSTYCZNE

Wrocław

Wrocław

Wrocław

Wrocław

Wrocław

Wrocław

Wrocław

Wrocław

Wrocław

Wrocław

Wrocław

Wrocław

Wrocław

Wrocław

1. Pos

TABLICE STATYSTYCZNE

Grunty orne i powierzchnia pod 4 głównymi zbożami w Wileńskim Okręgu Zbożowym w 1931/32 r.

Tablica I.

(W/g Gł. Urz. St).

Województwo Powiat	Rok	Grunty orne		Pszenvica		Żyto		Jęczmień		Owies	
		ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
Wileńskie . . .	1931	1 064 797	39,2	20 279	1,9	309 362	27,5	74 247	6,9	126 967	11,9
	1932	1 064 779	39,1	20 992	2,0	295 419	29,7	64 393	6,0	141 712	13,3
Wilno-Troki (m.i.p.)	1931	227 342	40,5	2 090	0,9	68 062	29,9	18 601	8,1	27 204	11,9
	1932	230 153	40,5	2 348	1,0	62 842	27,3	14 601	6,3	27 358	11,9
Święciany . . .	1931	138 933	37,5	3 200	2,3	41 681	30,0	7 555	5,1	12 575	9,0
	1932	138 929	37,4	4 323	3,1	38 149	27,4	6 029	4,3	13 656	9,8
Brasław . . .	1931	147 106	38,1	4 364	2,9	43 083	29,2	9 624	6,5	14 182	9,6
	1932	147 106	38,1	3 894	2,6	41 358	28,1	8 768	6,0	18 419	12,5
Dzisiaj . . .	1931	156 858	41,2	4 572	2,9	41 521	26,5	8 305	5,2	20 101	12,8
	1932	156 849	41,2	4 732	3,0	40 051	25,5	8 006	5,1	25 415	16,2
Postawy . . .	1931	91 584	30,7	21 418	2,6	27 452	29,9	5 455	6,0	8 720	9,5
	1932	91 582	30,7	2 725	2,9	25 358	27,7	4 303	4,7	10 411	11,4
Wilejka . . .	1931	108 610	33,2	883	0,8	32 921	30,3	9 910	9,1	10 645	9,7
	1932	108 610	33,1	585	0,5	35 038	22,3	9 236	8,5	13 245	12,2
Mołodeczno . . .	1931	77 888	47,5	1 797	2,3	21 323	27,4	6 534	8,4	14 443	18,5
	1932	77 890	47,5	1 715	2,2	20 540	26,4	6 180	7,9	14 968	19,2
Oszmiana . . .	1931	113 659	50,4	955	0,8	33 319	30,1	8 263	7,2	18 842	16,5
	1932	113 660	50,9	670	0,5	32 083	28,2	7 270	6,4	18 495	16,3
Nowogródzkie . . .	1931	899 039	42,5	23 132	2,5	284 467	31,6	62 662	6,9	121 149	13,4
	1932	902 712	42,5	24 321	2,7	266 286	29,5	63 493	7,0	123 724	13,7
Lida . . .	1931	168 257	44,7	1 274	0,7	52 212	31,0	12 359	7,3	22 977	13,7
	1932	168 254	44,6	1 662	0,9	49 156	29,2	12 732	7,6	22 239	13,2
Szczuczyn . . .	1931	83 615	40,6	826	0,9	25 608	30,6	6 582	7,8	8 685	10,4
	1932	83 615	40,6	1 090	1,3	24 593	29,4	6 959	8,3	8 944	10,7
Wołożyn . . .	1931	83 418	33,3	1 734	2,1	26 330	31,6	8 769	10,5	13 385	16,0
	1932	83 420	33,3	1 443	1,7	23 048	27,6	7 902	9,5	14 618	17,5
Nowogródek . . .	1931	121 941	46,3	6 991	5,1	35 371	29,0	7 972	6,5	16 865	13,8
	1932	125 720	46,4	6 481	5,2	34 290	27,3	8 625	6,9	18 469	14,7
Stołpce . . .	1931	87 918	36,5	2 370	2,7	31 333	35,6	6 682	7,6	10 644	12,1
	1932	87 919	36,5	2 449	2,8	29 785	33,9	6 178	7,0	11 327	12,9
Nieśwież . . .	1931	102 167	53,1	3 592	3,5	32 360	31,6	6 395	6,3	17 213	16,8
	1932	102 050	52,9	4 378	4,3	27 609	27,0	6 781	6,6	17 479	17,1
Baranowicze . . .	1931	128 544	41,7	4 045	3,1	42 237	32,8	8 035	6,3	19 173	15,3
	1932	128 544	41,7	3 733	2,9	39 739	30,9	8 216	6,4	18 220	14,2
Słonim . . .	1931	123 179	44,1	3 100	2,5	39 016	31,7	5 863	4,8	12 207	10,2
	1932	123 190	44,1	3 085	2,5	38 071	30,9	6 100	5,0	12 428	10,1
Wołkowysk ¹⁾ . . .	1931	211 600	55,3	5 910	2,8	61 365	29,0	14 221	6,7	24 670	11,6
	1932	211 596	55,3	6 589	3,1	61 615	29,1	11 561	5,5	28 735	13,6
Grodno . . .	1931	184 080	44,3	5 021	2,7	53 065	28,8	10 564	5,7	19 024	10,3
	1932	184 081	44,3	6 144	3,3	49 277	26,8	10 146	5,5	22 642	12,3
Sokółka . . .	1931	119 450	51,4	2 252	1,9	37 025	30,9	5 216	4,4	17 840	14,8
	1932	119 450	51,4	2 540	2,1	36 508	30,6	5 111	4,3	21 236	17,8
Augustów . . .	1931	61 639	32,8	2 867	4,7	15 544	25,2	3 715	6,0	11 572	18,8
	1932	61 639	32,8	2 631	4,3	14 996	24,3	3 796	6,2	11 266	18,3
Suwałki . . .	1931	113 236	50,9	3 344	3,0	27 254	24,1	4 914	4,3	26 674	23,6
	1932	113 238	50,9	3 650	3,2	26 995	23,8	5 026	4,4	26 711	23,6

¹⁾ Powiaty woj. białostockiego należące do Wileńskiego Okręgu Zbożowego.

Stawki taryfowe na niektóre

Tablica II.

Stacja	Odległ. w km.	1927/28			1928/29	
		mąka V kl.	żyto VI kl.	otr. VIII kl.	mąka V kl.	żyto i otr. VI kl.
Stasiły	40	0.64	0.56	0.40	0.64	0.56
Bieniakonie	52	0.81	0.70	0.48	0.81	0.70
Lida	94	1.25	1.06	0.68	1.25	1.06
Nowojelnia	146	1.83	1.45	0.92	1.83	1.45
Grodno	157	1.93	1.52	—	1.93	1.52
Roś	185	2.25	1.73	1.09	2.25	1.73
Głębokie	202	2.45	1.86	1.17	2.45	1.86
Horodziej	239	2.73	2.04	1.27	2.73	2.04
Grajewo	323	3.58	2.61	—	3.58	2.61
Łomża	341	3.65	2.67	—	3.65	2.67
Warszawa Wil.	413	4.13	3.02	—	4.13	3.02
Warszawa Gł.	421	4.20	3.07	—	4.20	3.07
Kowel	489	4.59	3.35	—	4.59	3.35
Równa	508	4.71	3.44	1.92	4.71	3.44
Zdołbunów	522	4.82	3.52	—	4.82	3.52
Rożyszcze	542	4.93	3.60	—	4.93	3.60
Kutno	553	4.98	3.64	2.00	4.98	3.64
Łuck	573	5.09	3.72	2.03	5.09	3.72
Sienkiewiczówka	619	5.31	3.88	—	5.31	3.88
Kalisz	681	5.70	4.16	2.20	5.70	4.16
Poznań	731	5.92	4.32	2.27	5.92	4.32
Iwanie	—	—	—	—	—	—
Puste	916	6.96	5.08	—	6.96	5.08

U W A G I :

Taryfa wyjątkowa Nr. 31

1 — 100 km. w/g V kl.

100 — 280 „ „ V kl.—5%

281 — 300 „ — 3 zł. 03 gr.

301 — 450 „ w/g V kl.—10%

451 — 500 „ — 3 zł. 95 gr.

ponad 500 „ w/g V kl.—15%

Do
zużycia
wewnątrz
państwa.
Export
w/g VI kl.

Strefy :

do 50 km. — 1 km.

„ 100 „ — 5 „

p. 100 „ — 10 „

stale obowiązują.

ważniejsze odległości w zł. za 100 kg.

1.X.1929 do 1.X.1930			1.X.1930—1.V.1932		1.V.1932—20.I.1933		od 20.I.1933		
przetw. VIII kl.	zboże wz. otr. IX kl.		zboże i przetwory IX kl.		zboże i przetwory VI kl. (tar. A)		zboże i mąka VI kl.	kasze (aneks 67)	otr.
1.06	0.76	—	—	0.75	—	0.75	0.56	0.75	—
1.32	0.93	—	—	0.92	—	0.92	0.69	0.92	—
1.84	1.27	1.24	—	1.36	—	1.36	1.02	1.36	0.77
2.43	1.70	—	—	1.90	—	1.90	1.71	1.90	—
2.55	1.78	—	—	2.00	—	2.00	1.80	2.00	—
2.90	2.04	—	—	2.28	—	2.28	2.05	2.28	—
3.12	2.20	—	—	2.45	—	2.45	2.21	2.45	—
3.43	2.46	—	—	2.68	—	2.68	2.41	2.68	—
4.33	3.22	—	zboże do	3.34	zboże do	3.34	3.01	3.34	—
4.51	3.39	—	młynów	3.49	młynów	3.49	3.14	3.49	—
5.12	3.99	—	3.67	3.96	3.67	3.96	3.56	3.96	—
5.20	4.07	—	3.72	4.02	3.72	4.02	3.62	4.02	—
5.67	4.58	—	4.02	4.33	4.02	4.33	3.90	4.33	—
5.82	4.75	3.31	4.12	4.43	4.12	4.43	3.99	4.43	2.03
5.95	4.92	—	4.22	4.55	4.22	4.55	4.10	4.55	—
6.08	5.09	—	4.32	4.65	4.32	4.65	4.19	4.65	—
6.14	5.17	3.41	4.37	4.70	4.37	4.70	4.23	4.70	2.09
6.27	5.34	3.45	4.47	4.81	4.47	4.81	4.33	4.81	2.12
6.51	5.68	—	4.69	5.01	4.69	5.01	4.51	5.01	—
6.87	6.28	3.68	5.11	5.38	5.11	5.38	4.84	5.38	2.25
7.04	6.61	2.57	5.35	5.60	5.35	5.60	5.04	5.60	2.30
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	6.49	6.59	6.49	6.59	5.93	6.59	—

Taryfa
zrównana
na zboża
i prze-
twory od
1/X.
1929 r.

Taryfa wyjątkowa
do 100 km.
(zniżona).
Specjalna taryfa
dla zbóż do prze-
miatu od 361 km.
dla Wilna
i N.-Wilejki.

Taryfa wyjąt-
kowa
do 100 km.
(tar. A).

Kasze w/g ta-
ryfy zbożowej
za 1932/33 rok.
Otr. w/g taryfy
ulgowej.
Od 1/III. 1933 r.
taryfa A znie-
siona.

TABLICA III.

Nadania ziemiopłodów (pszenicy, żyta, jęczmienia, owsa i ziemniaków)
ze stacyj kolejowych Dyrekcji P. K. P. do st. Wilno i Nowa-Wilejka
w latach 1924—1933 (w tonnach).

TABLICA III.

Nadania ziemiopłodów (paszniczy, żyta, jęczmienia, owsa i ziemniaków)
ze stacji kolejowych Dyteckiej P. K. P. do st. Wilno i Nowa-Wiljka
w latach 1924—1933 (w tonnach).

P S Z E N I C A.

Tablica III.

Stacja nadania	Km.	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	Razem
Ze stacyj bez wykazanego kierunku nadania	—	—	—	—	—	84	392	—	762	—	—	1 238
Ze stacyj wykazanych . . .	—	—	90	151	520	223	1 418	2 763	2 463	4 799	4 844	17 271
Ogółem . . .	—	—	90	151	520	307	1 810	2 763	3 225	4 799	4 844	18 509
Dyr. Warszawska	—	—	—	—	—	30	409	30	—	124	122	715
1. Ciechanów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60	60
2. Czyżew	306	—	—	—	—	—	135	—	—	—	—	135
3. Lipniki	383	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
4. Łask	584	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
5. Łomża	339	—	—	—	—	—	—	—	—	47	—	47
6. Mława	542	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
7. Nasielsk	471	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
8. Płońsk	501	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—	30
9. Raciąż	527	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
10. Sokoły	275	—	—	—	—	—	122	30	—	—	—	152
11. Strzałków	650	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
12. Szepietowo	290	—	—	—	—	30	122	—	—	17	32	201
Dyr. Radomska	—	—	30	—	318	75	47	225	1 060	1 637	2 637	6 029
1. Dębowa Karczma	610	—	—	—	—	—	—	45	105	239	847	1 236
2. Garwolin	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	30
3. Horochów	641	—	—	—	—	—	—	—	90	104	120	314
4. Hrubieszów	580	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
5. Izbica	529	—	—	—	—	—	—	—	—	90	45	135
6. Jaszczów	526	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
7. Krasnystaw	518	—	—	—	—	—	47	—	—	15	—	62
8. Łuck	573	—	—	—	—	—	—	—	—	135	429	564
9. Niedrzwica	555	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
10. Nieświcz	602	—	—	—	—	—	—	30	90	179	165	464
11. Ołyka	552	—	—	—	—	—	—	—	—	45	122	167
12. Rejowiec	498	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—	30
13. Rożyszcze	542	—	30	—	—	75	—	60	—	—	60	225
14. Równe	510	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
15. Sienkiewiczówka	619	—	—	—	—	—	—	60	424	512	633	1 629
16. Zdobunów	522	—	—	—	318	—	—	—	—	15	—	333
17. Zwiniacze	629	—	—	—	—	—	—	30	351	136	94	611
18. Perespa	531	—	—	—	—	—	—	—	—	15	77	92
19. Motycz	545	—	—	—	—	—	—	—	—	32	—	32
20. Wilkołaz	571	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
21. Zemborzyce	543	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—	30
Dyr. Wileńska	—	—	60	151	202	118	962	2 508	1 157	1 664	1 574	8 396
1. Augustów	230	—	—	—	—	—	91	168	—	45	60	364
2. Baranowicze	199	—	—	—	—	—	27	46	—	16	62	151
3. Bielsk Podl. . . .	286	—	—	—	—	—	120	152	—	—	30	302
4. Bieniakonie	52	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4
5. Brasław	191	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15

P S Z E N I C A.

Tablica III.

Stacja nadania	Km.	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	Razem
6. Brześć . . .	365	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31	31
7. Dukszty . . .	126	—	—	—	—	—	—	62	75	129	—	266
8. Głębokie . . .	202	—	—	—	37	—	—	—	—	15	31	83
9. Grajewo . . .	323	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50	50
10. Grodno . . .	157	—	—	—	—	46	90	—	—	—	—	136
11. Hoduciszki . . .	126	—	—	—	—	—	—	320	308	337	128	1 093
12. Horodziej . . .	239	—	—	61	105	—	200	416	250	127	256	1 415
13. Ignalino . . .	101	—	—	—	—	22	—	167	68	129	193	579
14. Iwacewicze . . .	269	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
15. Lachowicze . . .	224	—	60	90	60	—	100	31	—	72	—	413
16. Łyntupy . . .	100	—	—	—	—	—	—	—	—	17	—	17
17. Mickiewicze . . .	172	—	—	—	—	—	42	30	—	21	74	167
18. Nowojelnia . . .	146	—	—	—	—	—	—	395	90	15	64	564
19. N. - Świąciany . . .	78	—	—	—	—	—	—	68	61	91	37	257
20. Olechnowicze . . .	147	—	—	—	—	—	—	25	—	—	5	30
21. Oszmiana . . .	60	—	—	—	—	—	—	62	55	20	—	137
22. Parafjanów . . .	202	—	—	—	—	—	—	—	—	15	30	45
23. Platerów . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
24. Podbrodzie . . .	51	—	—	—	—	—	—	—	—	10	10	20
25. Pogorzelce . . .	219	—	—	—	—	—	—	45	—	13	10	68
26. Połoczany . . .	136	—	—	—	—	—	—	31	—	—	—	31
27. Postawy . . .	145	—	—	—	—	—	—	64	169	230	171	634
28. Prudy . . .	110	—	—	—	—	20	67	62	81	190	93	413
29. Roś . . .	185	—	—	—	—	—	45	90	—	—	11	146
30. Skrzybowce . . .	126	—	—	—	—	—	—	30	—	—	—	30
31. Skidel . . .	187	—	—	—	—	30	150	41	—	—	—	221
32. Smorgonie . . .	85	—	—	—	—	—	—	50	—	50	28	128
33. Soły . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	8
34. Stasiły . . .	40	—	—	—	—	—	30	—	—	55	—	85
35. Suwałki . . .	261	—	—	—	—	—	—	62	—	91	—	153
36. Turmont . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
37. Wysokie Lit. . .	324	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15	30
38. Wołkowysk . . .	203	—	—	—	—	—	—	30	—	—	143	173
39. Zelwa . . .	233	—	—	—	—	—	—	61	—	31	—	92
Dyr. Poznańska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	509	90	599
1. Białośliwie . . .	772	—	—	—	—	—	—	—	—	45	15	60
2. Gniewkowo . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
3. Gniezno . . .	747	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
4. Grocholin . . .	748	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—	30
5. Inowrocław . . .	690	—	—	—	—	—	—	—	—	45	—	45
6. Jaksice . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
7. Janikowo . . .	708	—	—	—	—	—	—	—	—	30	15	45
8. Kłecko . . .	768	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
9. Kruszwica . . .	716	—	—	—	—	—	—	—	—	178	15	193
10. Lednogóra . . .	764	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
11. Pakość . . .	702	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15	30
12. Polanowice . . .	720	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
13. Strzelno . . .	740	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
14. Wągrowiec . . .	767	—	—	—	—	—	—	—	—	60	—	60
15. Mątwy . . .	697	—	—	—	—	—	—	—	—	31	—	31
Dyr. Gdańska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	481	120	601
1. Brodnica . . .	614	—	—	—	—	—	—	—	—	30	30	60
2. Brzuchowo . . .	742	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15

P S Z E N I C A.

Tablica III.

Stacja nadania	Km.	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	Razem
3. Gniew . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
4. Gołub . . .	496	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
5. Góra Twarda	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
6. Kamień . . .	778	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
7. Konojady . .	644	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
8. Koronowo . .	737	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
9. Kotomicz . .	726	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—	30
10. Lubawa . . .	607	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—	30
11. Łasin	701	—	—	—	—	—	—	—	—	105	—	105
12. Łysomice . .	672	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
13. Nakło n/No- tecia	739	—	—	—	—	—	—	—	—	91	—	91
14. Pelplin . . .	758	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—	30
15. Sępólno . . .	787	—	—	—	—	—	—	—	—	30	45	75
16. Toruń	662	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
17. Zawadzka Wola	673	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15	30
18. Żalno	742	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
Dyr. Lwowska . .	—	—	—	—	—	—	—	—	246	339	301	886
1. Dubno	563	—	—	—	—	—	—	—	—	61	16	77
2. Łanowce . . .	793	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
3. Mizocz	549	—	—	—	—	—	—	—	—	45	172	217
4. Podwołoczyska	805	—	—	—	—	—	—	—	246	157	113	516
5. Rudnia Pocz- jowska	589	—	—	—	—	—	—	—	—	—	61	61
Dyr. Krakowska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—	30
1. Goleiszów . .	831	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—	30
Dyr. Stanisła- wowska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
1. Bursztyn . . .	791	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15

Ż Y T O.

Tablica III.

Stacja nadania	Km.	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	Razem
Ze stacyj bez wykazanego kierunku nadania	—	—	—	1 196	1 602	843	1 225	427	772	—	553	6 618
Ze stacyj wykazanych . . .	—	11 133	13 102	22 062	14 309	16 898	16 929	13 830	16 474	13 991	18 641	157 369
Ogółem . .	—	11 133	13 102	23 258	15 911	17 741	18 154	14 257	17 246	13 991	19 194	163 987
Dyr. Warszawska	—	426	344	741	768	1 918	2 888	20	586	857	5 201	13 749
1. Biała Podlaska	408	—	—	90	—	—	57	—	61	—	—	208
2. Ciechanów	509	86	—	—	—	46	—	—	—	—	—	132
3. Czerwony Bór	315	—	—	73	—	195	620	20	—	—	135	1 043
4. Czyżew	306	32	73	—	—	573	553	—	195	—	60	1 486
5. Gąsocin	489	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45	45
6. Grabowo	357	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
7. Gucin	364	—	—	29	—	—	—	—	—	—	—	29
8. Łochów	359	—	—	—	—	—	105	—	—	—	—	105
9. Łomża	339	100	—	46	105	—	—	—	—	436	2 108	2 795
10. Łuków	423	—	28	73	—	—	—	—	—	—	—	101
11. Małkinia	329	—	—	—	—	31	—	—	—	—	—	31
12. Międzyrzecz	433	30	—	—	—	48	—	—	—	—	—	78
13. Mława	542	45	—	—	—	90	—	—	—	—	—	135
14. Mrozy	429	—	—	—	—	—	31	—	—	—	—	31
15. Nasielsk	471	—	30	—	—	—	—	—	—	—	15	45
16. Ostrołęka	351	—	75	60	—	—	—	—	—	—	—	135
17. Ostrów Mazowiecki	350	—	63	—	—	25	—	—	—	15	—	103
18. Pasieki	375	30	—	—	—	—	105	—	—	—	—	135
19. Płońsk	501	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—	30
20. Raciąż	527	—	—	—	—	30	—	—	—	—	—	30
21. Rogów	523	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
22. Siedlce	395	—	—	25	—	75	75	—	—	15	—	190
23. Skierniewice	497	61	—	—	—	—	—	—	—	—	—	61
24. Sokołów	366	—	—	106	—	45	135	—	—	76	78	440
25. Sokoły	275	—	—	116	—	30	316	—	90	121	1 034	1 707
26. Szepietowo	290	42	30	81	—	233	267	—	—	—	398	1 051
27. Śniadowo	323	—	—	42	—	—	240	—	106	194	1 230	1 812
28. Telaki	344	—	—	—	—	301	308	—	—	—	—	609
29. Warszawa Gł.	421	—	—	—	—	—	—	—	134	—	—	134
30. Warszawa Wil.	413	—	—	—	485	149	—	—	—	—	8	642
31. Warszawa Wsch.	420	—	—	—	178	—	—	—	—	—	—	178
32. Wyszków	400	—	45	—	—	47	46	—	—	—	—	138
33. Konin	632	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45	45
34. Żychlin	535	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
Dyr. Radomska	—	205	3 394	8 238	965	3 306	2 459	135	—	963	165	19 830
1. Anatolija	—	—	75	—	—	—	—	—	—	—	—	75
2. Antonówka	446	—	—	29	—	—	—	—	—	—	—	29
3. Chełm	479	60	75	188	—	30	150	—	—	—	—	503
4. Dębowa Karczma	610	—	—	377	—	82	45	—	—	—	—	504
5. Horyń	360	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	30

Ż Y T O.

Tablica III.

Stacja nadania	Km.	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	Razem
6. Hołoby . . .	515	—	—	264	—	—	—	—	—	—	—	264
7. Hrubieszów . . .	580	—	—	57	—	90	225	—	—	—	—	372
8. Jaszczów . . .	526	—	—	31	—	—	—	—	—	—	—	31
9. Kamień Ko- szyrski . . .	543	—	30	76	—	—	—	—	—	—	—	106
10. Kostopol . . .	475	—	26	30	—	—	—	—	—	—	—	56
11. Kowel . . .	489	—	—	102	—	—	—	—	—	—	—	102
12. Klewań . . .	533	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	102
13. Krasnystaw . . .	518	—	—	43	34	—	59	—	—	—	30	30
14. Kraśnik . . .	579	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	136
15. Krzywdą . . .	446	—	—	63	—	—	74	—	—	—	—	30
16. Lubartów . . .	506	—	—	155	—	—	—	—	—	—	30	167
17. Lublin . . .	534	—	—	30	—	45	—	—	—	—	—	155
18. Łapiguz . . .	427	—	—	30	—	47	45	—	—	913	105	1 093
19. Łuck . . .	573	70	1 761	2 576	102	902	681	45	—	45	—	6 182
20. Maciejów . . .	515	—	—	90	—	36	—	—	—	—	—	126
21. Mohylany . . .	547	—	—	135	—	136	—	—	—	—	—	271
22. Moknin . . .	462	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	30
23. Nałęczów . . .	527	—	—	40	—	—	—	—	—	—	—	40
24. Niedrzwica D. . .	555	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	30
25. Olyka . . .	552	—	91	633	—	93	—	—	—	—	—	817
26. Parczew . . .	477	—	—	—	—	55	—	—	—	—	—	55
27. Perespa . . .	531	—	45	85	—	87	60	—	—	—	—	277
28. Rożyszcze . . .	542	75	853	1 700	—	899	498	90	—	—	—	4 115
29. Sadurki . . .	533	—	—	25	—	—	—	—	—	—	—	25
30. Sienkiewi- czówka . . .	619	—	77	538	—	370	462	—	—	—	—	1 447
31. Trawniki . . .	516	—	—	—	92	—	—	—	—	—	—	92
32. Turzysk . . .	513	—	—	150	—	—	31	—	—	—	—	181
33. Uściług . . .	558	—	—	27	—	27	72	—	—	—	—	126
34. Widzibór . . .	344	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	30
35. Włodzimierz . . .	543	—	—	92	—	37	—	—	—	—	—	129
36. Wojnica . . .	570	—	—	69	—	160	27	—	—	—	—	256
37. Zdołbunów . . .	522	—	—	—	613	—	—	—	—	—	—	613
38. Równe . . .	510	—	331	483	124	210	30	—	—	5	—	1 183
Dyr. Wileńska . . .	—	9 674	9 139	12 290	12 519	10 372	11 436	13 675	15 888	11 826	12 730	119 549
1. Andrzejewicze . . .	213	30	—	—	—	—	42	—	—	—	—	72
2. Augustów . . .	230	—	45	30	100	—	91	136	—	76	45	523
3. Baranowicze . . .	199	61	105	147	119	—	76	1 044	92	45	27	1 716
4. Białystok . . .	240	—	—	91	63	—	—	—	—	—	154	308
5. Bielsk Podlaski . . .	286	—	—	55	—	653	1 652	282	227	303	303	3 475
6. Bieniakonie . . .	52	63	48	49	176	28	42	166	87	83	97	839
7. Bohdanów . . .	164	—	—	—	57	—	—	—	—	—	—	57
8. Brześć . . .	365	—	29	45	30	—	40	—	—	—	—	490
9. Brzostowica . . .	236	152	60	406	121	262	356	92	165	274	412	2 300
10. Budzław . . .	186	—	—	—	295	507	—	—	767	653	46	2 268
11. Drohiczyn Po- leski . . .	441	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	30
12. Dukszty . . .	126	—	—	—	—	—	—	43	566	124	—	733
13. Gawja . . .	123	—	—	—	—	—	42	30	—	—	—	72
14. Geladnia . . .	76	—	—	—	—	—	—	15	160	—	—	175
15. Głębokie . . .	202	83	76	—	342	344	—	31	1 429	1 831	574	4 710
16. Grajewo . . .	323	70	—	208	100	167	122	—	304	394	1 162	2 527

Ż Y T O.

Tablica III.

Stacja nadania	Km.	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1932	Razem
17. Grodno . . .	157	706	652	526	376	206	425	45	66	90	1 473	4 565
18. Gudogaje . . .	46	—	—	—	—	—	—	—	84	—	10	94
19. Hancewicze . . .	251	55	—	—	—	—	—	—	—	—	—	55
20. Hoduciszki . . .	126	—	—	—	—	—	—	171	619	208	118	1 116
21. Hajnówka . . .	281	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	11
22. Horodec . . .	427	—	—	45	31	—	—	—	—	—	—	76
23. Horodziej . . .	239	1 761	1 461	2 177	1 438	1 241	1 014	2 310	1 054	329	500	13 285
24. Horodźki . . .	153	—	62	20	—	—	—	—	—	15	—	97
25. Ignalino . . .	101	—	—	—	—	29	—	15	157	15	102	318
26. Iwacewicze . . .	269	—	28	25	—	—	—	30	—	—	—	83
27. Janów k/Pińska	411	—	—	25	—	—	—	—	—	—	—	25
28. Jeziornica . . .	276	—	—	—	—	—	—	—	—	29	—	29
29. Jaszuny . . .	27	—	—	—	—	—	—	15	—	31	—	46
30. Juraciszki . . .	143	—	—	—	—	—	—	117	60	—	—	177
31. Kamienna N-wa	205	—	—	—	—	—	132	—	—	—	—	132
32. Kleszczele . . .	312	—	—	—	—	210	405	—	120	15	376	1 126
33. Krzyszyn . . .	289	—	—	151	92	198	524	77	—	46	33	1 121
34. Kobryń . . .	402	—	—	144	105	—	77	—	—	—	—	326
35. Królewsczyzna	218	—	—	—	—	—	—	—	112	—	—	112
36. Kniahinin . . .	167	—	—	25	—	31	—	28	240	184	17	525
37. Kuźnica . . .	184	30	105	211	517	360	313	195	90	210	30	2 061
38. Kossów Pol. . .	280	—	—	—	—	—	—	—	—	45	15	60
39. Lachowicze . . .	224	1 168	823	1 901	893	286	177	603	—	—	—	5 851
40. Landwarów . . .	19	—	—	—	—	—	—	—	—	45	—	45
41. Lida . . .	94	—	181	26	—	—	—	46	—	13	26	292
42. Łyntupy . . .	100	—	—	—	—	—	—	71	384	20	61	536
43. Łyszczycze . . .	343	—	—	45	—	—	—	—	—	—	359	404
44. Mickiewicze . . .	172	1 292	1 059	853	482	339	196	601	353	64	31	5 270
45. Mołodeczno . . .	116	221	302	—	255	240	—	184	280	182	46	1 710
46. Mońki . . .	284	—	—	96	65	340	532	—	348	524	757	2 662
47. Niemojki . . .	367	—	30	75	—	45	136	—	77	15	30	408
48. Nowodruk . . .	181	—	—	—	20	—	—	—	381	30	47	478
49. Nowojelnia . . .	146	1 322	1 054	592	507	193	200	1 482	512	75	56	5 993
50. Olechnowicze . . .	147	30	88	—	706	458	—	90	358	47	36	1 813
51. Orańczycze . . .	332	—	—	43	—	—	—	—	—	—	245	288
52. Osowiec . . .	298	26	—	76	45	162	364	—	—	—	—	673
53. Oszmiana . . .	60	48	90	92	150	45	—	155	—	19	—	599
54. Parafjanów . . .	202	—	—	—	44	—	—	—	496	270	162	972
55. Pińsk . . .	374	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	30
56. Platerów . . .	357	167	31	197	—	—	31	—	—	—	16	442
57. Podbrodzie . . .	51	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	5
58. Podswile . . .	239	—	—	—	—	—	—	—	80	—	—	80
59. Pogorzelce . . .	219	185	459	173	217	202	105	385	122	60	—	1 908
60. Połoczany . . .	136	—	50	—	25	40	—	55	306	—	61	537
61. Postawy . . .	145	40	94	—	30	—	—	434	1 228	574	195	2 598
62. Prudy . . .	110	245	300	362	823	449	—	341	765	531	312	4 128
63. Raczki . . .	281	—	—	—	—	28	—	—	—	—	—	28
64. Roś . . .	185	121	265	488	192	165	375	240	—	90	305	2 241
65. Różanka . . .	145	266	542	570	307	40	195	782	—	128	63	2 895
66. Różanystok . . .	194	—	—	—	154	271	599	286	—	15	—	1 325
67. Siemiatycze . . .	343	105	92	90	—	151	377	—	75	—	31	921
68. Skidel . . .	187	—	76	150	110	90	376	258	—	15	46	1 121
69. Skrzybowce . . .	126	218	314	60	107	—	—	365	90	15	30	1 199
70. Stonim . . .	233	48	—	—	—	—	—	—	60	15	31	154

Ż Y T O.

Tablica III.

Stacja nadania	Km.	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	Razem
71. Smorgonie . . .	85	139	193	255	830	364	—	315	766	396	250	3 608
72. Sokółka . . .	200	—	—	90	715	462	795	360	120	369	62	2 973
73. Soły . . .	69	83	—	155	426	323	69	725	629	552	710	3 672
74. Stasiły . . .	40	118	105	130	90	30	—	75	—	85	—	633
75. Stolpce . . .	263	—	—	—	48	—	—	—	—	—	—	48
76. Suwałki . . .	261	—	—	240	534	486	606	136	—	135	15	2 152
77. Święciany . . .	78	—	—	—	—	—	35	—	—	—	—	35
78. Soleczniki . . .	45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40	40
79. Szarkowsz- czyzna . . .	202	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	17
80. Świsłocz . . .	232	—	30	—	—	—	165	135	90	256	272	948
81. Trakiszki . . .	287	—	—	—	60	105	45	45	—	45	30	330
82. Turmont . . .	148	—	—	—	—	—	—	—	61	—	—	61
83. Usza . . .	133	—	—	—	—	—	—	2	—	17	—	19
84. Wilejka . . .	141	—	65	38	95	71	—	—	215	16	31	531
85. Wołkowysk . . .	203	112	30	363	191	91	106	107	77	655	1 091	2 823
86. Woropajewo . . .	168	—	—	—	—	—	—	—	414	285	41	740
87. Wysokie Litew. . . .	324	324	165	441	270	355	504	—	362	—	625	3 046
88. Zalesie k/Wilna	93	—	—	—	—	—	—	101	—	—	—	101
89. Zelwa . . .	233	213	30	91	135	305	95	449	295	989	522	3 124
90. Ziabki . . .	256	—	—	—	—	—	—	—	545	279	46	870
91. Żabinka . . .	379	167	—	158	31	—	—	—	—	—	120	476
92. Kiena . . .	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	61	61
Dyr. Poznańska	—	636	150	—	—	30	90	—	—	45	425	1 376
1. Barcin . . .	719	—	—	—	—	30	—	—	—	—	31	61
2. Białośliwie . . .	772	—	—	—	—	—	—	—	—	45	—	45
3. Chocicza . . .	740	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—	30
4. Czarnków . . .	823	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30
5. Gostyń . . .	761	31	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31
6. Granowo . . .	770	45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45
7. Inowrocław . . .	694	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	30
8. Janowiec . . .	735	45	—	—	—	—	—	—	—	—	30	75
9. Koźmin Wkp. . .	740	45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45
10. Leszno . . .	795	61	—	—	—	—	—	—	—	—	—	61
11. Margonin . . .	783	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	30
12. Mogilno . . .	720	—	—	—	—	—	—	—	—	—	167	167
13. Mroczeń . . .	758	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30
14. Nowy Tomysł . . .	789	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30
15. Opalenica . . .	770	58	30	—	—	—	—	—	—	—	—	88
16. Pakość . . .	706	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
17. Rawicz . . .	782	45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45
18. Rogoźno Wkp. . .	777	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	30
19. Sępno . . .	786	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	30
20. Strzałkowo . . .	664	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60
21. Strzelno . . .	737	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
22. Szamotuły . . .	764	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—	30
23. Szelejewo . . .	761	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30
24. Szubin . . .	733	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	16
25. Śrem . . .	765	45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45
26. Środa . . .	758	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30
27. Tama Garb. . .	728	—	30	—	—	—	—	—	—	—	45	75
28. Ujazd Wkp. . .	552	31	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31

Ż Y T O.

Tabela III.

Stacja nadania	Km.	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	Razem
29. Wolsztyn . . .	809	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—	30
30. Wronowiec . .	735	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20
31. Żnin	731	—	—	—	—	—	—	—	—	—	76	76
Dyr. Gdańska . .	—	20	30	—	30	880	—	—	—	300	105	1 365
1. Brodnica . . .	614	20	—	—	—	90	—	—	—	—	—	110
2. Brzuchowo . .	740	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
3. Działdowo . .	559	—	—	—	—	45	—	—	—	—	60	105
4. Gołub	647	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
5. Lubawa	607	—	30	—	30	121	—	—	—	—	—	181
6. Płońska	571	—	—	—	—	60	—	—	—	—	—	60
7. Przechowo . .	705	—	—	—	—	—	—	—	—	300	—	300
8. Toruń	662	—	—	—	—	534	—	—	—	—	—	534
9. Wąbrzeźno . .	656	—	—	—	—	30	—	—	—	—	—	30
10. Więcbork . . .	769	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
Dyr. Lwowska . .	—	172	45	793	27	199	56	—	—	—	—	1 292
1. Dubno	563	—	45	463	27	33	30	—	—	—	—	598
2. Iwacewicz . . .	569	—	—	58	—	—	—	—	—	—	—	58
3. Jeziorany . . .	540	—	—	43	—	—	—	—	—	—	—	43
4. Krzemieniec . .	601	—	—	56	—	31	—	—	—	—	—	87
5. Łanowce	793	—	—	—	—	—	26	—	—	—	—	26
6. Mizocz	549	—	—	143	—	29	—	—	—	—	—	172
7. Podhajce	830	—	—	—	—	46	—	—	—	—	—	46
8. Podwołoczyska	805	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—	84
9. Radziochów . .	672	—	—	—	—	30	—	—	—	—	—	30
10. Stojanów . . .	657	43	—	—	—	—	—	—	—	—	—	43
11. Tarnopol . . .	753	45	—	—	—	30	—	—	—	—	—	75
12. Ulwówek . . .	582	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	30
Dyr. Stanisła- wowska	—	—	—	—	—	193	—	—	—	—	—	193
1. Buczacz	897	—	—	—	—	37	—	—	—	—	—	37
2. Czortków . . .	856	—	—	—	—	31	—	—	—	—	—	31
3. Denysów Kop- czyński	782	—	—	—	—	45	—	—	—	—	—	45
4. Iwanie Puste .	916	—	—	—	—	30	—	—	—	—	—	30
5. Tłuste	888	—	—	—	—	22	—	—	—	—	—	22
6. Trembowla . .	795	—	—	—	—	28	—	—	—	—	—	28
Dyr. Krakowska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
1. Nowy Sącz . . .	870	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15

JĘCZMIENŃ.

Tablica III.

Stacja nadania	Km.	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	Razem
Ze stacyj bez wykazanego kierunku nadania	—	—	166	289	468	632	373	253	696	—	—	2 877
Ze stacyj wykazanych . . .	—	764	958	2 013	2 260	2 867	2 660	1 386	1 117	1 026	1 285	16 336
Ogółem . . .	—	764	1 124	2 302	2 728	3 499	3 033	1 639	1 813	1 026	1 285	19 213
Dyr. Warszawska	—	55	46	255	315	665	301	121	120	74	75	2 027
1. Aleksandrów	645	—	—	90	—	30	30	30	—	—	—	180
2. Barłogi	593	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—	30
3. Brzezie	616	—	—	—	—	61	—	—	—	—	—	61
4. Ciecchanów	509	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	30
5. Czerniewice	592	—	—	—	—	91	30	—	60	74	45	300
6. Czyżew	306	—	—	—	—	—	25	—	—	—	—	25
7. Gąsocin	504	—	—	—	—	31	—	—	—	—	—	31
8. Kłodawa	585	—	—	—	—	30	30	—	—	—	—	60
9. Koło	603	—	—	—	45	30	—	—	—	—	—	75
10. Kcynin	632	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	30
11. Krośniewice	561	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	30
12. Kutno	553	—	46	135	135	272	110	30	—	—	—	728
13. Pasieki	375	—	—	—	—	30	—	—	—	—	—	30
14. Raciąż	527	—	—	—	—	60	—	—	—	—	—	60
15. Radomsko	611	—	—	—	—	—	—	—	60	—	—	60
16. Sokołów	366	—	—	—	—	—	—	31	—	—	—	31
17. Wkra	490	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	30
18. Włocławek	608	55	—	—	45	30	—	30	—	—	—	160
19. Żychlin	535	—	—	30	—	—	46	—	—	—	—	76
Dyr. Radomska	—	166	401	758	398	973	503	136	—	101	136	3 572
1. Chełm	479	—	—	27	57	—	—	—	—	—	—	84
2. Dębowa Karczma	610	—	—	—	—	118	—	—	—	25	30	173
3. Horochów	641	—	—	—	—	—	46	—	—	—	—	46
4. Hrubieszów	580	30	—	45	25	—	—	—	—	—	—	100
5. Jędrzejów	670	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	30
6. Kraśnik	579	—	—	31	—	—	—	—	—	—	—	31
7. Lublin	534	—	—	45	—	—	—	—	—	—	—	45
8. Łuck	573	136	401	175	46	224	120	—	—	46	61	1 209
9. Mohylany	547	—	—	60	—	60	91	30	—	—	—	241
10. Niedzwica Duża	555	—	—	45	—	—	—	—	—	—	—	45
11. Nieświcz	602	—	—	—	—	54	—	—	—	—	15	69
12. Ołyka	552	—	—	38	45	88	74	31	—	15	—	291
13. Rożyszcze	542	—	—	45	—	—	30	—	—	—	—	75
14. Równe	510	—	—	85	45	75	25	75	—	—	—	305
15. Sienkiewiczówka	619	—	—	61	150	326	117	—	—	15	30	699
16. Trawniki	516	—	—	71	—	—	—	—	—	—	—	71
17. Zamość	561	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	30
18. Zdołbunów	522	—	—	—	—	28	—	—	—	—	—	28

JĘCZMIEŃ.

Tablica III.

Stacja nadania	Km.	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	Razem
Dyr. Wileńska	—	467	410	758	977	637	1 080	1 054	997	851	1 059	8 290
1. Augustów . . .	230	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
2. Baranowicze . .	200	—	—	—	—	—	—	93	—	—	15	108
3. Bielsk Podlaski . .	286	—	—	—	—	—	62	—	—	—	—	62
4. Bielnikonie . . .	52	—	—	—	—	—	—	57	—	29	—	86
5. Brzostowica . . .	236	—	—	25	—	76	—	—	—	15	61	177
6. Budzław	186	—	—	—	—	—	—	—	—	40	—	40
7. Dukszty	126	64	—	30	—	—	—	—	—	2	15	111
8. Gawja	123	—	—	—	—	—	—	31	—	16	—	47
9. Głębokie	202	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	4
10. Grajewo	323	—	—	—	—	31	—	—	—	15	—	46
11. Grodno	157	23	71	260	294	77	163	30	—	74	403	1 395
12. Horodziej	239	42	30	109	60	—	—	—	—	—	18	259
13. Horodźki	153	—	—	—	30	37	26	33	—	15	—	141
14. Ignalino	101	—	23	—	—	—	—	—	—	5	30	58
15. Kniahinia	167	—	—	30	—	—	—	—	—	56	—	86
16. Kuźnica	184	—	—	—	93	45	—	—	—	—	30	168
17. Lachowicze	224	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	30
18. Landwarów	19	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—	30
19. Lida	94	71	—	—	—	—	20	25	—	—	—	116
20. Mickiewicze	172	45	45	—	—	31	47	31	—	15	16	230
21. Mołodeczno	116	—	—	23	27	—	25	61	66	15	—	217
22. Niemen	121	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
23. Nowojelnia	146	107	46	26	—	—	98	229	—	—	—	506
24. Oszmiana	60	—	—	—	21	30	110	59	—	31	—	251
25. Parafjanowo	202	—	—	—	—	—	—	—	—	16	—	16
26. Platerów	357	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	30
27. Pogorzelce	219	—	—	20	42	43	70	105	—	15	86	381
28. Połoczany	136	—	—	—	—	—	—	—	63	10	10	83
29. Postawy	145	—	—	—	—	—	—	—	—	17	15	32
30. Prudy	110	—	—	27	57	37	—	61	199	117	60	558
31. Roś	185	—	—	25	45	—	75	—	—	—	32	177
32. Różanka	145	—	—	—	—	25	—	—	—	—	—	25
33. Skidel	187	—	—	—	—	30	—	—	—	—	—	30
34. Skrzybowce	126	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	30
35. Smorgonie	85	—	30	77	101	30	—	90	270	100	64	762
36. Soleczniki	46	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
37. Sokółka	200	—	—	—	—	45	45	—	—	—	—	90
38. Soły	69	—	—	46	73	—	41	89	155	53	62	519
39. Stasiły	40	31	135	30	58	—	135	30	168	85	10	682
40. Suwałki	261	—	—	—	56	45	—	—	—	15	—	116
41. Świsłocz	232	—	—	—	—	—	—	—	—	14	30	44
42. Trakiszki	287	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
43. Usza	133	—	—	—	—	—	—	—	—	10	—	10
44. Wilejka	141	24	—	—	20	—	—	—	76	5	—	125
45. Wołkowysk	203	30	—	—	—	55	103	30	—	—	25	243
46. Wysokie Litewskie	324	30	—	—	—	—	30	—	—	—	—	60
47. Ziabki	256	—	—	—	—	—	—	—	—	32	17	49
Dyr. Poznańska	—	—	76	—	30	106	—	—	—	—	—	212
1. Bojanowo	795	—	—	—	—	31	—	—	—	—	—	31
2. Jaksice	704	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	30
3. Mogiłno	723	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	30

JĘCZMIENŃ.

Tablica III.

Stacja nadania	Km.	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	Razem
4. Poznań . . .	731	—	46	—	—	—	—	—	—	—	—	46
5. Strzelno . . .	740	—	—	—	—	45	—	—	—	—	—	45
6. Wrotków . . .	745	—	—	—	—	30	—	—	—	—	—	30
Dyr. Gdańska . . .	—	76	25	—	—	—	—	—	—	—	—	101
1. Brodnica . . .	614	46	25	—	—	—	—	—	—	—	—	71
2. Lubawa . . .	607	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30
Dyr. Lwowska . . .	—	—	—	242	409	456	776	75	—	—	—	1 958
1. Dubno . . .	563	—	—	106	232	257	285	30	—	—	—	910
2. Jeziorany . . .	540	—	—	106	27	81	91	45	—	—	—	350
3. Karnaczówka . . .	772	—	—	—	—	—	25	—	—	—	—	25
4. Krzemieniec . . .	601	—	—	—	91	87	239	—	—	—	—	417
5. Mizocz . . .	549	—	—	—	—	31	60	—	—	—	—	91
6. Stojanów . . .	657	—	—	30	—	—	31	—	—	—	—	61
7. Tarnopol . . .	753	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	30
8. Zbaraż . . .	753	—	—	—	29	—	—	—	—	—	—	29
9. Zborów . . .	711	—	—	—	—	—	45	—	—	—	—	45
Dyr. Stanisławowska . . .	—	—	—	—	131	30	—	—	—	—	15	176
1. Chorostków . . .	819	—	—	—	83	—	—	—	—	—	—	83
2. Jakubówka . . .	654	—	—	—	20	—	—	—	—	—	—	20
3. Kopyczyńce . . .	834	—	—	—	28	—	—	—	—	—	—	28
4. Ostrowiec . . .	943	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
5. Sniatyń . . .	922	—	—	—	—	30	—	—	—	—	—	30

O W I E S.

Tablica III.

Stacja nadania	Km.	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	Razem
Ze stacyj bez wykazanego kierunku nadania	—	—	1 187	726	1 789	721	544	564	289	—	442	6 262
Ze stacyj wykazanych . . .	—	6 276	5 028	7 482	6 118	4 607	2 871	2 086	1 665	3 770	5 412	45 315
Ogółem . . .	—	6 276	6 215	8 208	7 907	5 328	3 415	2 650	1 954	3 770	5 854	51 577
Dyr. Warszawska	—	712	346	411	—	30	237	—	—	—	717	2 453
1. Ciechanów	509	27	45	45	—	—	—	—	—	—	—	117
2. Koło	603	—	—	45	—	—	—	—	—	—	30	75
3. Kutno	553	—	75	60	—	—	—	—	—	—	46	181
4. Łomża	339	30	—	—	—	—	—	—	—	—	298	328
5. Łowicz	508	—	—	20	—	—	—	—	—	—	31	51
6. Łuków	423	27	30	—	—	—	—	—	—	—	—	57
7. Małkinia	329	91	—	—	—	—	—	—	—	—	—	91
8. Mława	542	—	60	30	—	—	—	—	—	—	—	90
9. Nasielsk	471	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	30
10. Ostrołęka	351	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	30
11. Pasieki	375	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—	30
12. Rogów	523	—	—	—	—	—	—	—	—	—	113	113
13. Siedlce	395	—	45	40	—	—	—	—	—	—	—	85
14. Skierniewice	493	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31	31
15. Sokołów	366	86	—	30	—	—	92	—	—	—	—	208
16. Sochaczew	481	—	—	31	—	—	—	—	—	—	—	31
17. Szepietowo	290	—	61	35	—	30	80	—	—	—	64	270
18. Śniadowo	323	—	—	—	—	—	35	—	—	—	10	45
19. Warszawa Gł.	427	419	—	—	—	—	—	—	—	—	—	419
20. Warszawa Wsch.	420	32	—	—	—	—	—	—	—	—	—	32
21. Żychlin	535	—	—	45	—	—	—	—	—	—	32	77
22. Żyrardów	469	—	—	—	—	—	—	—	—	—	62	62
Dyr. Radomska	—	205	575	4 266	2 008	2 096	473	—	—	—	150	9 807
1. Bedno	446	—	40	52	—	—	45	—	—	—	—	137
2. Borkowizna	—	—	—	78	—	—	—	—	—	—	—	78
3. Chełm	479	60	30	85	60	25	—	—	—	—	—	260
4. Dębowa Kar- czma	610	—	—	103	86	163	—	—	—	—	—	352
5. Hrubieszów	580	—	90	178	70	105	—	—	—	—	—	443
6. Izbica	529	—	—	142	—	—	—	—	—	—	—	142
7. Jakubowice	656	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—	30
8. Jasice	649	—	—	—	—	—	27	—	—	—	—	27
9. Jaszczów	526	—	—	31	—	—	—	—	—	—	—	31
10. Klewań	531	—	—	—	—	32	—	—	—	—	—	32
11. Koniuchy	588	—	—	60	—	—	—	—	—	—	—	60
12. Kowel	489	—	—	—	—	200	—	—	—	—	—	200
13. Krasnystaw	518	—	—	72	—	31	—	—	—	—	—	103
14. Kraśnik	579	—	—	58	31	—	—	—	—	—	—	89
15. Leśniczówka	563	—	—	—	—	—	29	—	—	—	—	29
16. Lubartów	506	—	—	220	60	—	—	—	—	—	—	280
17. Lublin	534	—	—	128	56	25	—	—	—	—	—	209
18. Łuck	573	70	280	587	166	243	—	—	—	—	15	1 361

O W I E S.

Tablica III.

Stacja nadania	Km.	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	Razem
19. Miączyn . . .	580	—	—	44	—	—	—	—	—	—	—	44
20. Minkowice . .	537	—	—	29	—	—	—	—	—	—	—	29
21. Mohylany . .	547	—	—	60	—	60	40	—	—	—	—	160
22. Nałęczów . . .	527	—	—	111	—	—	—	—	—	—	—	111
23. Niedrzwica Duża	555	—	—	237	205	—	—	—	—	—	—	442
24. Nieświcz . . .	602	—	—	—	40	88	—	—	—	—	—	128
25. Ołyka	552	—	—	229	45	26	—	—	—	—	—	300
26. Ostrowiec . .	619	—	—	61	76	—	—	—	—	—	—	137
27. Parczew . . .	477	—	—	30	30	—	60	—	—	—	—	120
28. Rożyszcze . .	542	75	—	110	—	—	—	—	—	—	—	185
29. Równe	510	—	75	489	55	191	60	—	—	—	135	1 005
30. Ryki	474	—	—	35	—	—	—	—	—	—	—	35
31. Sadurki	533	—	—	85	46	—	—	—	—	—	—	131
32. Sienkiewi- czówka	619	—	30	228	337	681	182	—	—	—	—	1 458
33. Trawniki	516	—	—	233	75	—	—	—	—	—	—	308
34. Werbkowice . .	592	—	—	25	—	—	—	—	—	—	—	25
35. Wilkołaz . . .	571	—	—	100	60	30	—	—	—	—	—	190
36. Włodzimierz .	543	—	—	25	30	—	—	—	—	—	—	55
37. Zamość	561	—	30	180	150	—	—	—	—	—	—	360
38. Zdołbunów . .	522	—	—	161	330	196	—	—	—	—	30	717
Dyr. Wileńska . .	—	3 824	3 279	1 549	1 525	1 012	1 795	2 086	1 665	3 754	4 363	24 852
1. Augustów . . .	230	—	—	—	—	—	151	—	—	—	151	302
2. Baranowicze . .	200	—	—	23	—	—	30	—	—	29	106	188
3. Białystok . . .	240	—	311	—	—	—	—	—	—	—	—	311
4. Bastuny	72	—	—	—	—	—	—	—	—	8	—	8
5. Bielany	179	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31	31
6. Bielsk Podla- ski	286	—	—	—	—	—	93	—	—	—	—	93
7. Bieniakonie . .	52	145	32	50	66	21	52	50	—	5	13	434
8. Bohdanów . . .	164	27	—	—	—	—	—	—	—	86	—	113
9. Brześć	365	—	—	105	—	—	—	—	—	—	15	120
10. Brzostowica . .	235	—	—	—	—	—	—	—	—	—	258	258
11. Budzław	186	—	—	—	—	—	—	—	—	60	—	60
12. Druja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	30
13. Dukszty	126	185	252	26	26	—	—	103	171	450	312	1 525
14. Głębokie . . .	202	724	901	628	301	182	—	87	195	382	199	3 599
15. Grajewo	323	130	—	—	—	—	30	—	—	—	—	555
16. Grodno	157	642	514	41	91	—	61	58	—	—	333	1 740
17. Hoduciszki . .	126	81	122	—	—	—	—	343	72	168	168	954
18. Horodziej . . .	239	30	—	42	—	—	—	—	—	—	—	72
19. Horodзки . . .	153	40	—	—	—	25	—	30	—	15	—	110
20. Ignalino	101	23	66	—	—	—	—	61	55	82	45	332
21. Jaszuny	27	—	—	—	—	—	—	—	—	40	—	40
22. Juraciszki . . .	143	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21
23. Książinin . . .	167	—	—	—	—	—	—	—	—	45	—	45
24. Knyszyn	289	—	—	—	—	—	76	—	—	—	—	176
25. Lachowicze . .	224	27	60	—	—	—	29	—	—	—	—	116
26. Lida	94	144	30	—	—	—	—	45	—	—	—	219
27. Łyntupy	100	30	—	—	—	—	—	42	124	60	61	317
28. Mickiewicze . .	172	118	35	—	—	25	—	—	—	—	—	178
29. Mołodeczno . .	116	119	174	20	—	33	—	—	—	44	—	390

O W I E S.

Tablica III.

Stacja nadania	Km.	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	Razem
30. Mońki	284	—	—	—	—	—	—	—	—	—	182	182
31. Nowodruć	181	27	151	50	—	—	—	—	—	17	15	260
32. Nowojelnia	146	153	33	35	—	—	111	103	—	—	—	435
33. N. Święciany	78	—	24	—	—	—	—	43	69	60	—	196
34. Olechnowicze	147	118	20	53	55	52	—	170	116	15	—	599
35. Olkieniki	59	—	—	—	—	—	—	20	—	—	—	20
36. Orafczyce	334	—	—	—	—	—	—	—	—	—	91	91
37. Oszmiana	60	100	—	36	—	123	41	61	—	151	15	527
38. Parafjanowo	202	54	—	—	—	—	—	35	77	21	—	187
39. Platerów	357	30	57	20	—	—	—	—	—	—	—	107
40. Podbrodzie	51	—	—	—	21	—	—	—	—	—	15	36
41. Pogorzelce	219	—	28	—	—	—	—	—	—	—	—	28
42. Połoczany	136	89	25	20	—	—	31	151	137	227	78	758
43. Postawy	145	175	50	—	—	—	—	122	92	306	108	853
44. Prudy	110	257	300	285	181	292	269	252	55	185	198	2 274
45. Raczek	281	—	—	—	30	—	29	—	—	—	15	74
46. Roś	185	90	—	—	—	—	—	43	—	—	—	133
47. Siemiatycze	343	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	30
48. Skidel	187	—	—	25	—	—	—	—	—	—	—	25
49. Skrzybowce	126	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
50. Smorgonie	85	106	39	—	—	—	—	160	60	91	63	519
51. Soleczniki	46	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	10
52. Soły	69	76	—	—	34	93	130	—	65	191	65	654
53. Stasiły	40	—	—	—	—	—	—	31	—	35	—	66
54. Stołpce	263	—	—	30	389	—	—	—	—	—	—	419
55. Suwałki	261	20	—	30	331	136	437	—	76	—	166	1 196
56. Szarkowszczyzna	—	—	—	—	—	—	—	—	—	278	778	1 056
57. Trakiszki	287	—	—	—	—	30	225	—	—	—	15	270
58. Turmont	148	—	—	—	—	—	—	76	147	313	172	708
59. Usza	133	43	—	—	—	—	—	—	—	9	12	64
60. Wilejka	141	—	—	—	—	—	—	—	—	27	—	27
61. Wołkowysk	203	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
62. Woropajewo	168	—	—	—	—	—	—	—	94	31	15	140
63. Zalesie	93	—	—	—	—	—	—	—	—	10	—	10
64. Ziabki	256	—	25	30	—	—	—	—	60	313	43	471
Dyr. Poznańska	—	836	122	55	—	30	30	—	—	—	15	1 088
1. Bojanowo	795	141	—	—	—	—	—	—	—	—	—	141
2. Brzostów	729	—	46	—	—	—	—	—	—	—	—	46
3. Chwalibóg	688	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—	30
4. Gola	764	—	—	25	—	—	—	—	—	—	—	25
5. Gostyń	761	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30
6. Granowo	770	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30
7. Janikowo	708	31	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31
8. Kępno	749	67	—	—	—	—	—	—	—	—	—	67
9. Leszno	795	46	—	—	—	—	—	—	—	—	—	46
10. Lipno Nowe	792	38	—	—	—	—	—	—	—	—	—	38
11. Miłostaw	697	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30
12. Ostrów Wkp.	703	31	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31
13. Poznań	731	327	76	—	—	—	—	—	—	—	—	403
14. Rawicz	782	—	—	—	—	30	—	—	—	—	—	30

O W I E S .

Tablica III.

Stacja nadania	Km.	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	Razem
15. Sieraków . . .	804	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30
16. Witoszyce . . .	731	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	30
17. Znin	734	35	—	—	—	—	—	—	—	—	15	50
Dyr. Gdańska . . .	—	614	595	151	—	—	—	—	—	—	75	1 435
1. Biskupiec . . .	657	57	—	—	—	—	—	—	—	—	—	57
2. Brodnica . . .	614	55	—	—	—	—	—	—	—	—	—	55
3. Brusy	726	30	—	—	—	—	—	—	—	—	15	45
4. Bydgoszcz . . .	712	30	171	—	—	—	—	—	—	—	—	201
5. Chojnice	759	30	—	—	—	—	—	—	—	—	45	75
6. Grudziądz . . .	667	30	179	—	—	—	—	—	—	—	—	209
7. Jabłonowo . . .	637	45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45
8. Kamień	778	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25
9. Kościerzyna . .	813	46	—	—	—	—	—	—	—	—	—	46
10. Leżno	815	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60
11. Lubawa	607	45	60	—	—	—	—	—	—	—	—	105
12. Ogorzeliny . .	769	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25
13. Ślesin	733	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30
14. Toruń	662	26	65	—	—	—	—	—	—	—	—	91
15. Toruń Mokre . .	666	—	90	151	—	—	—	—	—	—	—	241
16. Toruń Nad- brzeżny	665	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	30
17. Tuchola	734	80	—	—	—	—	—	—	—	—	15	95
Dyr. Lwowska . . .	—	85	111	990	1 878	1 394	336	—	—	16	62	4 872
1. Bełz	617	—	—	—	28	—	—	—	—	—	—	28
2. Brody	622	—	—	92	66	—	—	—	—	—	—	158
3. Brzeżany	797	—	—	—	142	—	—	—	—	—	—	142
4. Dubno	563	45	86	435	378	458	30	—	—	—	—	1 432
5. Iwaniczne k/So- kala	569	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—	30
6. Jezierna	728	—	—	—	116	—	—	—	—	—	—	116
7. Jeziorany	540	—	—	159	68	127	30	—	—	—	—	384
8. Karnaczówka . .	772	—	—	—	45	—	—	—	—	—	—	45
9. Krzemieniec . .	601	40	25	216	395	359	54	—	—	—	—	1 089
10. Lwów	693	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	30
11. Łanowce	793	—	—	—	110	30	—	—	—	—	—	140
12. Maksymówka . .	784	—	—	—	77	—	—	—	—	—	—	77
13. Mizocz	549	—	—	28	30	88	27	—	—	—	62	235
14. Mościska	762	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	30
15. Podhajce	830	—	—	—	55	—	—	—	—	—	—	55
16. Podwołoczy- ska	805	—	—	—	43	—	—	—	—	—	—	40
17. Przemyślany . .	746	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	30
18. Radziechów . . .	672	—	—	—	75	166	—	—	—	—	—	241
19. Radziwiłłów . .	611	—	—	—	31	90	—	—	—	—	—	121
20. Rudnia Po- czajowska	589	—	—	—	—	30	—	—	—	—	—	30
21. Tarnopol	753	—	—	—	41	—	—	—	—	—	—	41
22. Uknów	638	—	—	—	—	46	—	—	—	—	—	46
23. Zarwanica	698	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—	30
24. Zborów	711	—	—	30	118	—	135	—	—	—	—	283
25. Złoczów	689	—	—	—	—	—	—	—	—	16	—	16

O W I E S.

Tablica III.

Stacja nadania	Km.	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	Razem
Dyr. Stanisławowska . .	—	—	—	60	707	45	—	—	—	—	—	812
1. Bóbrka Chlebowice . . .	727	—	—	—	69	—	—	—	—	—	—	69
2. Bursztyn . . .	791	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	30
3. Chodorów . . .	754	—	—	30	90	—	—	—	—	—	—	120
4. Denysów Kopczyńce . . .	782	—	—	—	84	45	—	—	—	—	—	129
5. Jakubówka . . .	654	—	—	—	28	—	—	—	—	—	—	28
6. Kałusz . . .	838	—	—	—	43	—	—	—	—	—	—	43
7. Kołomyja . . .	886	—	—	—	180	—	—	—	—	—	—	180
8. Kozowa . . .	798	—	—	—	73	—	—	—	—	—	—	73
9. Ottynia . . .	854	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	30
10. Rohatyn . . .	783	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	30
11. Stanisławów . . .	831	—	—	—	31	—	—	—	—	—	—	31
12. Trembowla . . .	795	—	—	—	49	—	—	—	—	—	—	49

MAKA ZBOŻOWA.

Tablica III.

Stacja nadania	Km.	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	Razem
Ze stacyj bez wykazanego kierunku nadania	—	—	138	—	518	133	501	84	1 137	—	35	2 546
Ze stacyj wykazanych	—	10 273	9 352	14 391	15 571	19 422	15 030	13 667	12 041	11 658	11 714	133 119
Ogółem . .	—	10 273	9 490	14 391	16 089	19 555	15 531	13 751	13 178	11 658	11 749	135 665
Dyr. Warszawska	—	5 236	3 378	4 358	5 677	10 670	7 339	4 124	1 905	3 404	4 747	50 838
1. Aleksandrów	645	—	—	15	191	75	46	61	—	—	—	388
2. Biała Podlaska	408	50	—	—	199	15	—	—	—	—	—	264
3. Ciechanów . .	509	—	—	—	91	—	45	—	91	—	—	227
4. Czyżew	306	—	—	—	—	—	15	—	—	—	—	15
5. Gostynin . . .	582	—	—	—	—	—	—	31	—	—	—	31
6. Grabowo . . .	357	—	—	—	—	15	373	773	—	91	568	1 820
7. Gucin	364	—	—	15	—	—	—	—	—	—	—	15
8. Jackowice . . .	521	—	25	30	45	405	30	—	—	—	—	535
9. Kalisz	681	1 971	1 127	951	2 043	5 375	1 407	443	637	602	923	15 479
10. Koło	603	—	—	80	86	70	885	—	—	31	405	1 557
11. Konin	632	—	—	117	70	548	486	—	—	60	135	1 416
12. Konopki	525	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
13. Krzewie	566	—	—	15	20	—	—	—	—	—	—	35
14. Kutno	553	377	261	800	1 550	3 059	1 755	737	122	168	667	9 496
15. Łęczyca	578	—	—	—	—	—	15	—	—	—	—	15
16. Łomża	341	469	330	422	87	30	105	360	649	1 597	1 653	5 702
17. Łowicz	508	57	—	—	41	—	16	30	—	—	—	144
18. Łuków	423	—	—	—	—	—	46	—	—	—	—	46
19. Międzyrzecz . .	433	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31	31
20. Modlin	456	—	—	—	15	—	—	—	—	—	—	15
21. Nasielsk	471	135	164	—	15	—	—	—	—	—	—	314
22. Nieszawa	631	—	—	49	15	—	—	—	—	—	—	64
23. Ostrołęka	351	—	—	—	—	—	15	—	—	202	122	339
24. Ostrów Mazowiecki	351	10	672	667	393	45	803	1 366	316	303	101	4 676
25. Pabjanice	583	—	—	—	—	—	16	—	—	—	—	16
26. Pasieki	375	—	—	13	—	—	15	15	—	—	—	43
27. Piotrków	572	—	—	55	—	—	—	—	—	—	—	55
28. Płock	599	—	46	172	15	270	60	75	90	—	—	728
29. Rogów	523	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
30. Siedlce	395	—	21	35	—	—	—	16	—	—	—	72
31. Sieradz	628	41	—	—	—	166	75	—	—	—	—	282
32. Sokołów	366	65	—	—	15	180	427	202	—	40	—	929
33. Sokoly	275	—	—	—	—	—	—	—	—	18	—	18
34. Sosnowiec	735	—	30	—	60	—	—	—	—	—	—	90
35. Spławie	643	75	—	—	—	—	15	—	—	—	—	90
36. Stryków	542	271	—	—	—	—	—	—	—	—	—	271
37. Warszawa Gd. . . .	418	41	—	—	—	90	—	—	—	—	—	131
38. Warszawa Gl. . . .	427	136	—	304	26	46	41	—	—	—	—	553
39. Warszawa Wil. . . .	412	1 160	484	—	25	—	—	—	—	—	—	1 669
40. Warszawa Wsch. . . .	420	323	126	282	173	—	—	—	—	277	142	1 323
41. Włocławek	608	15	—	30	56	15	30	15	—	—	—	161
42. Zduńska Wola	610	15	77	—	—	15	360	—	—	—	—	467
43. Zgierz	557	—	15	—	55	236	15	—	—	15	—	336
44. Żychlin	535	—	—	306	391	15	243	—	—	—	—	955

MAKA ZBOŻOWA.

Tablica III.

Stacja nadania	Kni.	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	Razem
Dyr. Radomska .	—	1 170	1 741	5 549	3 584	3 915	4 326	5 930	6 923	5 214	5 272	43 624
1. Chełm	479	16	—	—	—	—	—	406	70	61	—	553
2. Hrubieszów	580	—	—	—	40	—	15	15	—	15	—	85
3. Iwaczków	532	—	—	183	116	43	76	167	409	604	541	2 139
4. Izbica	529	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
5. Klewań	531	10	—	273	178	143	123	164	266	91	260	1 508
6. Kowel	489	—	150	170	613	381	339	963	1 117	974	550	5 257
7. Krasnystaw	518	—	—	15	35	16	16	15	—	15	—	112
8. Lublin	534	79	60	283	150	151	142	16	—	43	91	1 015
9. Lubomirsk	488	—	15	304	66	75	—	15	90	15	106	686
10. Łuck	573	252	689	1 402	604	448	481	119	—	35	15	4 045
11. Mohylany	547	13	—	285	213	253	157	91	—	—	—	1 012
12. Otyka	552	—	—	—	15	—	42	15	106	58	121	357
13. Równe	508	427	802	2 118	986	1 520	1 602	2 532	3 130	2 376	2 610	18 103
14. Trawniki	516	25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25
15. Włodzimierz	543	101	—	37	77	40	211	281	166	61	91	1 065
16. Zamość	561	62	—	30	—	—	—	—	—	—	—	92
17. Zdołbunów	522	170	25	449	491	845	1 122	1 131	1 569	866	887	7 555
Dyr. Wileńska .	—	2 582	3 108	3 447	5 798	4 078	2 114	3 262	1 740	2 236	1 340	29 705
1. Augustów	230	—	—	45	—	—	—	—	—	—	—	45
2. Baranowicze	199	—	18	—	—	—	—	—	—	—	—	18
3. Białystok	241	20	858	15	30	—	—	—	—	130	32	1 085
4. Bielsk Podl.	286	—	50	31	15	—	—	—	—	—	—	96
5. Brześć	365	—	—	—	—	25	—	—	—	—	—	25
6. Brzostowica	236	36	—	—	—	30	—	—	—	—	—	66
7. Dukszty	126	—	34	—	45	—	—	—	—	—	—	79
8. Głębokie	202	—	—	—	—	—	17	—	—	—	—	17
9. Grajewo	323	15	—	—	87	230	95	—	—	217	353	997
10. Grodno	157	707	623	518	1 973	892	417	1 253	380	840	341	7 944
11. Gudogaje	46	—	—	—	16	33	—	—	—	—	—	49
12. Hoduciszki	126	—	—	—	—	—	—	—	—	35	—	35
13. Horodziej	239	—	—	—	—	—	—	—	—	55	—	55
14. Iwacewicze	269	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—	15
15. Kossów	280	—	70	—	—	—	—	—	—	—	—	70
16. Kniahinin	167	—	—	—	—	—	—	—	—	10	—	10
17. Lachowicze	224	—	—	—	15	—	—	—	—	—	—	15
18. Landwarów	18	15	—	—	—	—	20	—	—	—	—	35
19. Lida	94	539	502	398	1 256	957	202	350	222	167	191	4 784
20. Łuniniec	317	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34	34
21. Łyntupy	100	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21
22. Marcinkańce	100	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	30
23. Mołodeczno	116	30	—	—	—	—	—	—	—	9	—	39
24. Mosty	167	30	62	—	—	89	—	—	—	45	—	226
25. Niemen	120	—	15	—	—	—	—	—	—	—	—	15
26. Nowojelnia	146	140	175	191	73	31	—	19	—	—	—	629
27. Olechnowicze	146	—	—	—	—	—	22	—	—	—	—	22
28. Osowiec	298	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
29. Oszmiana	60	—	—	—	—	—	—	—	—	10	—	10
30. Parafjanowo	202	—	—	—	—	—	—	—	—	10	—	10
31. Postawy	145	—	—	—	—	—	—	16	—	3	—	19
32. Roś	185	30	66	1 063	1 205	1 180	1 040	1 104	1 002	544	215	7 449
33. Skidel	187	40	30	—	—	—	—	—	—	—	—	70
34. Stonim	233	—	25	20	—	—	—	—	—	—	—	45

MAKA ZBOŻOWA.

Tabela III.

Stacja nadania	Km.	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	Razem
35. Smorgonie . . .	85	—	16	—	—	—	—	—	—	—	—	16
36. Sokółka . . .	200	—	—	—	—	—	—	—	—	15	2	17
37. Suwałki . . .	261	—	—	—	176	86	—	—	—	—	—	262
38. Święciany . . .	78	—	—	—	—	—	—	—	—	8	—	8
39. Trakiszki . . .	287	—	—	—	—	—	—	—	—	17	—	17
40. Turmont . . .	148	343	—	—	—	—	—	—	—	—	—	343
41. Włodawa . . .	430	—	—	341	452	197	86	324	80	—	—	1 480
42. Wołkowysk . . .	203	571	564	825	425	328	215	196	56	106	157	3 443
43. Wilejka . . .	141	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
44. Wysokie Lit. . .	324	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
45. Zelwa . . .	233	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
Dyr. Poznańska	—	870	206	150	40	225	584	—	—	60	50	2 185
1. Gołasicie . . .	769	—	—	—	—	—	60	—	—	—	—	60
2. Kościan . . .	773	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
3. Kruszwica . . .	716	—	—	30	25	—	15	—	—	—	—	70
4. Leszno . . .	795	15	40	45	—	—	—	—	—	—	—	150
5. Oborniki . . .	762	—	—	—	15	—	—	—	—	—	—	15
6. Ostrów Wkp. . .	703	—	20	—	—	—	—	—	—	—	—	20
7. Poznań . . .	731	105	60	—	—	90	45	—	—	15	—	315
8. Starołęka . . .	727	30	15	—	—	45	—	—	—	—	—	90
9. Szamotuły . . .	764	705	15	75	—	60	464	—	—	45	—	1 364
10. Tama Garbar- ska . . .	721	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—	30
11. Wągrowiec . . .	767	—	26	—	—	30	—	—	—	—	—	56
Dyr. Gdańska	—	215	634	105	71	277	368	30	63	15	—	1 778
1. Bydgoszcz . . .	712	55	489	—	—	—	—	—	63	—	—	607
2. Gołub . . .	496	—	—	—	—	96	188	15	—	—	—	299
3. Grudziądz . . .	667	—	—	—	—	—	135	—	—	15	—	150
4. Lubawa . . .	607	—	—	75	—	—	—	—	—	—	—	75
5. Nakło . . .	739	—	45	15	—	—	—	—	—	—	—	60
6. Przechowo . . .	705	145	45	—	30	—	—	—	—	—	—	220
7. Starogard . . .	763	—	—	—	41	181	15	15	—	—	—	252
8. Tczew . . .	764	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
9. Toruń . . .	662	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—	30
10. Wąbrzeźno . . .	656	—	55	15	—	—	—	—	—	—	—	70
Dyr. Krakowska	—	15	—	—	—	—	—	—	—	31	—	46
1. Kraków . . .	789	15	—	—	—	—	—	—	—	31	—	46
Dyr. Lwowska	—	185	285	782	401	257	299	321	1 410	698	305	4 943
1. Brody . . .	622	15	25	—	16	56	89	—	—	20	67	288
2. Dubno . . .	563	90	230	700	217	122	43	92	1 241	548	173	3 456
3. Jeziorany . . .	540	10	—	25	168	41	132	184	169	92	—	821
4. Lwów . . .	693	—	—	—	—	17	—	—	—	38	32	87
5. Mizocz . . .	549	40	—	57	—	—	—	—	—	—	—	97
6. Radziwiłłów . . .	611	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
7. Tarnopol . . .	753	30	30	—	—	—	35	45	—	—	—	158
8. Złoczów . . .	689	—	—	—	—	21	—	—	—	—	—	21

Z I E M N I A K I.

Tablica III.

Stacja nadania	Km.	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	Razem
Ze stacyj bez wykazanego kierunku nadania	—	—	—	19	—	1 565	976	101	989	788	—
Ze stacyj wykazanych . . .	—	3 011	4 404	6 791	3 213	7 025	4 370	460	2 970	2 099	34 343
Ogółem . .	—	3 011	4 404	6 810	3 213	8 590	5 346	561	3 959	2 887	—
Dyr. Warszawska	—	125	498	606	103	821	—	—	—	—	2 153
1. Barłogi	593	—	—	30	—	—	—	—	—	—	30
2. Broszków	410	—	—	75	—	—	—	—	—	—	75
3. Grabowo	357	—	47	—	—	—	—	—	—	—	47
4. Jastrąbka	381	—	135	—	—	—	—	—	—	—	135
5. Kłodawa	582	—	—	106	—	—	—	—	—	—	106
6. Kramsk	612	—	—	90	—	—	—	—	—	—	90
7. Łomża	341	—	65	—	—	—	—	—	—	—	65
8. Łuków	423	—	—	118	—	—	—	—	—	—	118
9. Międzyrzecz	433	30	—	70	45	—	—	—	—	—	145
10. Ostrołęka	351	—	155	—	—	—	—	—	—	—	155
11. Podnieśno	381	95	26	42	—	45	—	—	—	—	208
12. Siedlce	395	—	40	30	—	75	—	—	—	—	145
13. Sobolew	497	—	—	45	—	—	—	—	—	—	45
14. Sokółów	366	—	—	—	—	329	—	—	—	—	329
15. Szepietowo	290	—	—	—	58	27	—	—	—	—	85
16. Telaki	344	—	—	—	—	345	—	—	—	—	345
17. Zabiele Wielkie	371	—	30	—	—	—	—	—	—	—	30
Dyr. Radomska	—	106	51	4 048	—	766	329	—	—	—	5 300
1. Bedlno	446	—	51	370	—	27	—	—	—	—	448
2. Brzyżno	490	—	—	28	—	—	—	—	—	—	28
3. Bzite	508	—	—	90	—	—	20	—	—	—	110
4. Dębowa Karczma	610	—	—	—	—	45	—	—	—	—	45
5. Hrubieszów	641	—	—	—	—	—	60	—	—	—	60
6. Izbica	529	—	—	75	—	—	—	—	—	—	75
7. Jaszczów	526	—	—	172	—	—	—	—	—	—	172
8. Klementowice	516	—	—	31	—	30	—	—	—	—	61
9. Koniuchy	588	—	—	—	—	—	30	—	—	—	30
10. Krasnystaw	518	—	—	25	—	—	—	—	—	—	25
11. Krzywda	446	—	—	628	—	—	—	—	—	—	628
12. Lubartów	506	60	—	1 371	—	—	—	—	—	—	1 431
13. Łąpiguz	427	—	—	510	—	61	45	—	—	—	616
14. Łuck	573	46	—	—	—	90	—	—	—	—	136
15. Miączyn	581	—	—	—	—	30	105	—	—	—	135
16. Milanów	467	—	—	222	—	—	—	—	—	—	222
17. Motycz	545	—	—	—	—	71	—	—	—	—	71
18. Myzowo	469	—	—	26	—	—	—	—	—	—	26
19. Nałęczów	527	—	—	100	—	—	—	—	—	—	100
20. Nieświcz	602	—	—	—	—	206	—	—	—	—	206
21. Ołyka	552	—	—	—	—	132	39	—	—	—	171
22. Perespa	531	—	—	90	—	—	—	—	—	—	90
23. Sadurki	533	—	—	74	—	44	30	—	—	—	148

ZIEMNIAKI.

Tablica III.

Stacja nadania	Km.	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	Razem
24. Sienkiewiczówka . . .	619	—	—	—	—	30	—	—	—	—	30
25. Trawniki . . .	516	—	—	206	—	—	—	—	—	—	206
26. Wilkołaz . . .	571	—	—	30	—	—	—	—	—	—	30
Dyr. Wileńska . . .	—	2 780	3 855	1 824	3 005	5 362	3 771	460	2 970	2 023	26 050
1. Andrzejewicze . . .	214	—	—	—	—	—	92	—	—	—	92
2. Augustów . . .	230	—	72	—	—	30	33	—	—	—	135
3. Bastuny . . .	72	—	—	—	—	52	—	—	—	—	52
4. Bielsk Podlaski . . .	286	—	—	—	44	—	—	—	—	—	44
5. Bielany . . .	179	30	—	—	45	45	25	—	—	—	145
6. Bieniakonie . . .	52	—	108	130	218	291	291	247	284	253	1 792
7. Bohdanów . . .	165	—	—	48	60	—	—	—	—	—	108
8. Budzław . . .	186	31	—	—	—	45	—	—	172	107	355
9. Brzostowica . . .	236	—	30	—	59	344	107	—	—	—	540
10. Dukszy . . .	126	—	—	—	—	—	—	—	139	—	139
11. Grajewo . . .	323	50	—	—	—	385	338	—	—	—	773
12. Głębokie . . .	202	—	—	—	35	41	—	—	239	—	315
13. Gregorowce . . .	300	—	45	—	—	—	31	—	—	—	76
14. Grodno . . .	157	175	—	—	—	—	77	—	—	—	252
15. Gudogaje . . .	46	—	—	—	—	—	39	—	—	—	39
16. Hajnówka . . .	281	—	—	—	—	—	24	—	—	—	24
17. Horodziej . . .	239	165	63	—	—	46	46	—	—	—	320
18. Horodźki . . .	153	20	135	84	43	121	—	—	—	235	638
19. Ignalino . . .	101	—	—	—	—	—	—	—	—	166	166
20. Juraciszki . . .	143	—	—	55	—	—	—	—	—	—	55
21. Kamienna N-wa . . .	205	230	126	—	61	30	474	60	—	—	981
22. Kiena . . .	30	—	25	75	53	52	96	—	—	63	364
23. Kleszczele . . .	313	—	40	—	—	—	—	—	—	—	40
24. Knyszyn . . .	289	—	327	—	—	—	—	—	—	—	327
25. Królewsczyzna . . .	219	—	—	—	—	—	—	—	—	66	66
26. Krzywicze (Kniahinin) . . .	167	199	102	30	194	68	—	—	226	—	819
27. Kuźnica . . .	184	200	141	—	60	222	146	—	—	—	769
28. Lachowicze . . .	224	—	40	32	—	—	—	—	—	—	72
29. Lida . . .	94	—	—	—	31	—	—	—	—	—	31
30. Łyntupy . . .	100	—	—	—	—	—	—	—	104	—	104
31. Łyszczyce . . .	343	50	—	—	—	—	—	—	—	—	50
32. Mickiewicze . . .	172	30	—	—	31	—	—	49	—	—	110
33. Mołodeczno . . .	116	—	—	32	—	—	—	—	—	—	32
34. Mońki . . .	284	40	317	—	—	279	93	—	—	—	729
35. Niemojki . . .	367	319	997	579	1 021	1 251	25	42	—	—	4 234
36. Nowojelnia . . .	146	25	—	—	63	—	—	—	—	—	88
37. Nowodruć . . .	181	—	—	—	—	—	—	—	108	98	206
38. Olechnowicze . . .	146	—	—	—	28	21	—	—	—	53	102
39. Osowiec . . .	298	—	43	—	75	175	—	—	—	—	293
40. Oszmiana . . .	60	120	154	124	267	156	123	—	—	—	944
41. Parafjanów . . .	202	—	—	—	—	107	—	—	319	202	628
42. Pińsk . . .	374	—	—	—	—	30	—	—	—	—	30
43. Platerów . . .	357	681	612	193	229	539	106	—	145	—	2 505
44. Podbrodzie . . .	51	—	—	—	—	—	—	32	—	—	32
45. Pogorzelce . . .	219	—	38	100	—	100	—	—	—	—	238
46. Połoczany . . .	136	30	—	167	40	—	—	—	—	—	237

Z I E M N I A K I.

Tablica III.

Stacja nadania	Km.	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	Razem
47. Postawy . . .	145	—	—	—	—	—	—	—	614	180	794
48. Prudy . . .	110	—	61	47	26	72	—	—	—	79	285
49. Roś . . .	185	75	101	22	—	145	550	—	—	—	893
50. Różanka . . .	145	—	—	—	—	48	—	—	—	—	48
51. Skidel . . .	187	—	25	—	32	25	90	—	—	—	172
52. Skrzybowce . .	126	—	68	44	—	—	—	—	—	—	112
53. Smorgonie . .	85	—	—	—	92	—	—	—	—	—	92
54. Soły . . .	69	—	105	31	133	139	—	—	—	215	623
55. Stasiły . . .	40	—	—	—	35	—	—	—	—	—	35
56. Świsłocz . . .	232	20	42	—	—	165	60	—	—	—	287
57. Wilejka . . .	141	—	—	—	—	—	—	—	173	—	173
58. Włodawa . . .	431	—	—	31	—	—	—	—	—	—	31
59. Wołkowysk . .	203	—	—	—	—	122	32	—	—	—	154
60. Woropajewo . .	170	—	—	—	—	—	—	—	221	154	375
61. Wysokie Lit. . .	324	290	38	—	30	30	56	—	—	—	444
62. Zalesie k/Wilna	93	—	—	—	—	62	—	—	—	—	62
63. Zelwa . . .	233	—	—	—	—	33	33	—	—	—	66
64. Ziabki . . .	256	—	—	—	—	—	—	—	226	152	378
65. Żytomla . . .	178	—	—	—	—	121	784	30	—	—	935
Dyr. Poznańska	—	—	—	249	—	30	—	—	—	76	355
1. Czemiń . . .	760	—	—	98	—	—	—	—	—	—	98
2. Gniezno . . .	680	—	—	—	—	30	—	—	—	—	30
3. Opalenica . . .	767	—	—	121	—	—	—	—	—	—	121
4. Piechcin . . .	710	—	—	—	—	—	—	—	—	76	76
5. Strykowo . . .	760	—	—	30	—	—	—	—	—	—	30
Dyr. Lwowska	—	—	—	64	—	46	214	—	—	—	324
1. Bubnów . . .	557	—	—	—	—	—	55	—	—	—	55
2. Komarno											
Buczalę	747	—	—	—	—	—	26	—	—	—	26
3. Ulwówek . . .	583	—	—	—	—	—	31	—	—	—	31
4. Zbaraż . . .	784	—	—	64	—	—	—	—	—	—	64
5. Sokal . . .	594	—	—	—	—	46	102	—	—	—	148
Dyr. Stanisła- wowska	—	—	—	—	105	—	25	—	—	—	130
1. Chodaczków Wielki	776	—	—	—	25	—	—	—	—	—	25
2. Dawidów . . .	730	—	—	—	—	—	25	—	—	—	25
3. Denysów Kopyczyńce	999	—	—	—	80	—	—	—	—	—	80
Dyr. Krakowska	—	—	—	—	—	—	31	—	—	—	31
1. Oświęcim . . .	765	—	—	—	—	—	31	—	—	—	31

TABLICA IV.

Nadania ziemiopłodów (pszenicy, żyta, jęczmienia, owsa i ziemniaków)
do Wilna i N.-Wilejki w/g województw i powiatów, w latach 1924—1933
(w tonnach).

497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

TABLA IV

Nadania ziemiołobow (rozdział 10) w latach 1924-1931
w Własności Państwowej (w tysiącach hektarów)

P S Z E N I C A .

Tablica IV.

Województwa Powiaty	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
WARSZAWA	—	—	—	—	—	30	—	—	15	90
1. Ciechanów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60
2. Gostynin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Kutno	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Łowicz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Mława	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
6. Niezawa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Płock	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Płońsk	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—
9. Przasnysz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Pułtusk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
11. Radzymin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Rawa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13. Sierpc	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—
14. Skierniewice	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15. Sochaczew	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16. Warszawa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17. Włocławek	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ŁÓDŹ	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—
1. Brzeziny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Kalisz	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—
3. Koło	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Konin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Łask	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—
6. Łęczyca	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Łódź	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Piotrków	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Radomsko	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Sieradz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
KIELCE	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1. Jędrzejów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Opatów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Sosnowiec	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
LUBLIN	—	—	—	—	—	47	—	—	242	105
1. Biała Podlaska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Biłgoraj	—	—	—	—	—	—	—	—	90	45
3. Chełm	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—
4. Garwolin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30
5. Hrubieszów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
6. Janów	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—
7. Konstantynów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
8. Krasnystaw	—	—	—	—	—	47	—	—	15	—
9. Lubartów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Lublin	—	—	—	—	—	—	—	—	92	—
11. Łuków	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Puławy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13. Radzyń	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14. Siedlec	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15. Sokółów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16. Włodawa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17. Zamość	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

P S Z E N I C A .

Tablica IV.

Województwa Powiaty	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
BIAŁYSTOK	—	—	—	—	106	875	634	—	246	326
1. Augustów	—	—	—	—	—	91	168	—	45	60
2. Białystok	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Bielsk	—	—	—	—	—	120	152	—	—	30
4. Grodno	—	—	—	—	76	240	41	—	—	—
5. Łomża	—	—	—	—	—	—	—	—	47	—
6. Ostrołęka	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—
7. Ostrów	—	—	—	—	—	135	—	—	—	—
8. Sokółka	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Suwałki	—	—	—	—	—	—	62	—	91	—
10. Szczuczyn Biał.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	50
11. Wołkowysk	—	—	—	—	—	45	181	—	31	154
12. Wysokie Mazow.	—	—	—	—	30	244	30	—	17	32
WILNO	—	—	—	37	42	97	911	817	1 203	749
1. Brasław	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
2. Działdowo	—	—	—	37	—	—	—	—	15	31
3. Mołodeczno	—	—	—	—	20	67	118	81	90	98
4. Osmiana	—	—	—	—	—	—	112	55	70	36
5. Postawy	—	—	—	—	—	—	64	169	245	201
6. Święciany	—	—	—	—	20	—	617	512	713	368
7. Wilejka	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Wilno-Troki (m. i pow.)	—	—	—	—	—	30	—	—	55	—
NOWOGRÓDEK	—	60	151	165	—	369	993	340	264	470
1. Baranowicze	—	60	90	60	—	169	107	—	109	136
2. Lida	—	—	—	—	—	—	30	—	—	4
3. Nieśwież	—	—	61	105	—	200	461	250	140	266
4. Nowogródek	—	—	—	—	—	—	395	90	15	64
5. Słonim	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Stołpce	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Szczuczyn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Wołożyn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
POLESIE	—	—	—	—	—	—	—	—	30	46
1. Brześć	—	—	—	—	—	—	—	—	15	46
2. Drohiczyn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Kamień Koszyrski	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Kobryń	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Kossów	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—
6. Łuniniec	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Pińsk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Prużana	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
WOŁYŃ	—	30	—	318	75	—	225	1 060	1 562	2 735
1. Dubno	—	—	—	—	—	—	—	—	122	16
2. Horochów	—	—	—	—	—	—	30	441	240	214
3. Kostopol	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Kowel	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Krzemieniec	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Łuck	—	30	—	—	75	—	195	619	1 125	2 333
7. Równe	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—
8. Włodzimierz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Zdołbunów	—	—	—	318	—	—	—	—	60	172

P S Z E N I C A .

Tablica IV.

Województwa Powiaty	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
POZNAŃ	—	—	—	—	—	—	—	—	615	90
1. Bydgoszcz	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—
2. Chodzież	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Czarnków	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Gostyń	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Grodzisk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Inowrocław	—	—	—	—	—	—	—	—	75	45
7. Jarocin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Kępno	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Kościan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Koźmin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11. Leszno	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Międzychód	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13. Mogiło	—	—	—	—	—	—	—	—	15	15
14. Nowy Tomyśl	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15. Oborniki	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16. Ostrów Wlkp.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17. Poznań (m. i pow.)	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—
18. Rawicz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19. Strzelno	—	—	—	—	—	—	—	—	239	15
20. Szamotuły	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21. Szubin	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—
22. Śrem	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23. Środa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24. Wągrowiec	—	—	—	—	—	—	—	—	60	—
25. Września	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26. Wyrzysk	—	—	—	—	—	—	—	—	136	15
27. Wolsztyn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28. Znin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29. Gniezno	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—
POMORZE	—	—	—	—	—	—	—	—	375	120
1. Brodnica	—	—	—	—	—	—	—	—	60	45
2. Chojnice	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Działdowo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Grudziądz	—	—	—	—	—	—	—	—	105	—
5. Kartusy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Kościerzyna	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Lubawa	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—
8. Sępólno	—	—	—	—	—	—	—	—	45	45
9. Starogard	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
10. Świecie	—	—	—	—	—	—	—	—	30	15
11. Tczew	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—
12. Toruń	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—
13. Tuchola	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—
14. Wąbrzeźno	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—
KRAKÓW	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—
1. Miasto Kraków	—	—	—	—	—	—	—	—	30	—
2. Biała	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Nowy Sącz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

P S Z E N I C A .

Tablica IV.

Województwa Powiaty	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
LWÓW	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1. Bóbrka	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Lwów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Mościska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Rawa Ruska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Rudki	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Sokal	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
STANISŁAWÓW	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—
1. Horodenka	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Kałusz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Kołomyja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Rohatyn	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—
5. Stanisławów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Sniatyń	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Tlumacz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
TARNOPOL	—	—	—	—	—	—	—	246	172	113
1. Borszczów	—	—	—	—	—	—	—	—	15	—
2. Brody	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Brzeżany	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Buczacz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Czortków	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Kopyczyńce	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Podhajce	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Radziechów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Skałat	—	—	—	—	—	—	—	246	157	113
10. Tarnopol	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11. Trembowla	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Zaleszczyki	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13. Zbaraż	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14. Zborów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15. Złoczów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Ż Y T O.

Tablica IV.

Województwa Powiaty	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
WARSZAWA . . .	192	75	—	663	362	212	—	134	—	83
1. Ciechanów . . .	86	—	—	—	—	—	—	—	—	45
2. Gostynin . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Kutno . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
4. Łowicz . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Mława . . .	45	—	—	—	90	—	—	—	—	—
6. Nieszawa . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Płock . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Płońsk . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Przasnysz . . .	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—
10. Pułtusk . . .	—	75	—	—	47	46	—	—	—	15
11. Radzymin . . .	—	—	—	—	—	31	—	—	—	—
12. Rawa . . .	—	—	—	—	—	105	—	—	—	—
13. Sierpc . . .	—	—	—	—	30	—	—	—	—	—
14. Skierniewice . . .	61	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15. Sochaczew . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16. Warszawa . . .	—	—	—	663	149	—	—	134	—	8
17. Włocławek . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ŁÓDŹ . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	60
1. Brzeziny . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
2. Kalisz . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Koło . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Konin . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	45
5. Łask . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Łęczycza . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Łódź . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Piotrków . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Radomsko . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Sieradz . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
KIELCE . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1. Jędrzejów . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Opatów . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Sosnowiec . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
LUBLIN . . .	257	164	1 288	126	781	1 295	—	138	1 019	259
1. Biała Podlaska . . .	—	—	90	—	—	57	—	61	—	—
2. Biłgoraj . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Chełm . . .	60	75	188	—	30	150	—	—	—	—
4. Garwolin . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Hrubieszów . . .	—	—	57	—	90	225	—	—	—	—
6. Janów . . .	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—
7. Konstantynów . . .	167	61	272	—	45	167	—	77	15	46
8. Krasnystaw . . .	—	—	43	—	—	59	—	—	—	—
9. Lubartów . . .	—	—	155	34	—	—	—	—	—	—
10. Lublin . . .	—	—	91	—	45	—	—	—	913	105
11. Łuków . . .	—	28	136	92	—	74	—	—	—	30
12. Puławy . . .	—	—	65	—	—	—	—	—	—	—
13. Radzyń . . .	30	—	—	—	48	—	—	—	—	—
14. Siedlce . . .	—	—	25	—	75	75	—	—	15	—
15. Sokołów . . .	—	—	106	—	346	443	—	—	76	78
16. Włodawa . . .	—	—	—	—	55	—	—	—	—	—
17. Zamość . . .	—	—	30	—	47	45	—	—	—	—

Ż Y T O.

Tablica IV.

Województwa Powiaty	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
BIAŁYSTOK	1 769	1 626	3 809	3 675	5 799	10 598	2 863	2 445	5 267	12 110
1. Augustów	—	45	30	100	28	91	136	—	76	45
2. Białystok	26	—	414	265	700	1 420	77	348	570	944
3. Bielsk	105	92	145	—	1 014	2 434	282	422	318	721
4. Grodno	858	788	1 082	607	558	1 157	395	231	379	1 931
5. Łomża	100	—	161	105	195	860	20	106	630	3 473
6. Ostrołęka	30	75	89	—	—	105	—	—	15	75
7. Ostrów	32	136	—	—	629	553	—	195	—	—
8. Sokółka	30	105	301	1 386	1 093	1 839	841	210	594	92
9. Suwałki	—	—	240	594	591	651	181	—	180	45
10. Szczuczyn Biał.	70	—	208	100	167	122	—	304	394	1 162
11. Wołkowysk	476	355	942	518	561	783	931	462	1 990	2 190
12. Wysokie Mazow.	42	30	197	—	263	583	—	90	121	1 432
WILNO	1 010	1 363	1 057	4 131	2 931	104	2 871	11 042	6 394	2 983
1. Braśław	—	—	—	—	—	—	—	61	—	—
2. Działdowo	83	76	—	342	344	—	31	2 166	2 110	637
3. Mołodeczno	496	740	362	1 809	1 187	—	773	1 709	777	455
4. Oszmiana	270	283	502	1 406	732	69	1 195	1 479	967	970
5. Postawy	43	94	—	94	—	—	434	2 519	1 159	445
6. Święciany	—	—	—	—	29	35	320	1 886	367	281
7. Wilejka	—	65	63	390	609	—	28	1 222	853	94
8. Wilno-Troki (m. i pow.)	118	105	130	90	30	—	90	—	161	101
NOWOGRÓDEK	6 441	6 108	6 568	4 351	2 329	2 047	7 931	2 430	871	876
1. Baranowicze	2 521	1 987	2 901	1 494	625	449	2 248	445	109	73
2. Lida	336	543	135	283	28	84	607	177	111	153
3. Nieswież	1 946	1 920	2 350	1 655	1 443	1 119	2 695	1 176	389	500
4. Nowogródek	1 322	1 054	592	507	193	200	1 482	512	75	56
5. Słonim	48	—	—	—	—	—	—	60	44	31
6. Stołpce	—	—	—	48	—	—	—	—	—	—
7. Szczuczyn	268	542	570	307	40	195	782	—	128	63
8. Wołożyn	—	62	20	57	—	—	117	60	15	—
POLESIE	491	282	1 137	467	355	621	30	362	45	1 818
1. Brześć	324	194	531	300	355	544	—	362	—	1 391
2. Drohiczyn	—	—	55	—	—	—	—	—	—	—
3. Kamień Koszyrski	—	30	76	—	—	—	—	—	—	—
4. Kobryń	167	—	347	167	—	77	—	—	—	167
5. Kossów	—	28	25	—	—	—	30	—	45	15
6. Łuniniec	—	30	30	—	—	—	—	—	—	—
7. Pińsk	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—
8. Prużana	—	—	43	—	—	—	—	—	—	245
WOŁYŃ	145	3 304	8 173	866	3 132	1 936	135	—	50	30
1. Dubno	—	45	463	27	33	30	—	—	—	—
2. Horochów	—	—	69	—	160	27	—	—	—	—
3. Kostopol	—	26	30	—	—	—	—	—	—	—
4. Kowel	—	—	606	—	36	31	—	—	—	—
5. Krzemieniec	—	—	56	—	31	—	—	—	—	—
6. Łuck	145	2 902	5 981	102	2 433	1 746	135	—	45	—
7. Równe	—	331	513	124	210	30	—	—	5	30
8. Włodzimierz	—	—	177	—	64	72	—	—	—	—
9. Zdołbunów	—	—	278	613	165	—	—	—	—	—

Ż Y T O.

Tablica IV.

Województwa Powiaty	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
POZNAŃ	636	150	—	—	30	90	—	—	45	470
1. Bydgoszcz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Chodzież	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Czarnków	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Gostyń	31	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Grodzisk	134	30	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Inowrocław	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30
7. Jarocin	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—
8. Kępno	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Kościan	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Koźmin	45	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11. Leszno	61	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Międzychód	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13. Mogilno	—	—	—	—	—	—	—	—	—	227
14. Nowy Tomyśl	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15. Oborniki	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—
16. Ostrów Wlkp.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17. Poznań (m. i pow.)	—	30	—	—	—	—	—	—	—	45
18. Rawicz	45	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19. Strzelno	20	—	—	—	—	—	—	—	—	15
20. Szamotuły	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—
21. Szubin	—	—	—	—	30	—	—	—	—	47
22. Śrem	45	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23. Środa	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24. Wągrowiec	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25. Września	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26. Wyrzysk	—	—	—	—	—	—	—	—	45	—
27. Wolsztyn	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—
28. Żnin	75	—	—	—	—	—	—	—	—	106
29. Gniezno	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
POMORZE	20	30	—	30	880	—	—	—	300	105
1. Brodnica	20	—	—	—	90	—	—	—	—	—
2. Chojnice	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Działdowo	—	—	—	—	105	—	—	—	—	60
4. Grudziądz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Kartuzy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Kościerzyna	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Lubawa	—	30	—	30	121	—	—	—	—	—
8. Sępólno	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
9. Starogard	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Świecie	—	—	—	—	—	—	—	—	300	—
11. Tczew	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Toruń	—	—	—	—	534	—	—	—	—	—
13. Tuchola	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
14. Wąbrzeźno	—	—	—	—	30	—	—	—	—	15
KRAKÓW	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
1. Miasto Kraków	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Biała	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Nowy Sącz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15

Ż Y T O

Tablica IV.

Województwa Powiaty	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
LWÓW	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—
1. Bóbrka	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Lwów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Mościska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Rawa Ruska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Rudki	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Sokal	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—
STANISŁAWÓW	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1. Horodenka	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Kałusz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Kołomyja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Rohatyn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Stanisławów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Śniatyń	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Tłumacz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
TARNOPOL	172	—	—	—	299	26	—	—	—	—
1. Borszczów	—	—	—	—	30	26	—	—	—	—
2. Brody	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Brzeżany	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Buczac	—	—	—	—	37	—	—	—	—	—
5. Czortków	—	—	—	—	31	—	—	—	—	—
6. Kopyczyńce	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Podhajce	—	—	—	—	46	—	—	—	—	—
8. Radziechów	43	—	—	—	30	—	—	—	—	—
9. Skałat	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Tarnopol	45	—	—	—	75	—	—	—	—	—
11. Trembowła	—	—	—	—	28	—	—	—	—	—
12. Zaleszczyki	—	—	—	—	22	—	—	—	—	—
13. Zbaraż	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14. Zborów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15. Złoczów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

JĘCZMIENŃ.

Tablica IV.

Województwa Powiaty	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
WARSZAWA	55	46	255	270	575	216	90	60	74	45
1. Ciechanów	—	—	—	60	31	—	—	—	—	—
2. Gostynin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Kutno	—	46	165	165	272	156	30	—	—	—
4. Łowicz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Mława	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Nieszawa	—	—	90	—	91	30	30	—	—	—
7. Płock	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Płońsk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Przasnysz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Pułtusk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11. Radzymin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Rawa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13. Sierpc	—	—	—	—	60	—	—	—	—	—
14. Skierniewice	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15. Sochaczew	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16. Warszawa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17. Włocławek	55	—	—	45	121	30	30	60	74	45
ŁÓDŹ	—	—	—	45	60	60	—	60	—	30
1. Brzeziny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Kalisz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Koło	—	—	—	45	60	60	—	—	—	—
4. Konin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30
5. Łask	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Łęczyca	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Łódź	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Piotrków	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Radomsko	—	—	—	—	—	—	—	60	—	—
10. Sieradz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
KIELCE	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—
1. Jędrzejów	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—
2. Opatów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Sosnowiec	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
LUBLIN	30	—	294	82	—	—	31	—	—	30
1. Biała Podlaska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Biłgoraj	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Chełm	—	—	27	57	—	—	—	—	—	—
4. Garwolin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Hrubieszów	30	—	45	25	—	—	—	—	—	—
6. Janów	—	—	31	—	—	—	—	—	—	—
7. Konstantynów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30
8. Krasnystaw	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Lubartów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Lublin	—	—	161	—	—	—	—	—	—	—
11. Łuków	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Puławy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13. Radzyń	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14. Siedlec	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15. Sokołów	—	—	—	—	—	—	31	—	—	—
16. Włodawa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17. Zamość	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—

JĘCZMIEŃ.

Tablica IV.

Województwa Powiaty	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
BIAŁYSTOK	53	71	310	488	434	473	60	—	148	596
1. Augustów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
2. Białystok	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Bielsk	—	—	—	—	—	62	—	—	—	—
4. Grodno	23	71	285	294	183	163	30	—	89	464
5. Łomża	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Ostrołęka	—	—	—	—	30	—	—	—	—	—
7. Ostrów	—	—	—	—	—	25	—	—	—	—
8. Sokółka	—	—	—	93	90	45	—	—	—	30
9. Suwałki	—	—	—	56	45	—	—	—	30	—
10. Szczuczyn Biał.	—	—	—	—	31	—	—	—	15	—
11. Wołkowyśk	30	—	25	45	55	178	30	—	14	87
12. Wysokie Mazow.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
WILNO	119	188	263	357	97	341	390	997	598	298
1. Braśław	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Dzisna	—	—	—	—	—	—	—	—	36	17
3. Mołodeczno	—	—	50	84	37	25	122	328	152	70
4. Oszmiana	—	30	123	195	60	151	238	425	184	126
5. Postawy	—	—	—	—	—	—	—	—	33	15
6. Święciany	64	23	30	—	—	—	—	—	7	45
7. Wilejka	24	—	30	20	—	—	—	76	101	—
8. Wilno-Troki (m. i pow.)	31	135	30	58	—	165	30	168	85	25
NOWOGRÓDEK	265	151	185	102	136	261	604	—	105	135
1. Baranowicze	45	45	30	—	31	47	124	—	15	31
2. Lida	71	30	—	—	—	20	113	—	60	—
3. Nieśwież	42	30	129	102	43	70	105	—	15	104
4. Nowogródek	107	46	26	—	—	98	229	—	—	—
5. Słonim	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Stołpce	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Szczuczyn	—	—	—	—	25	—	—	—	—	—
8. Wołożyn	—	—	—	—	37	26	33	—	15	—
POLESIE	30	—	—	—	—	30	—	—	—	—
1. Brześć	30	—	—	—	—	30	—	—	—	—
2. Drohiczyn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Kamień Koszyrski	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Kobryń	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Kossów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Luniniec	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Pińsk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Prużana	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
WOŁYŃ	136	401	676	636	1 429	1 203	211	—	101	136
1. Dubno	—	—	144	277	345	359	61	—	15	—
2. Horochów	—	—	—	—	—	46	—	—	—	—
3. Kostopol	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Kowel	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Krzemieniec	—	—	—	91	87	264	—	—	—	—
6. Łuck	136	401	387	223	803	358	45	—	86	136
7. Równe	—	—	85	45	103	25	75	—	—	—
8. Włodzimierz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Zdobunów	—	—	60	—	91	151	30	—	—	—

JĘCZMIEŃ.

Tablica IV.

Województwa Powiaty	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
POZNAŃ	—	76	—	30	106	—	—	—	—	—
1. Bydgoszcz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Chodzież	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Czarnków	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Gostyń	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Grodzisk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Inowrocław	—	30	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Jarocin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Kępno	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Kościan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Koźmin	—	—	—	—	30	—	—	—	—	—
11. Leszno	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Międzychód	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13. Mogilno	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—
14. Nowy Tomyśl	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15. Oborniki	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16. Ostrów Wlkp.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17. Poznań (m. i pow.)	—	46	—	—	—	—	—	—	—	—
18. Rawicz	—	—	—	—	31	—	—	—	—	—
19. Strzelno	—	—	—	—	45	—	—	—	—	—
20. Szamotuły	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21. Szubin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22. Śrem	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23. Środa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24. Wągrowiec	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25. Września	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26. Wyrzysk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27. Wolsztyn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28. Żnin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29. Gniezno	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
POMORZE	76	25	—	—	—	—	—	—	—	—
1. Brodnica	46	25	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Chojnice	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Działdowo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Grudziądz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Kartuzy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Kościerzyna	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Lubawa	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Sępólno	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Starogard	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Świecie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11. Tczew	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Toruń	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13. Tuchola	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14. Wąbrzeźno	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
KRAKÓW	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1. Miasto Kraków	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Biała	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Nowy Sącz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

JĘCZMIENŃ.

Tablica IV.

Województwa Powiaty	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
LWÓW	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1. Bóbrka	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Lwów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Mościska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Rawa Ruska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Rudki	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Sokal	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
STANISŁAWÓW	—	—	—	103	30	—	—	—	—	15
1. Horodenka	—	—	—	20	—	—	—	—	—	—
2. Kałusz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Kołomyja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
4. Rohatyn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Stanisławów	—	—	—	83	—	—	—	—	—	—
6. Śniatyń	—	—	—	—	30	—	—	—	—	—
7. Tłumacz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
TARNOPOL	—	—	30	87	—	76	—	—	—	—
1. Borszczów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Brody	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Brzeżany	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Buczac	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Czortków	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Kopyczyńce	—	—	—	28	—	—	—	—	—	—
7. Podhajce	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Radziechów	—	—	30	—	—	31	—	—	—	—
9. Skałat	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Tarnopol	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—
11. Trembowla	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Zaleszczyki	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13. Zbaraż	—	—	—	29	—	—	—	—	—	—
14. Zborów	—	—	—	—	—	45	—	—	—	—
15. Złoczów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

O W I E S.

Tablica IV.

Województwa Powiaty	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
WARSZAWA	478	180	261	—	—	—	—	—	—	202
1. Ciechanów	27	45	45	—	—	—	—	—	—	—
2. Gostynin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Kutno	—	75	105	—	—	—	—	—	—	78
4. Łowicz	—	—	20	—	—	—	—	—	—	31
5. Mława	—	60	30	—	—	—	—	—	—	—
6. Niezawa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Płock	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Płońsk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Przasnysz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Pułtusk	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—
11. Radzymin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Rawa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13. Sierpc	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14. Skierniewice	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15. Sochaczew	—	—	31	—	—	—	—	—	—	93
16. Warszawa	451	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17. Włocławek	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ŁÓDŹ	—	—	45	—	—	—	—	—	—	173
1. Brzeziny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	113
2. Kalisz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Koło	—	—	45	—	—	—	—	—	—	30
4. Konin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30
5. Łask	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Łęczyca	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Łódź	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Piotrków	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Radomsko	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Sieradz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
KIELCE	—	—	—	—	—	27	—	—	—	—
1. Jędrzejów	—	—	—	—	—	27	—	—	—	—
2. Opatów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Sosnowiec	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
LUBLIN	203	322	2 364	919	216	256	—	—	—	—
1. Biała Podlaska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Biłgoraj	—	—	142	—	—	—	—	—	—	—
3. Chełm	60	30	85	60	25	—	—	—	—	—
4. Garwolin	—	—	35	—	—	—	—	—	—	—
5. Hrubieszów	—	90	307	70	105	—	—	—	—	—
6. Janów	—	—	236	91	30	30	—	—	—	—
7. Konstantynów	30	57	20	—	—	—	—	—	—	—
8. Krasnystaw	—	—	72	—	31	—	—	—	—	—
9. Lubartów	—	—	220	60	—	—	—	—	—	—
10. Lublin	—	—	658	336	25	29	—	—	—	—
11. Łuków	27	30	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Puławy	—	—	196	46	—	—	—	—	—	—
13. Radzyń	—	40	52	—	—	45	—	—	—	—
14. Siedlce	—	45	40	—	—	—	—	—	—	—
15. Sokołów	86	—	91	76	—	92	—	—	—	—
16. Włodawa	—	—	30	30	—	60	—	—	—	—
17. Zamość	—	30	180	150	—	—	—	—	—	—

O W I E S.

Tablica IV.

Województwa Powiaty	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
BIAŁYSTOK . . .	1 003	946	131	452	196	1 247	101	76	—	2 093
1. Augustów	—	—	—	30	—	180	—	—	—	151
2. Białystok	—	311	—	—	—	76	—	—	—	—
3. Bielsk	—	30	—	—	—	93	—	—	—	182
4. Grodno	642	514	66	91	—	61	58	—	—	591
5. Łomża	30	—	—	—	—	35	—	—	—	308
6. Ostrołęka	—	30	—	—	—	30	—	—	—	—
7. Ostrów	91	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Sokółka	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31
9. Suwałki	20	—	30	331	166	662	—	76	—	196
10. Szczuczyn Biał.	130	—	—	—	—	30	—	—	—	555
11. Wołkowysk	90	—	—	—	—	—	43	—	—	15
12. Wysokie Mazow.	—	61	35	—	30	80	—	—	—	64
WILNO	2 207	2 149	1 148	618	775	471	1 757	1 589	3 611	2 618
1. Brasław	—	—	—	—	—	—	76	147	313	418
2. Dzisna	724	926	658	301	182	—	87	255	973	1 020
3. Mołodeczno	626	519	378	236	377	300	573	308	490	288
4. Oszmiana	282	39	36	34	216	171	221	125	433	143
5. Postawy	256	201	50	—	—	—	157	263	375	138
6. Świeciany	319	464	26	47	—	—	592	491	820	601
7. Wilejka	—	—	—	—	—	—	—	—	132	—
8. Wilno-Troki (m. i pow.)	—	—	—	—	—	—	51	—	75	10
NOWOGRÓDEK	705	218	180	455	71	222	228	—	143	134
1. Baranowicze	145	95	23	—	25	59	—	—	29	106
2. Lida	289	62	50	66	21	52	95	—	13	28
3. Nieśwież	30	28	42	—	—	—	—	—	—	—
4. Nowogródek	153	33	35	—	—	111	103	—	—	—
5. Słonim	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Stołpce	—	—	30	389	—	—	—	—	—	—
7. Szczuczyn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Wołożyn	88	—	—	—	25	—	30	—	101	—
POLESIE	—	—	105	—	—	—	—	—	—	106
1. Brześć	—	—	105	—	—	—	—	—	—	15
2. Drohiczyn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Kamień Koszyrski	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Kobryń	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Kossów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Łuniniec	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Pińsk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Prużana	—	—	—	—	—	—	—	—	—	91
WOŁYŃ	230	496	2 830	2 036	3 032	453	—	—	—	242
1. Dubno	45	86	664	454	604	30	—	—	—	—
2. Horochów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Kostopol	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Kowel	—	—	—	—	200	—	—	—	—	—
5. Krzemieniec	40	25	216	440	359	54	—	—	—	—
6. Łuck	145	310	1 187	697	1 302	212	—	—	—	15
7. Równe	—	75	489	55	223	60	—	—	—	135
8. Włodzimierz	—	—	25	30	—	30	—	—	—	—
9. Zdołbunów	—	—	249	360	344	67	—	—	—	92

O W I E S.

Tablica IV.

Województwa Powiaty	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
POZNAŃ	896	293	55	—	30	30	—	—	—	30
1. Bydgoszcz	60	171	—	—	—	—	—	—	—	15
2. Chodzież	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Czarnków	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Gostyń	30	—	25	—	—	—	—	—	—	—
5. Grodzisk	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Inowrocław	31	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Jarocin	—	46	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Kępno	67	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Kościan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Koźmin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11. Leszno	84	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Międzychód	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13. Mogilno	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14. Nowy Tomyśl	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15. Oborniki	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16. Ostrów Wlkp.	31	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17. Poznań (m. i pow.).	327	76	—	—	—	—	—	—	—	—
18. Rawicz	141	—	—	—	30	—	—	—	—	—
19. Strzelno	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—
20. Szamotuły	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21. Szubin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22. Śrem	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23. Środa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24. Wągrowiec	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25. Września	30	—	—	—	—	30	—	—	—	—
26. Wyrzysk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27. Wolsztyn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28. Żnin	35	—	—	—	—	—	—	—	—	15
29. Gniezno	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
POMORZE	554	424	151	—	—	—	—	—	—	90
1. Brodnica	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Chojnice	85	—	—	—	—	—	—	—	—	60
3. Działdowo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Grudziądz	30	179	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Kartuzy	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Kościerzyna	46	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Lubawa	102	60	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Sępólno	25	—	—	—	—	—	—	—	—	15
9. Starogard	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Świecie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11. Tczew	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Toruń	26	185	151	—	—	—	—	—	—	—
13. Tuchola	80	—	—	—	—	—	—	—	—	15
14. Wąbrzeźno	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
KRAKÓW	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1. Miasto Kraków	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Biała	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Nowy Sącz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

O W I E S.

Tablica IV.

Województwa Powiaty	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
LWÓW	—	—	60	217	46	—	—	—	—	—
1. Bóbrka	—	—	30	159	—	—	—	—	—	—
2. Lwów	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—
3. Mościska	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—
4. Rawa Ruska	—	—	—	—	46	—	—	—	—	—
5. Rudki	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Sokal	—	—	—	28	—	—	—	—	—	—
STANISŁAWÓW	—	—	30	342	—	—	—	—	—	—
1. Horodenka	—	—	—	28	—	—	—	—	—	—
2. Kałusz	—	—	—	43	—	—	—	—	—	—
3. Kołomyja	—	—	—	180	—	—	—	—	—	—
4. Rohatyn	—	—	30	30	—	—	—	—	—	—
5. Stanisławów	—	—	—	31	—	—	—	—	—	—
6. Sniatyn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Tlumacz	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—
TARNOPOL	—	—	122	1 079	241	165	—	—	16	—
1. Borszczów	—	—	—	110	30	—	—	—	—	—
2. Brody	—	—	92	66	—	—	—	—	—	—
3. Brzeżany	—	—	—	215	—	—	—	—	—	—
4. Buczacze	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Czortków	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Kopyczyńce	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Podhajce	—	—	—	55	—	—	—	—	—	—
8. Radziechów	—	—	—	75	166	—	—	—	—	—
9. Skala	—	—	—	43	—	—	—	—	—	—
10. Tarnopol	—	—	—	125	45	—	—	—	—	—
11. Trembowla	—	—	—	49	—	—	—	—	—	—
12. Zaleszczyki	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13. Zbaraż	—	—	—	77	—	—	—	—	—	—
14. Zborów	—	—	30	234	—	135	—	—	—	—
15. Złoczów	—	—	—	30	—	30	—	—	16	—

MAKA ZBOŻOWA.

Tablica IV.

Województwa Powiaty	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
WARSZAWA	2 254	1 106	2 003	2 669	3 975	2 266	949	303	445	809
1. Ciechanów	—	—	—	91	—	45	—	91	—	—
2. Gostynin	—	—	—	—	—	—	31	—	—	—
3. Kutno	377	261	1 121	1 961	3 074	1 998	737	122	168	667
4. Łowicz	57	25	30	86	405	46	30	—	—	—
5. Mława	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Nieszawa	—	—	64	206	75	46	61	—	—	—
7. Płock	—	46	172	15	270	60	75	90	—	—
8. Płońsk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Przasnysz	135	164	—	15	—	—	—	—	—	—
10. Pułtusk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11. Radzymin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Rawa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13. Sierpc	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14. Skierniewice	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15. Sochaczew	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16. Warszawa	1 660	610	586	239	136	41	—	—	277	142
17. Włocławek	15	—	30	56	15	30	15	—	—	—
ŁÓDŹ	2 388	1 219	1 203	2 254	6 410	3 274	443	637	708	1 463
1. Brzeziny	286	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Kalisz	1 971	1 127	951	2 043	5 375	1 407	443	637	602	923
3. Koło	—	—	80	86	70	885	—	—	31	405
4. Konin	75	—	117	70	548	501	—	—	60	135
5. Łask	—	—	—	—	—	16	—	—	—	—
6. Łęczyca	—	—	—	—	—	15	—	—	—	—
7. Łódź	—	15	—	55	236	15	—	—	15	—
8. Piotrków	—	—	55	—	—	—	—	—	—	—
9. Radomsko	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Sieradz	56	77	—	—	181	435	—	—	—	—
KIELCE	—	30	—	60	—	—	—	—	—	—
1. Jędrzejów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Opatów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Sosnowiec	—	30	—	60	—	—	—	—	—	—
LUBLIN	312	81	704	891	559	732	994	150	174	122
1. Biała Podlaska	50	—	—	199	15	—	—	—	—	31
2. Biłgoraj	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Chełm	16	—	—	—	—	—	406	70	61	—
4. Garwolin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Hrubieszów	—	—	—	40	—	15	15	—	15	—
6. Janów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Konstantynów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Krasnystaw	—	—	15	35	16	16	15	—	15	—
9. Lubartów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Lublin	104	60	283	150	151	142	16	—	43	91
11. Łuków	—	—	—	—	—	46	—	—	—	—
12. Puławy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13. Radzyń	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14. Siedlec	—	21	35	—	—	—	16	—	—	—
15. Sokołów	65	—	—	15	180	427	202	—	40	—
16. Włodawa	—	—	341	452	197	86	324	80	—	—
17. Zamość	62	—	30	—	—	—	—	—	—	—

MAKA ZBOŻOWA.

Tablica IV.

Województwa Powiaty	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
BIAŁYSTOK	1 958	3 255	3 614	4 421	2 925	3 093	5 067	2 403	4 125	3 544
1. Augustów	—	—	45	—	—	—	—	—	—	—
2. Białystok	35	858	15	30	—	—	—	—	130	32
3. Bielsk	—	50	31	15	—	—	—	—	—	—
4. Grodno	813	715	518	2 003	1 011	417	1 253	380	885	341
5. Łomża	469	330	422	87	30	105	360	649	1 597	1 653
6. Ostrołęka	—	—	28	—	15	403	788	—	293	690
7. Ostrow	10	672	667	393	45	818	1 366	316	303	101
8. Sokółka	—	—	—	—	—	—	—	—	15	2
9. Suwałki	—	—	—	176	86	—	—	—	17	—
10. Szczuczyn Biał.	15	—	—	87	230	95	—	—	217	353
11. Wołkowysk	616	630	1 888	1 630	1 508	1 255	1 300	1 058	650	372
12. Wysokie Mazow.	—	—	—	—	—	—	—	—	18	—
WILNO	409	50	—	61	33	59	16	—	85	15
1. Brasław	343	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Dzisna	—	—	—	—	—	17	—	—	—	—
3. Mołodeczno	30	—	—	—	—	22	—	—	9	—
4. Oszmiana	—	16	—	16	33	—	—	—	10	—
5. Postawy	—	—	—	—	—	—	16	—	13	—
6. Święciany	21	34	—	45	—	—	—	—	43	—
7. Wilejka	—	—	—	—	—	—	—	—	10	15
8. Wilno-Troki (m. i pow.)	15	—	—	—	—	20	—	—	—	—
NOWOGRÓDEK	679	735	609	1 344	988	202	369	222	222	191
1. Baranowicze	—	18	—	15	—	—	—	—	—	—
2. Lida	539	517	398	1 256	957	202	350	222	167	191
3. Nieśwież	—	—	—	—	—	—	—	—	55	—
4. Nowogródek	140	175	191	73	31	—	19	—	—	—
5. Stonim	—	25	20	—	—	—	—	—	—	—
6. Stołpce	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Szczuczyn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Wołożyn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
POLESIE	15	70	—	—	25	—	—	—	15	34
1. Brześć	15	—	—	—	25	—	—	—	—	—
2. Drohiczyn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Kamień Koszyrski	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Kobryń	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Kossów	—	70	—	—	—	—	—	—	15	—
6. Łuniniec	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34
7. Pińsk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Pruzana	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
WOŁYŃ	1 113	1 911	6 003	3 744	3 911	4 328	5 754	8 263	5 720	5 354
1. Dubno	90	230	700	217	122	43	92	1 241	548	173
2. Horochów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Kostopol	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Kowel	—	150	170	613	381	339	963	1 117	974	550
5. Krzemieniec	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Luck	262	689	1 427	787	489	655	318	275	185	136
7. Równe	437	817	2 695	1 230	1 738	1 725	2 711	3 486	2 482	2 976
8. Włodzimierz	101	—	37	77	40	211	281	166	61	91
9. Zdołbunów	223	25	974	820	1 141	1 355	1 389	1 978	1 470	1 428

MAKA ZBOŻOWA.

Tablica IV.

Województwa Powiaty	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
POZNAŃ	925	740	165	40	225	584	—	63	60	50
1. Bydgoszcz	55	489	—	—	—	—	—	63	—	—
2. Chodzież	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Czarnków	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Gostyń	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Grodzisk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Inowrocław	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Jarocin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Kępno	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Kościan	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Koźmin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11. Leszno	15	40	45	—	—	—	—	—	—	50
12. Międzychód	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13. Mogilno	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14. Nowy Tomyśl	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15. Oborniki	—	—	—	15	—	—	—	—	—	—
16. Ostrów Wlkp.	—	20	—	—	—	—	—	—	—	—
17. Poznań (m. i pow.)	135	105	—	—	135	45	—	—	15	—
18. Rawicz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19. Strzelno	—	—	30	25	—	15	—	—	—	—
20. Szamotuły	705	15	75	—	60	464	—	—	45	—
21. Szubin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22. Śrem	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23. Środa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24. Wągrowiec	—	26	—	—	30	60	—	—	—	—
25. Września	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26. Wyrzysk	—	45	15	—	—	—	—	—	—	—
27. Wolsztyn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28. Żnin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29. Gniezno	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
POMORZE	160	100	90	71	277	368	30	—	15	—
1. Brodnica	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Chojnice	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Działdowo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Grudziądz	—	—	—	—	—	135	—	—	15	—
5. Kartuzy	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Kościerzyna	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Lubawa	—	—	75	—	—	—	—	—	—	—
8. Sepolno	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Starogard	—	—	—	41	181	15	15	—	—	—
10. Świecie	145	45	—	30	—	—	—	—	—	—
11. Tczew	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Toruń	—	—	—	—	—	30	—	—	—	—
13. Tuchola	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14. Wąbrzeźno	—	55	15	—	96	188	15	—	—	—
KRAKÓW	15	—	—	—	—	—	—	—	31	—
1. Miasto Kraków	15	—	—	—	—	—	—	—	30	—
2. Biała	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Nowy Sącz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

MĄKA ZBOŻOWA.

Tablica IV.

Województwa Powiaty	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933
LWÓW	—	—	—	—	17	—	—	—	38	32
1. Bóbrka	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Lwów	—	—	—	—	17	—	—	—	38	32
3. Mościska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Rawa Ruska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Rudki	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Sokal	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
STANISŁAWÓW	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1. Horodenka	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Kałusz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Kołomyja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Rohatyn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Stanisławów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Sniatyń	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Tlumacz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
TARNOPOL	45	55	—	16	77	124	45	—	20	100
1. Borszczów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Brody	15	25	—	16	56	89	—	—	20	82
3. Brzeżany	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Buczac	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Czortków	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Kopyczyńce	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Podhajce	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Radziechów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Skałat	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Tarnopol	30	30	—	—	—	35	45	—	—	18
11. Trembowla	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Zaleszczyki	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13. Zbaraż	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14. Zborów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15. Złoczów	—	—	—	—	21	—	—	—	—	—

Z I E M N I A K I.

Tablica IV.

Województwa Powiaty	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932
WARSZAWA	—	165	—	—	—	—	—	—	—
1. Ciechanów	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Gostynin	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Kutno	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Łowicz	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Mława	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Niezawa	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Płock	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Płońsk	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Przasnysz	—	165	—	—	—	—	—	—	—
10. Pułtusk	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11. Radzymin	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Rawa	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13. Sierpc	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14. Skierniewice	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15. Sochaczew	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16. Warszawa	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17. Włocławek	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ŁÓDŹ	—	—	226	—	—	—	—	—	—
1. Brzeziny	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Kalisz	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Koło	—	—	136	—	—	—	—	—	—
4. Konin	—	—	90	—	—	—	—	—	—
5. Łask	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Łęczyca	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Łódź	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Piotrków	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Radomsko	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Sieradz	—	—	—	—	—	—	—	—	—
KIELCE	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1. Jędrzejów	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Opatów	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Sosnowiec	—	—	—	—	—	—	—	—	—
LUBLIN	1 185	1 726	5 115	1 295	2 847	421	42	145	—
1. Biała Podlaska	30	—	70	45	—	—	—	—	—
2. Biłgoraj	—	—	75	—	—	—	—	—	—
3. Chełm	—	—	28	—	—	—	—	—	—
4. Garwolin	—	—	45	—	—	—	—	—	—
5. Hrubieszów	—	—	—	—	30	195	—	—	—
6. Janów	—	—	30	—	—	—	—	—	—
7. Konstantynów	1 000	1 609	772	1 250	1 790	131	42	145	—
8. Krasnystaw	—	—	115	—	—	20	—	—	—
9. Lubartów	60	—	1 371	—	—	—	—	—	—
10. Lublin	—	—	378	—	71	—	—	—	—
11. Łuków	—	—	746	—	—	—	—	—	—
12. Puławy	—	—	205	—	74	30	—	—	—
13. Radzyń	—	51	592	—	27	—	—	—	—
14. Siedlce	95	66	147	—	120	—	—	—	—
15. Sokołów	—	—	—	—	674	—	—	—	—
16. Włodawa	—	—	31	—	—	—	—	—	—
17. Zamość	—	—	510	—	61	45	—	—	—

Z I E M N I A K I.

Tablica IV.

Województwa Powiaty	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932
BIAŁYSTOK	820	1 576	22	374	2 148	2 926	90	—	—
1. Augustów	—	72	—	—	30	33	—	—	—
2. Białystok	40	687	—	75	454	30	—	—	—
3. Bielsk	—	85	—	44	—	55	—	—	—
4. Grodno	175	55	—	91	490	1 058	30	—	—
5. Łomża	—	65	—	—	—	—	—	—	—
6. Ostrołęka	—	202	—	—	—	—	—	—	—
7. Ostrów	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Sokółka	460	267	—	106	297	645	60	—	—
9. Suwałki	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Szczuczyn Biał.	50	—	—	—	385	338	—	—	—
11. Wołkowysk	95	143	22	—	465	767	—	—	—
12. Wysokie Mazow.	—	—	—	58	27	—	—	—	—
WILNO	380	447	506	903	763	258	32	2 541	1 502
1. Brasław	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Dzisna	—	—	—	35	41	—	—	465	184
3. Mołodeczno	30	61	246	94	155	—	—	—	131
4. Oszmiana	120	259	155	492	295	162	—	—	215
5. Postawy	—	—	—	—	107	—	—	1 262	636
6. Święciany	—	—	—	—	—	—	32	243	166
7. Wilejka	230	102	30	194	113	—	—	571	107
8. Wilno-Troki (m. i pow.)	—	25	75	88	52	96	—	—	63
NOWOGRÓDEK	240	452	493	446	628	337	296	284	488
1. Baranowicze	30	40	32	31	—	—	49	—	—
2. Lida	—	176	174	249	313	291	247	284	253
3. Nieśwież	165	101	100	—	146	46	—	—	—
4. Nowogródek	25	—	—	63	—	—	—	—	—
5. Stonim	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Stołpce	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Szczuczyn	—	—	—	—	48	—	—	—	—
8. Wołożyn	20	135	187	103	121	—	—	—	235
POLESIE	340	38	—	30	60	56	—	—	—
1. Brześć	340	38	—	30	30	56	—	—	—
2. Drohiczyn	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Kamień Koszyrski	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Kobryń	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Kossów	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Luniniec	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Pińsk	—	—	—	—	30	—	—	—	—
8. Prużana	—	—	—	—	—	—	—	—	—
WOŁYŃ	46	—	116	—	503	94	—	—	—
1. Dubno	—	—	—	—	132	39	—	—	—
2. Horochów	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Kostopol	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Kowel	—	—	26	—	—	—	—	—	—
5. Krzemieniec	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Łuck	46	—	90	—	371	—	—	—	—
7. Równe	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Włodzimierz	—	—	—	—	—	55	—	—	—
9. Zdołbunów	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Z I E M N I A K I.

Tablica IV.

Województwa Powiaty	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932
POZNAŃ	—	—	249	—	30	—	—	—	76
1. Bydgoszcz	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Chodzież	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Czarnków	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Gostyń	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Grodzisk	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Inowrocław	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Jarocin	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Kępno	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Kościan	—	—	98	—	—	—	—	—	—
10. Koźmin	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11. Leszno	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Międzychód	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13. Mogilno	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14. Nowy Tomyśl	—	—	121	—	—	—	—	—	—
15. Oborniki	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16. Ostrów Wlkp.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17. Poznań (m. i pow.)	—	—	30	—	—	—	—	—	—
18. Rawicz	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19. Strzelno	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20. Szamotuły	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21. Szubin	—	—	—	—	—	—	—	—	76
22. Śrem	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23. Środa	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24. Wągrowiec	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25. Września	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26. Wyrzysk	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27. Wolsztyn	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28. Żnin	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29. Gniezno	—	—	—	—	30	—	—	—	—
POMORZE	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1. Brodnica	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Chojnice	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Działdowo	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Grudziądz	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Kartuzy	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Kościerzyna	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Lubawa	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Sępólno	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Starogard	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Świecie	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11. Tczew	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Toruń	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13. Tuchola	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14. Wąbrzeźno	—	—	—	—	—	—	—	—	—
KRAKÓW	—	—	—	—	—	31	—	—	—
1. Miasto Kraków	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Biała	—	—	—	—	—	31	—	—	—
3. Nowy Sącz	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Z I E M N I A K I.

Tablica IV.

Województwa Powiaty	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932
LWÓW	—	—	—	—	46	184	—	—	—
1. Bóbrka	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Lwów	—	—	—	—	—	25	—	—	—
3. Mościska	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Rawa Ruska	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Rudki	—	—	—	—	—	26	—	—	—
6. Sokal	—	—	—	—	46	133	—	—	—
STANISŁAWÓW	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1. Horodenka	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Kałusz	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Kołomyja	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Rohatyn	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Stanisławów	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Sniatyn	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. Tlumacz	—	—	—	—	—	—	—	—	—
TARNOPOL	—	—	64	105	—	—	—	—	—
1. Borszczów	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Brody	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Brzeżany	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4. Buczac	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Czortków	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Kopyczyńce	—	—	—	80	—	—	—	—	—
7. Podhajce	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Radziechów	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Skałat	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Tarnopol	—	—	—	25	—	—	—	—	—
11. Trembowla	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. Zaleszczyki	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13. Zbaraż	—	—	64	—	—	—	—	—	—
14. Zborów	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15. Złoczów	—	—	—	—	—	—	—	—	—

ZESTAWIENIE OGÓLNE.

Tablica V.

SALDO PRZEWOZÓW KOLEJOWYCH.

	1 9 2 4						Saldo	1 9 2 5						Saldo
	Przywóz			Wywóz				Przywóz			Wywóz			
	Zagr.	Wewn.	Razem	Zagr.	Wewn.	Razem		Zagr.	Wewn.	Razem	Zagr.	Wewn.	Razem	
Pszenica .	—	—	—	—	—	—	—	90	90	—	4	4	86	
Żyto	—	11 133	11 133	—	122	122	11 011	—	13 102	13 102	349	260	609	12 493
Owies	—	6 276	6 276	—	1 288	1 288	4 988	14	6 215	6 229	16	1 720	1 736	4 493
Jęczmień .	—	764	764	—	31	31	733	—	1 124	1 124	—	17	17	1 107
Inne zboża	—	—	—	—	—	—	—	nie wykazano						—
Mąka	701	10 273	10 974	—	3 001	3 001	7 973	52	9 490	9 542	40	3 502	3 542	6 000
Kasze	nie wykazano						—	nie wykazano						—
Otręby . . .	nie wykazano						—	nie wykazano						—
	Ogółem zboża i przetwory w ziarnie						27 363	Ogółem zboża i przetwory w ziarnie						26 179
Ziemniaki .	—	2 477	2 477	—	192	192	2 285	—	3 973	3 973	—	92	92	3 881

	1 9 2 6						Saldo	1 9 2 7						Saldo
	Przywóz			Wywóz				Przywóz			Wywóz			
	Zagr.	Wewn.	Razem	Zagr.	Wewn.	Razem		Zagr.	Wewn.	Razem	Zagr.	Wewn.	Razem	
Pszenica .	—	151	151	—	1	1	150	114	520	634	—	—	—	634
Żyto	—	23 258	23 258	257	191	448	22 810	1189	15 911	17 100	—	9	90	17 010
Owies	10	8 208	8 218	85	1 066	1 151	7 067	845	7 907	8 752	—	1 395	1 395	7 357
Jęczmień .	—	2 302	2 302	—	40	40	2 262	12	2 728	2 740	—	4	4	2 736
Inne zboża	—	1 039	1 039	—	1	1	1 038	—	848	848	—	—	—	848
Mąka	45	14 391	14 436	313	3 061	3 374	11 062	539	16 089	16 628	—	2 294	2 294	14 334
Kasze	—	587	587	25	621	646	59	—	578	578	—	733	733	155
Otręby . . .	—	5 604	5 604	271	166	437	5 167	35	4 016	4 051	892	304	1 196	2 855
	Ogółem zboża i przetwory w ziarnie						48 337	Ogółem zboża i przetwory w ziarnie						47 476
Ziemniaki .	—	6 810	6 810	—	1 005	1 005	5 805	—	2 688	2 688	—	244	244	2 444

Tablica V.

SALDO PRZEWOZÓW KOLEJOWYCH.

	1 9 2 8						Saldo	1 9 2 9						Saldo
	Przywóz			Wywóz				Przywóz			Wywóz			
	Zagr.	Wewn.	Razem	Zagr.	Wewn.	Razem		Zagr.	Wewn.	Razem	Zagr.	Wewn.	Razem	
Pszenica . .	75	307	382	—	15	15	367	—	1 810	1 810	—	34	34	1 776
Żyto	108	17 741	17 849	—	97	97	17 752	1	18 154	18 155	122	636	758	17 397
Owies . . .	288	5 328	5 616	—	550	550	4 966	—	3 415	3 415	45	58	103	3 312
Jęczmień . .	228	3 499	3 727	30	57	87	3 640	—	3 033	3 033	92	78	170	2 863
Inne zboża	—	1 820	1 820	—	—	—	1 820	—	811	811	—	48	48	763
Mąka	106	19 555	19 661	—	2 331	2 331	17 330	—	15 531	15 531	—	2 773	2 773	14 557
Kasze	—	466	466	—	855	855	389	—	591	591	104	843	947	356
Otręby . . .	30	4 397	4 427	478	279	757	3 670	42	3 750	3 792	386	359	745	3 047
	Ogółem zboża i przetwory w ziarnie						51 096	Ogółem zboża i przetwory w ziarnie						45 011
Ziemniaki .	—	8 590	8 590	—	272	272	8 318	—	5 346	5 346	—	805	805	4 541

	1 9 3 0						Saldo	1 9 3 1						Saldo
	Przywóz			Wywóz				Przywóz			Wywóz			
	Zagr.	Wewn.	Razem	Zagr.	Wewn.	Razem		Zagr.	Wewn.	Razem	Zagr.	Wewn.	Razem	
Pszenica . .	—	2 763	2 763	—	—	—	2 763	—	3 225	3 225	—	—	—	3 225
Żyto	—	14 257	14 257	452	25	477	13 780	75	17 246	17 321	—	—	—	17 321
Owies	—	2 650	2 650	—	15	15	2 635	—	1 954	1 954	—	—	—	1 954
Jęczmień . .	—	1 639	1 639	—	—	—	1 639	—	1 813	1 813	—	—	—	1 813
Inne zboża	—	587	587	—	45	45	542	—	611	611	—	—	—	611
Mąka	—	13 751	13 751	47	1 654	1 701	12 050	—	13 178	13 178	137	1 576	1 713	11 465
Kasze	12	374	386	25	687	712	326	—	261	261	40	872	912	65
Otręby . . .	n i e w y k a z a n o.						—	n i e w y k a z a n o.						—
	Ogółem zboża i przetwory w ziarnie						36 960	Ogółem zboża i przetwory w ziarnie						39 281
Ziemniaki .	—	561	561	—	32	32	529	—	3 959	3 959	—	—	—	3 959

Tablica V.

SALDO PRZEWOZÓW KOLEJOWYCH.

	1 9 3 2						Saldo	1 9 3 3						Saldo
	Przywóz			Wywóz				Przywóz			Wywóz			
	Zagr.	Wewn.	Razem	Zagr.	Wewn.	Razem		Zagr.	Wewn.	Razem	Zagr.	Wewn.	Razem	
Pszenvica .	—	4 799	4 799	—	—	—	4 799	—	4 844	4 844	—	—	—	4 844
Żyto	—	13 991	13 991	—	273	273	13 718	—	19 154	19 154	—	170	170	18 984
Owies . . .	—	3 770	3 770	—	1 399	1 399	2 371	—	5 854	5 854	—	1 060	1 060	4 794
Jęczmień .	—	1 026	1 026	—	20	20	1 006	—	1 270	1 270	—	—	—	1 270
Inne zboża	—	420	420	—	—	—	420	—	537	537	—	—	—	537
Mąka . . .	—	11 658	11 658	—	537	537	11 121	—	11 744	11 744	—	220	220	11 524
Kasze . . .	—	184	184	—	215	215	31	—	115	115	—	155	155	40
Otręby . .	—	1 582	1 582	—	75	75	1 507	—	2 755	2 755	—	46	46	2 709
	Ogółem zboża i przetwory w ziarnie						37 098	Ogółem zboża i przetwory w ziarnie						41 016
Ziemniaki .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

SALDO PRZEWOZÓW KOLEJOWYCH

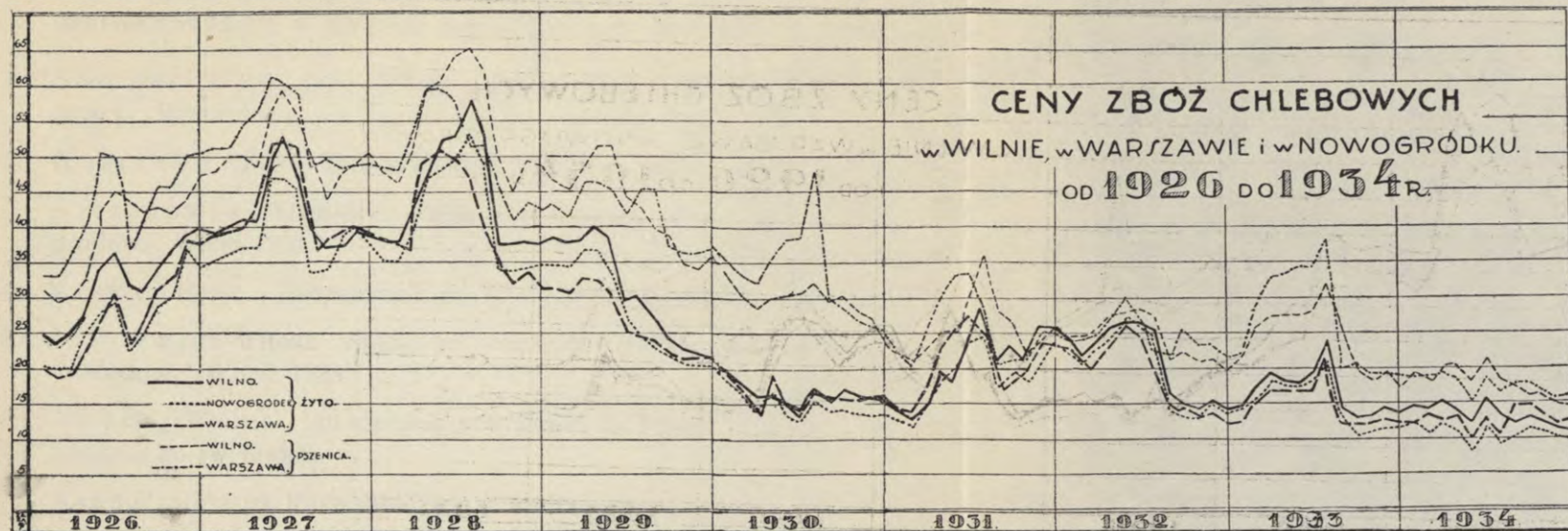
Tablica V

I PRZEWOZILEC WÓZOWE PRZEDSIĘWZIĘCIE											
Saldo	Przywóz			Wywóz			Saldo	Przywóz			Saldo
	Zag.	Wyc.	Wagon	Zag.	Wyc.	Wagon		Zag.	Wyc.	Wagon	
170 18 984	170	170	170	170	170	170	1700	1700	1700	1700	1700
1 000 1 504	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
1 230	1 230	1 230	1 230	1 230	1 230	1 230	1 230	1 230	1 230	1 230	1 230
320 11 034	320	320	320	320	320	320	320	320	320	320	320
152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152
18 2 506	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
42 347	42	42	42	42	42	42	42	42	42	42	42
45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45	45
1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000

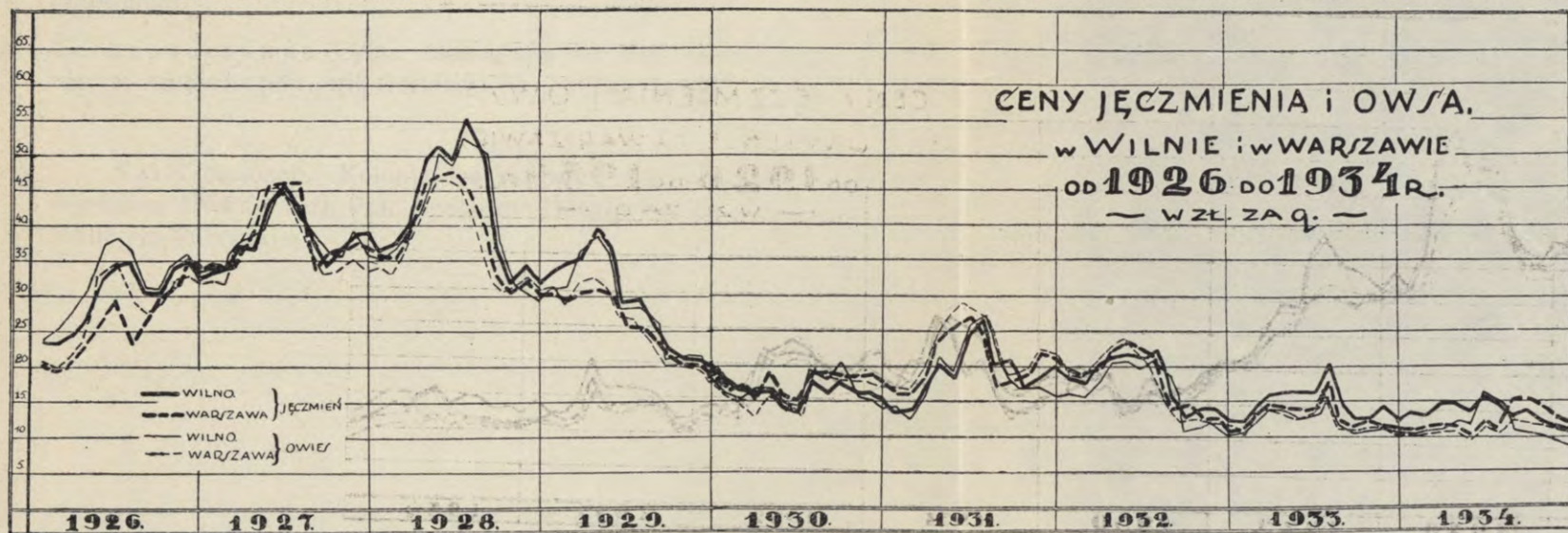
Saldo	Przywóz			Wywóz			Saldo	Przywóz			Saldo
	Zag.	Wyc.	Wagon	Zag.	Wyc.	Wagon		Zag.	Wyc.	Wagon	
2 763	2 763	2 763	2 763	2 763	2 763	2 763	2 763	2 763	2 763	2 763	2 763
14 287	14 287	14 287	14 287	14 287	14 287	14 287	14 287	14 287	14 287	14 287	14 287
2 650	2 650	2 650	2 650	2 650	2 650	2 650	2 650	2 650	2 650	2 650	2 650
637	637	637	637	637	637	637	637	637	637	637	637
13 131	13 131	13 131	13 131	13 131	13 131	13 131	13 131	13 131	13 131	13 131	13 131
1 217	1 217	1 217	1 217	1 217	1 217	1 217	1 217	1 217	1 217	1 217	1 217
36 958	36 958	36 958	36 958	36 958	36 958	36 958	36 958	36 958	36 958	36 958	36 958
3 958	3 958	3 958	3 958	3 958	3 958	3 958	3 958	3 958	3 958	3 958	3 958

Wykres A.

Wykres B.

**PRACE ZAKŁADU EKONOMJI ROLNICZEJ
UNIwersYTETU STEFANA BATOREGO W WILNIE.**

1. Sowiński Mieczysław. Zakres i zadania nauki ekonomji rolniczej. Wilno 1934.
2. Kohutek Ludwik. Dobra Wielkie Soleczniki. Wilno 1934.
3. Perzanowski Stanisław. Wilno jako rynek zbytu ziemio-płodów. Wilno 1935.
4. Kremer Borys. Zaopatrzenie m. Wilna w mleko. Wilno 1935.
5. Staniewicz Witold. Studja rolnicze w dawnym Uniwersytecie Wileńskim. Wilno 1934.
6. Amberg Werner, Spółdzielnia mleczarska w Plissie pow. dzi-śnieńskiego (w druku).
7. Krauzlis Maciej. Ruch spółdzielczy w Litwie (w przygotowaniu).
8. Bortkiewiczówna Anna. Wilno jako rynek zbytu masła (w przygotowaniu).
9. Lepieszkiewicz Zbigniew. Komasaacja na Wołyniu (w przy-gotowaniu).
10. Cechnowiczówna Cyła. Monografia żeńskiej szkoły rolni-czej w Antowilu pow. wil.-trockiego (w przygotowaniu).

Salit Salomon. Kolonja Izaaka, wieś pow. sokólskiego. Warszawa 1934 (w serji Prac Społeczno-Gospodarczych (Nr. 50) Biblioteki Puławskiej).

